

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Kriminalistikos ir baudžiamojo proceso katedra

Skaidrės Stasiuvienės
4 kurso, baudžiamosios teisės
studijų atšakos studentės

Magistro darbas
Kriminalistinė nusikalstamos veikos analizė

Vadovas: Lekt. dr. A.Gorbatkovas

Recenzentas: Doc. dr. G. Juodkaitė-Granskienė

Vilnius 2007

TURINYS

Ižanga.....	3
1. Analizės metodas ir kriminalistinė nusikalstamos veikos analizė: bendrieji aspektai ir ryšiai.....	6
2. Kriminalistinė nusikalstamos veikos charakteristika, jos struktūra.....	12
2.1. Asmuo, padaręs nusikalstamą veiką (subjektas).....	18
2.2. Nusikalstamos veikos aplinka.....	24
2.3. Nusikalstamos veikos dalykas (nukentėjusysis).....	28
2.4. Nusikalstamos veikos būdas	33
3. Kriminalistinė nužudymų analizė.....	37
3.1. Duomenys apie nužudymo subjektą.....	39
3.2. Duomenys apie nužudymo aplinką.....	44
3.3. Duomenys apie nukentėjusiojo asmenybę.....	47
3.4. Duomenys apie nužudymo būdą.....	51
4. Kriminalistinės nusikalstamos veikos analizės reikšmė ir problemos.....	56
Išvados ir pasiūlymai.....	60
Priedai.....	62
Santrauka (lietuvių kalba).....	66
Santrauka (anglų kalba).....	67
Panaudotos literatūros sąrašas.....	68

IŽANGA

Temos aktualumas: Kriminalistikoje taikomų unikalių nusikaltimo tyrimo metodų ir būdų įtaka nusikalstamumo išaiškinimui ir prevencijai labai didelė. Tačiau šiai dienai dar nėra išnaudotos visos galimybės kriminalistikos įtakai didinti. Viena iš tokių iki galo neišvirtų priemonių yra kriminalistinė nusikalstamų veikų analizė, kurios rezultatas paprastai yra kriminalistinė nusikalstamos veikos charakteristika. Teorijoje nevienodai traktuojama kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos samprata, dar nenusistovėjo šios charakteristikos struktūra, jos vieta ir reikšmė kriminalistikos mokslui ir nusikaltimų tyrimo praktikai. Kol kas vienareikšmio kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos suvokimo mokslinėje literatūroje nėra. Šios mokslinės kategorijos apibrėžimų gausa rodo, jog iki šiol vyksta teorinių apmąstymų procesas. Išvardytos aplinkybės verčia mokslininkus nuolat grįžti prie šios temos. Praktinės kriminalistinės nusikaltimo charakteristikos pritaikymo galimybės ir reikšmė yra neabejotina, tačiau teorinis jos neužbaigtumas neleidžia pilnai atskleisti jos praktinio pritaikymo, tiriant nusikaltimus, reikšmės. Kaip vientisas kompleksas, kriminalistinė nusikaltimų charakteristika turi praktinę reikšmę tik tuo atveju, kai yra nustatyti koreliaciniai ryšiai tarp atskirų elementų. Mokslininkai, analizuojantys kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementus, labai mažai dėmesio skiria tarp jų egzistuojantiems ryšiams.

Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos žinios itin reikšmingos rengiant atskirų nusikaltimų rūšių tyrimo metodikas, kurios kiekvienam tyrėjui galėtų būti kaip tyrimo „ašis“.

Darbo tikslas ir uždaviniai:

Tikslas – kriminalistiniu aspektu analizuojant atskirus nusikaltimą sudarančius elementus, nustatyti jų tarpusavio priklausomybės ryšius, atskleisti kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos sudarymo mechanizmą bei jos reikšmę atskirų nusikaltimų rūšių ir grupių tyrimui.

Darbo tikslui pasiekti, keliami šie **uždaviniai**:

1. Nustatyti ir išnagrinėti analizės metodo esmę, jo rūšis, kitus bendruosius aspektus bei ryšius su kriminalistine nusikalstamos veikos analize;
2. Išanalizuoti kriminalistinės nusikalstamos veikos charakteristikos sampratą;
3. Apibrėžti kriminalistinės nusikalstamos veikos charakteristikos struktūrą ir ją sudarančius elementus;
4. Nustatyti priklausomybės ryšius tarp atskirų kriminalistinės nusikalstamos veikos charakteristikos elementų;

5. Išnagrinėti konkrečios rūšies nusikaltimo (nužudymo)¹ kriminalistinės nusikaltimo charakteristikos elementus, praktiškai pateikiant pavyzdį, kaip atskirų nusikaltimo elementų ir tarp jų egzistuojančių ryšių analizė leidžia sudaryti atskiros nusikaltimo rūšies kriminalistinės charakteristikos pagrindus;

6. Išnagrinėti kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos praktinio panaudojimo galimybes;

7. Pateikti išvadas ir pasiūlymus kaip pasiekti, kad kriminalistinės nusikalstamos veikos charakteristikos teorinės žinios turėtų būti pritaikomos atskleidžiant ir tiriant nusikaltimus.

Tyrimo objektas – kriminalistinė nusikalstamos veikos analizė ir jos rezultatas – kriminalistinė nusikalstamos veikos charakteristika.

Tyrimo metodai – tiriant nusikalstamą veiką kriminalistiniu požiūriu, naudojami įvairūs analizės metodai. Šiame darbe *struktūrinis metodas* naudojamas siekiant apibrėžti kriminalistinės nusikalstamos veikos elementus, jų ypatumus bei koreliacinius ryšius tarp šių elementų. *Sisteminė analizė* naudojama atskirus struktūrinius kriminalistinės nusikalstamos veikos elementus sujungiant į bendrą sistemą, kurios apibendrinimo rezultatas yra kriminalistinė nusikalstamos veikos charakteristika. *Statistinis metodas* šiame darbe naudojamas atliekant nužudymų analizę, siekiant sudaryti kriminalistinę nužudymų charakteristiką, nustatyti kokie yra kiekvieno elemento, sudarančio šio nusikaltimo kriminalistinę charakteristiką, ypatumai.

Lyginamosios analizės metodas naudojamas siekiant apibendrinti atskirų mokslininkų sampratą apie kriminalistinę nusikalstamos veikos charakteristiką. Taip pat, panaudojant šį metodą, kriminalistinė nusikalstamos veikos charakteristika ir jos elementai lyginami su nusikaltimo sudėtimi.

Darbo originalumas ir naujumas: Kriminalistikos teorijoje kriminalistinės nusikalstamos veikos analizė iki šiol nebuvo nagrinėta. Šiame darbe padandysiu užpildyti šią spragą, pateikdama pasiūlymus, kokios analizės rūšys ir yra svarbiausios, siekiant sudaryti kuo išsamesnę kriminalistinės nusikalstamos veikos charakteristiką, kuri yra vienas iš kriminalistikos metodikos teorinių elementų, padedančių tinkamai paruošti atskirų nusikalstamų veikų rūšių tyrimo metodines rekomendacijas. Darbe siekiama palyginti ir apibendrinti įvairių mokslininkų pateikiamas kriminalistinės nusikalstamų veikų charakteristikos sąvokas, analizuojami šios charakteristikos ypatumai ir vieta ikiteisminio tyrimo procese. Taip pat pateikiama autorės nuomonė apie tai, kokius elementus siūloma įtraukti nagrinėjant kriminalistinės nusikalstamos veikos charakteristikos struktūrą, įvertinami tarp šių elementų egzistuojantys ryšiai. Nagrinėjant

¹ Kriminalistinei analizei pasirinkau nužudymus, kadangi: 1) tai labai sunkus nusikaltimas, reikalaujantis ypatingai kruopštaus tyrimo; 2) šiame nusikaltime kriminalistiniu aspektu praktiškai pasireiškia pagrindiniai nusikaltimo elementai, jų koreliaciniai ryšiai 3) tikėtina, kad dėl nusikaltimo sunkumo pateikti statistiniai duomenys yra patys tiksliausi.

atskiros nusikaltimų rūšies (nužudymų) oficialius statistinius duomenis, pateikiama naujausia informacija apie 2004-2006 metais padarytus nužudymus, apibūdinami šio nusikaltimo bendrieji požymiai ir ypatumai, turintys svarbią reikšmę tiriant šios rūšies nusikaltimus.

Svarbiausi šaltiniai: Kadangi kriminalistikos literatūroje niekas nenagrinėja kriminalistinės nusikalstamos veikos analizės, kurios rezultatas yra kriminalistinė nusikalstamos veikos charakteristika, todėl rašydama šį darbą daugiausia rėmiausi tais Lietuvos ir užsienio autoriais, kurie savo mokslo darbuose nagrinėja kriminalistinės nusikalstamos veikos charakteristiką, jos struktūrą bei reikšmę. Pagrindiniai magistro darbo šaltiniai yra S. Matulienės ir A. Gorbatkovo daktaro disertacijos, mokslinė kriminalistikos literatūra rusų kalba, kurios pagrindiniai autoriai yra N. Jablokovas, V. Obrazcovas, I. Gerasimovas, R. Belkinas. Atskiriems klausimams nagrinėti rėmiausi M. Kazlausko, V. Justickio, P. Kuconio, J. Juškevičiūtės, R. Uscilos, R. Tidikio, T. Volčekajos, S. Abelcevo, V. Kornouchovo, I. Pantelejevo ir kitų mokslininkų darbais.

Nagrinėdama praktinius pavyzdžius naudojausi Lietuvos Respublikos Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos statistiniais duomenimis, analizavau Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamąsias bylas.

1. Analizės metodas ir kriminalistinė nusikalstamos veikos analizė: bendrieji aspektai bei ryšiai

Analizė – tai vienas pagrindinių duomenų rinkimo, apdorojimo ir apibendrinimo metodų. R. Tidikis², kuris nagrinėjo socialinių mokslų tyrimo metodologijos klausimus, metoda (gr. *methodos* – tyrimo kelias) apibūdina kaip tikslo siekimo, veikimo būdą, veiklos tvarka sąmoningai naudojamą tam tikram tikslui pasiekti; reiškinių ir faktų tyrimo kelią. Kiekviena veikla remiasi tam tikrais metodais, kurių teisingas panaudojimas lemia ne tik tyrimo kryptingumą, techniką, bet ir tyrimo proceso veiksmingumą. Nuo teisingo metodų pasirinkimo labai priklauso ir tyrimo sėkmė. Tačiau net ir tinkamas mokslinio tyrimo metodas neužtikrina tyrėjo sėkmės, nes svarbu ne tik gerai pasirinkti metodą, bet ir tinkamai jį taikyti praktikoje. Taip pat, norint užtikrinti gaunamų rezultatų objektyvumą, būtina naudoti ne vieną metodą, o daugelį metodų, kurie galėtų tą patį reiškinį nagrinėti įvairiais požiūriais ir aspektais.

Mano darbo tikslas – naudojant analizės metodą, kiek galima išsamiau kriminalistiniu požiūriu išnagrinėti nusikalstamą veiką, t.y. atlikti kriminalistinę nusikalstamos veikos analizę.

Analizė (gr. *analysis* – suskaidymas, išnagrinėjimas; angl. – *analysis*; vok. – *analyse*; rus. – *анализ*) – mokslinio tyrimo metodas, praktiškai ar mintyse suskaidant daiktą, reiškinį, visumą į sudėtinę dalis, požymius, savybes; kurios nors dalies, kuri vėliau nagrinėjama atskirai, išskyrimas iš visumos.³ Analizės metodas skatina daiktų pažinimo ir jų valdymo procesą. Analizės forma priklauso nuo objekto ir tų tikslų, kurių žmogus siekia tirdamas šį objektą. Analizė neatsiejama nuo sintezės, kuri yra priešingas analizei metodas. Sintezė – tai atskirų tiriamų elementų jungimas į vieną visumą. Priklausomybė tarp šių dviejų metodų išryškėja jau pačioje tyrimo pradžioje, kadangi pradėdamas analizuoti vieną ar kitą objektą ar reiškinį tyrėjas turi tam tikrą tiriamojo objekto idėją. Išnagrinėjęs vos keletą visumos dalių, tyrėjas daro pirmuosius apibendrinimus, t.y. atlieka pirmųjų analizės duomenų sintezę.

Analizė - tai logika paremtas tam tikro dalyko ar proceso mokslinio pažinimo metodas. Ji leidžia pastebėti tiriamo objekto ypatumus, neigiamus ar teigiamus pokyčius, padeda ieškoti būdų problemoms spręsti. Yra keletą analizės formų⁴:

1. visumos skaidymas į dalis ne tik sudedamosioms dalims pažinti, jų visumos sandarai išryškinti, bet ir tų dalių santykiams nustatyti;

² Tidikis, R.. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius, 2003., 367 p.

³ *Ibid.* p. 375.

⁴ *Ibid.* p. 375.

2. objekto savybių ir jų santykių analizė, savybę ar santykį skaidant į sudėtingesnes dalis, jas analizuojant tiriamojo objekto svarbiausiems ar mažiau svarbiems ypatumams nustatyti;
3. tiriamojo objekto klasifikacija;
4. formali loginė analizė – loginių samprotavimo formų tyrimas ir tikslinimas formaliosios logikos priemonėmis.

Pagrindinis analizės tikslas – pažinti elementus kaip sudėtingos visumos dalis. Socialinių mokslų srityje labai paplitę įvairūs *duomenų analizės metodai*. R. Tidikis išskiria net 17 tokių metodų⁵. Trumpai apžvelgsiu tik tuos, kurie, mano manymu, labiausiai gali būti pritaikomi kriminalistikos teorijoje bei praktikoje ir kuriuos naudosiu šiame darbe:

Statistinė analizė - pats žodis “statistika” anglų kalboje *statistics*, kildinamas iš XVII a. angliško termino *state – istics*, kuris apibūdino valstybės duomenis apie gimimus, santuokas ir mirtis. Statistika gali būti apibrėžiama kaip būdų, skirtų kiekybinei informacijai paversti į suprantamiau naudojamus aprašomuosius terminus, visuma.⁶ Kitaip tariant, statistika yra tam tikros būklės, padėties aprašymas, jos paskirtis – tiriamų objektų kiekybinis aprašymas. Atliekant statistines analizes remiamasi oficialiais valstybės institucijų dokumentais pvz.: Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos teikiama oficialioji statistika sudaroma iš visų ikiteisminio tyrimo institucijų perduodamos informacijos apie nusikalstamas veikas, jų charakteristikas ir t.t.⁷ Oficialiosios statistikos kaip kriminalistinių duomenų šaltinio privalumas tas, kad ji, nors ir ne visiškai, bet objektyvi, kadangi statistikos pagrindas yra kiekybiniai duomenys – konkretūs skaičiai. Tačiau oficialioji statistika neatspindi viso nusikalstamumo, o tik registruotąjį, neregistruotasis –latentinis - nusikalstamumas lieka vadinamąja “tamsiąja figūra”.⁸ Kitas oficialiosios statistikos trūkumas yra susijęs su jos sudarymo metodologinėmis ir konceptualinėmis problemomis. Nuo 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojo nauji Lietuvos Respublikos baudžiamojo, baudžiamojo proceso ir bausmių vykdymo kodeksai, keitėsi nusikalstamų veikų registracijos ir apskaitos tvarka⁹. Daugiau dėmesio skirta ne tik nusikaltėlio

⁵ *Ibid.* p. 377-379.

⁶ Burne, P., Messerschmidt, J. *Criminology*. 2nd edition. – New York: Hartcourt Brace college publishers, 1995, s. 30.

⁷ Savo darbe naudodama Informatikos ir ryšių departamento prie VRM (toliau tekste – Informatikos ir ryšių departamentas) oficialiąją statistiką apie nužudymus pabandysiu atskleisti šios nusikalstamos veikos tendencijas, atskiriems nusikalstamos veikos elementams būdingus požymius, jų tarpusavio santykius ir priklausomybę.

⁸ Burne, P., Messerschmidt, J. *Criminology*. 2nd edition. – New York: Hartcourt Brace college publishers, 1995, s. 30.

⁹ Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 05 08 įsakymo Nr. 1V-160. “Dėl nusikalstamų veikų, jas padariusių asmenų bei nukentėjusiųjų asmenų centralizuotos apskaitos instrukcijos patvirtinimo” pakeitimo. // V.Ž. Nr. 79 – 3118, 2006 06 30.

asmenybės charakterizavimui, bet ir duomenims apie nukentėjusįjį, kurie galėtų aiškiau ir tiksliau padėti išsiaiškinti nukentėjusiajam ir (ar) pasikėsimo dalykui būdingus bruožus.

Nagrinėjant statistinius duomenis, labai svarbūs koreliaciniai ryšiai tarp atskirų elementų. Tuo tikslu yra atliekama *koreliacinė analizė* – koreliacinės priklausomybės tarp dviejų (ar daugiau) atsitiktinių požymių ar faktorių statistiniai metodai. Analizuojant nusikalstamą veiką būtina nagrinėti, kaip vieno elemento pokyčiai įtakoja kito elemento statistinių rezultatų pasikeitimus, kokia yra jų tarpusavio priklausomybė.

Struktūrinė analizė – tai sociologinis metodas, kuris suteikia galimybę tam tikru būdu išsiaiškinti socialinio reiškimo funkcionavimą ir raidą struktūrizuotoje socialinėje aplinkoje. Struktūralizmas siejamas su požiūriu, kad tiriant sudėtingus objektus ar reiškinius, juos galima išskaidyti į elementus, dalis, funkcijas, ir išnagrinėti juos atskirai. Pagrindinės struktūrinės analizės taisyklės¹⁰: segmentavimas, minimalių vienetų išskyrimas ir klasifikavimas. Pagrindinis struktūrinės analizės trūkumas yra tas, kad šiuo metodu nagrinėjami elementai atskiriami nuo pačios sistemos. Struktūra yra sudėtinio objekto (daiktų, reiškinių) ar sistemos sandara, apibūdinanti jos dalių visumą.¹¹ Pagrindinis struktūros nustatymo tikslas – išskirti tiriamojo objekto (mūsų atveju nusikalstamos veikos) pagrindinius elementus ir jų pastovius ryšius. Tokia struktūrinė analizė leidžia pažinti tyrimo objektų (reiškinių, procesų, dalykų) turinį. Nusikalstamos veikos struktūrinė analizė leidžia išskirti atskirus kriminalistinės charakteristikos elementus, juos klasifikuoti, rūšiuoti ir apibūdinti. Savo darbe analizuosiu keturis kriminalistinės nusikalstamos veikos charakteristikos elementus: subjektą, nusikalstamos veikos aplinką, objektą (nukentėjusįjį) ir nusikalstamos veikos būdą, kadangi, mano manymu, tai yra patys svarbiausi elementai, apibūdinantys nusikalstamą veiką kriminalistiniu aspektu. Tačiau būtina paminėti, kad įvairūs mokslininkai pateikia nevienodus kriminalistinės charakteristikos modelius, įtraukdami į ją skirtingus savo turiniu ir skaičiumi struktūrinius elementus.¹² Kriminalistinių nusikalstamos veikos struktūrinių elementų analizė suteikia labai daug svarbios informacijos, kuri tyrėjui padeda pasirinkti teisingą nusikalstamos veikos tyrimo taktiką ir metodiką.

Sisteminė analizė – socialinio reiškimo ar proceso kaip tam tikros sistemos analizė. Įsigilinus į tiriamojo objekto sudėtinės dalis - elementus, aprašoma sistema kartu su jos dedamosiomis, apibūdinamos dedamųjų – elementų funkcijos, tarpusavio sąryšiai. Taigi, sisteminė analizė – visuma metodologinių priemonių sprendimams parengti ir pagrįsti, sprendžiant sudėtingas visuomeninio gyvenimo, tame tarpe ir teisinės, problemas, remiantis sisteminiiais

¹⁰ Tidikis, R. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius, 2003, p. 379.

¹¹ Vaitkevičiūtė, V. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius, 2001. p. 935.

¹² Apie tai plačiau kalbėsiu skyriuje apie kriminalistinę charakteristiką ir jos struktūrą.

principais ir daugeliu valdymo matematinių metodų.¹³ Moksliniai sisteminiai principai reikalauja analizuoti tikrovės reiškinius kaip tam tikros visumos komponentus (susijusių ir tarp savęs, ir su ta visuma) ir kaip visumą (sudarytą iš tarp savęs susijusių komponentų, bet jais nepaaiškinamas). Sistemine analize naudojama tada, kai išryškėja, kad atskirais metodais tiriamo reiškinio ištirti neįmanoma.

Kiekvieno nusikalstamą veiką sudarančio atskiro elemento analizės ir jų sujungimo į bendrą sistemą bei apibendrinimo rezultatas – kriminalistinė nusikalstamos veikos charakteristika, kuri gali būti nagrinėjama pagal atskirus lygius (bendra kriminalistinė nusikalstamos veikos charakteristika, atskirų grupių ir rūšių nusikalstamos veikos kriminalistinė charakteristika ir pan.).

Kriminalistinė charakteristika nėra padaryto nusikaltimo atskirų požymių ir nusikaltimo padarymo sąlygų duomenų rinkinys. Joje yra sistematizuotas duomenų aprašymas, kuris padeda sudaryti būtinas prielaidas pasirenkant pagrįstus kriminalistinius metodus, priemones ir būdus atskirų nusikaltimų atskleidimui, tyrimui ir profilaktikai. Sprendžiant klausimą, kokie požymiai sudaro ar turėtų sudaryti kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos sistemą, reikia atsižvelgti į tai, kad kiekviena sistema turi savo posistemas. Todėl analizuojant nusikalstamą veiką būtina nuspręsti, kas turi sudaryti sistemą, o kas – posistemę. Pavyzdžiui, nusikaltimo įrankiai ir priemonės determinuoja nusikaltimo būdą, o nusikaltimo būdas yra vienas iš kriminalistinės nusikalstamos veikos charakteristikos elementų; nusikaltimo laikas ir vieta yra vienas iš nusikalstamos veikos aplinkos struktūrinių elementų, o nusikalstama veika – viena iš kriminalistinė nusikalstamos veikos charakteristiką apibūdinančių veiksnių. Sistemškai analizuojant nusikalstamą veiką būtina skirti duomenis apie reiškinius ir jų rezultatus, pavyzdžiui, nusikaltimo įrankiai ir priemonės yra pėdsakų susidarymo šaltinis. Jei į kriminalistinę charakteristiką žvelgsime ne sistemiškai, o padrikai, tai ją apibūdinantys požymiai gali turėti tik atsitiktinį pobūdį ir nebus įmanoma sudaryti tipinių kriminalistinių nusikalstamos veikos charakteristikų. Taigi, kriminalistinės nusikalstamos veikos charakteristikos elementus sieja glaudūs tarpusavio ryšiai. Ir žinant šių ryšių dėsningumus, galima papildyti kriminalistinės charakteristikos dalių turinį.

Be aukščiau paminėtų duomenų analizės metodų, savo darbe panaudosiu *lyginamąjį metodą*, kuris yra vienas plačiausiai teisės moksle naudojamų tyrimo metodų. Lyginamasis metodas, tai toks sociologinis tyrimas, kai derinama informacija, gauta: a) įvairiais istorinio vystymosi laikotarpiais; b) įvairių socialinių sistemų (institūtų, grupių, teritorijų, administracinių vienetų, šalių ir t.t.); c) skirtingų autorių ar tyrimo kolektyvų; d) įvairiais rinkimo ar matavimo

¹³ Tidikis, R. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius, 2003, p. 379.

metodais.¹⁴ Kadangi lyginamojo metodo naudojimas paremtas logika, tai sugretinami tik vienas ar keli objektai, kuriuos norima palyginti vienu ar kitu aspektu. Lyginimo metodu galima siekti įvairių metodologinių ir metodinių uždavinių sprendimo būdų: aprašomojo (panašumo ar skirtumo nustatymo) arba analitinio (aiškinimo, numatymo, praktinių rekomendacijų). Šios aplinkybės ir lemia lyginimo būdų, veiksnių, viso tyrimo analizės ir organizavimo realizavimą. Savo darbe šį metodą naudosiu lygindama skirtingų autorių nuomones apie kriminalistinės nusikalstamos veikos charakteristiką apibūdinančius elementus, jų tarpusavio priklausomybę bei reikšmę sudarant atskirų lygių nusikalstamų veikų charakteristikas.

Kadangi šiuolaikinės kriminalistikos neįmanoma išvaizduoti izoliuotos nuo kitų mokslų, panaudodama šį metodą lyginsiu, kaip atskiri nusikalstamos veikos elementai yra analizuojami ir apibūdinami kitų teisės mokslo doktrinos.

Kriminalistika ypatingai susijusi su kitomis teisinėmis disciplinomis, su kitais mokslais, ir ypač su tais, kurie tyrinėja nusikaltimus ir nusikalstamumo problemas. Baudžiamosios teisės teorijoje nusikalstamos veikos analizuojamos pagal atitinkamus nusikalstamos veikos sudėties elementus bei juos apibūdinančius požymius. Negalima planuoti nusikaltimų tyrimo, kelti versijų, pagaliau tiesiogiai tirti konkretaus nusikaltimo, nežinant jo sudėties požymių (objektas, objektyvioji pusė, subjektas, subjektyvioji pusė ir atitinkami šiuos elementus individualizuojantys požymiai). Baudžiamosios teisės normomis remiamasi rengiant metodines konkrečių nusikaltimų rūšių tyrimo rekomendacijas. Ypač glaudžiai kriminalistika siejama su baudžiamuoju procesu, kuris analizuoja nusikalstamų veikų tyrimo ir baudžiamųjų bylų nagrinėjimo tvarką. Kriminalistika nurodo, kaip veikų tyrimo ir baudžiamųjų bylų nagrinėjimo tvarka turi būti įgyvendinta, kokie, kada ir kaip turi būti naudojami taktiniai būdai ir kriminalistinės - techninės priemonės bei metodai, kad nusikaltimai būtų išaiškinti kuo operatyviau ir veiksmingiau.¹⁵ Baudžiamosios proceso normos sudaro teisinį kriminalistikos pagrindą. Nusikaltimo priežastys, dinamika, struktūra, raida ir būklė – tai kriminologijos dalykas. Kriminologija tyrinėja nusikalstamumą kaip socialinį reiškinį, jo priežastis, nusikaltėlio asmenybę ir rengia nusikaltimų prevencijos priemones. Šalia aukščiau išvardintų disciplinų, nereikėtų pamiršti ir kitų su kriminalistika glaudžiai susijusių mokslų sričių, pvz. tokių kaip teismo psichologija, teismo medicina ar teismo psichiatrija.

Atskleidžiant nusikalstamos veikos esmę nepakanka vien kriminalistinio pobūdžio žinių ir informacijos, ir nors kriminalistinė nusikalstamos veikos charakteristika - viena reikšmingiausių, tačiau ne vienintelė. Būtent todėl, nemažai kriminalistikos ir kitų mokslų atstovų, tokių kaip A. Dulovas, L. Drapkinas, A. Gorbatkovas ir kt., siūlo į nusikalstamą veiką žvelgti sistemiškai.

¹⁴ *Ibid.* p. 415.

¹⁵ Palskys, E., Kazlauskas, M., Danisevičius, P. *Kriminalistika*. Vilnius, 1985. p. 9-10.

Mokslinio tyrimo logika ir praktiniai poreikiai reikalauja studijuoti aukštesnio lygio sistemą, kurioje kriminalistinė nusikalstamų veikų charakteristika yra vienas iš sudedamųjų šios sistemos elementų.¹⁶

Visa tai rodo, kad norint atlikti išsamią kriminalistinę nusikalstamos veikos analizę, būtina nusikalstamą veiką tyrinėti sistemingai, remiantis baudžiamajoje teisėje, kriminologijoje, baudžiamajame procese ir kriminalistikoje naudojamomis nusikalstamos veikos metodologijomis, metodikomis ir šių mokslo disciplinų tarpusavio sąveika.¹⁷

¹⁶ Gorbatkov, A. *Kontrabandos tyrimas*: daktaro disertacija. Vilnius, 2005, p. 11.

¹⁷ Magistro darbe didesnis dėmesys bus skiriamas kriminalistinei (siaurąja prasme) nusikalstamos veikos analizei, nes baigiamojo darbo apimtis neleidžia išsamiai išanalizuoti visų nusikalstamos veikos, kaip atskiros sistemos, sudedamųjų dalių.

2. Kriminalistinė nusikalstamos veikos charakteristika, jos struktūra

Vykdydamas nusikalstamos veikos tyrimą, tyrėjas stengiasi jį nukreipti tam tikra linkme, pasirinkdamas protingą, racionalų ir kryptingą kelią. Tuo tikslu, tyrėjas visų pirma pasinaudoja savo asmenine patirtimi organizuojant ir tiriant panašių nusikalstamos veikos kategorijų bylas, ieško labiausiai pasiteisinusių veiksnių ir priemonių, kurios padėjo sėkmingai atlikti tyrimą pačiu trumpiausiu keliu. Tačiau nepakankama asmeninė patirtis ir žinių trūkumas, kartais verčia tyrėją ne tik prisiminti savo kaip profesionalo praeities bylas, bet ir pasitelkti į pagalbą kolektyvinę savo kolegų patirtį, kuri moksliskai apibendrinta, taip pat pasinaudoti įvairiais kriminalistiniais informaciniais modeliais (aprašymais, charakteristikomis, rekomendacijomis). Informacija apie tiriamojo nusikaltimo kriminalistinę charakteristiką renkama naudojant visas priemones, būdus ir metodus, taikomus kriminalistikoje. Tipinės atskirų nusikaltimo rūšių kriminalistinės charakteristikos formuojasi analizuojant nusikaltimus ir apibendrinant visą gaunamą moksliskai ir praktiskai kriminalistiniu požiūriu svarbią informaciją.

Ypatingai svarbų vaidmenį, sudarant tokias rekomendacijas, padedančias sėkmingai planuoti ir organizuoti ikiteisiminio tyrimo pareigūnų darbą, vaidina kriminalistinė nusikalstamos veikos charakteristika.

Kriminalistikos literatūroje nevienodai aprašoma nusikalstamos veikos kriminalistinės charakteristikos samprata, dar nėra nusistovėjusi šios charakteristikos struktūra, jos vieta kriminalistikos moksle ir reikšmė nusikalstamos veikos tyrimo praktikai. Pirmieji sistemiskai apibrėžtą kriminalistinės nusikalstamos veikos charakteristikos sąvoką pateikė šios koncepcijos pradininkai – Rusijos mokslininkai, kurie daugiausia ir diskutuoja šia tema. Kriminalistai nusikalstamos veikos charakteristikos sąvoką traktuoja labai įvairiai. Kriminalistinę charakteristiką, kaip tam tikrą mokslo kategoriją, galima nagrinėti keliais lygiais:

- 1) kaip kriminalistinę nusikaltimų¹⁸ charakteristiką, bendrą visoms nusikaltimų rūšims;
- 2) kaip atskirų nusikaltimų grupių ir rūšių kriminalistines charakteristikas;

Bendra nusikaltimų charakteristika yra visuma duomenų apie kriminalistinės charakteristikos sampratą, turinį, principus ir reikšmę. Tai lyg pradinė teorinė bazė, bendrų teiginių apie kriminalistinę nusikalstamos veikos charakteristikų visuma. Bendra kriminalistinė nusikaltimų charakteristika – tai abstraktus elementų, ryšių, dėsningumų, būdingų visoms nusikaltimų rūšims

¹⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 10 str. išskiria 2 nusikalstamų veikų rūšis: baudžiamąjį nusižengimą ir nusikaltimą. Šių abiejų nusikalstamų veikų kriminalistinės charakteristikos struktūras sudaro tie patys elementai, skiriasi tik baudžiamosios atsakomybės laipsnis. Todėl nusikalstamą veiką, toliau šiame darbe vadinsime nusikaltimu.

aprašymas Jos pagrindu yra rengiamos atskiros nusikaltimų rūšių kriminalistinės charakteristikos, sudaromi bendrieji nusikaltimų tyrimo metodikos pagrindai.

Nusikaltimų grupių charakteristika sudaroma pagal bendrą nusikaltimų kriminalistinę charakteristiką ir konkretizuoja jos pagrindinius teiginius. Detalizuoti visų vienos grupės nusikaltimų charakteristikos neįmanoma, nes bet kuris nusikaltimas, be grupinių požymių, turi ir savo individualius požymius. Todėl nusikaltimų grupės charakteristikoje yra panaudojami tik tie tipiniai elementai, kurie pasižymi dėsningumu. Ji reikšminga rengiant atskirų nusikaltimų rūšių, porūšių tyrimo metodikas, pasirenkant tinkamas technines priemones, padeda tinkamai ir kryptingai tyrėjams planuoti savo darbą.

Atskirų nusikaltimų rūšių charakteristika susistemina žinias apie atskiroms nusikaltimų rūšims kriminalistinės reikšmės turinčius būdingus bruožus. Šio lygio kriminalistinė charakteristika yra informacinis ir teorinis specialių tyrimo metodikų pagrindas. Kadangi pagrindinė ir svarbiausia kriminalistinės charakteristikos reikšmė ir yra ta, kad ja remiantis sudaromos atskirų nusikaltimų rūšių tyrimo metodikos, galima teigti, kad šis lygis kriminalistiniu požiūriu yra pats svarbiausias atraminis taškas.

Apie atskiro, konkretaus nusikaltimo kriminalistinės charakteristikos išskyrimą į atskirą lygį yra labai daug diskutuojama. R.Belkinas¹⁹, N.Jablokovas²⁰ pasisako, kad žemiausias lygmuo kriminalistinėje nusikaltimų charakteristikoje yra individuali konkretaus nusikaltimo kriminalistinė charakteristika. Žinoma, būtų galima kalbėti ir apie kriminalistines atskirų, konkrečių nusikalstamų veikų charakteristikas. Tačiau tai labiau būtų tik atskiros nusikalstamos veikos analizė, kadangi gauti analizės duomenys gali būti visiškai netipiški ir nebūdingi daugumai tos rūšies nusikalstamų veikų. O tokie duomenys kriminalistikoje paprastai neturi didelės reikšmės, kadangi metodinės rekomendacijos ruošiamos tipinių atskirų rūšių ir grupių nusikalstamų veikų tyrimui. Taip pat reikia atsižvelgti į tai, kad bet kokios charakteristikos tikslas yra išryškinti keletui objektų būdingas ypatybes. Todėl šią kategoriją būtų galima įvardinti kaip atskiro konkretaus nusikaltimo kriminalistinį apibūdinimą, bet ne charakteristiką. Toks apibūdinimas, mano nuomone, negali būti nagrinėjamas kaip tipinių duomenų sistema. Tiriant konkretų nusikaltimą, žinios apie teorinę nusikaltimų grupių, rūšių kriminalistinę charakteristiką padeda tyrėjui greičiau orientuotis tyrimo aplinkybėse. Šis apibūdinimas tikslina, konkretizuoja, papildo tipines charakteristikas, išryškina parengtų kriminalistikos metodikų spragas.

¹⁹ Белкин, Р.С. *Курс криминалистики: учеб.пособие для вузов 3-е изд., дополненное.* Москва, 2001, с.737.

²⁰ Васильев, А.Н., Яблоков, Н.П. *Предмет, система и теоретические основы криминалистики.* Москва, 1988, с.115.

Kaip jau buvo minėta, įvairūs mokslininkai skirtingai traktuoja kriminalistinę nusikaltimų charakteristiką sudarančius struktūrinius elementus. Štai I.Gerasimovas išskiria net 7 nusikalstamos veikos elementus: nusikalstamos veikos paplitimą, nusikaltimų išaiškinimo ypatybes, tipinius nusikaltimo įvykio ir aplinkos bruožus, pėdsakų susidarymo mechanizmą, nusikaltimo padarymo būdą, kaltinamojo asmenybę ir jo elgesio ypatybes, nukentėjusįjį apibūdinančius duomenis²¹. Pagal V. Obrazcovą²² kriminalistinės nusikalstamos veikos charakteristikos struktūrą sudaro šie elementai: asmuo (asmenys, jei nusikaltimas padarytas grupės asmenų) padaręs nusikalstamas veikas, veikų padarymo uždaviniai, tikslai ir motyvai, nusikalstamos veikos objektas (dalykas), nusikaltimo aplinka (gamtinės-klimatinės, socialinės, ekonominės ir pan. sąlygos ir faktoriai), priemonės nusikalstamam rezultatui pasiekti (nusikaltėlio veiksmai, nusikaltimo padarymo būdas, priemonės ir įrankiai naudojami nusikaltimui padaryti ir pan.), nusikalstamos veikos mechanizmas ir jo padariniai, priežastinis ryšys tarp nusikaltėlio veikos (neveikimo) ir atsiradusių pasekmių, aplinkos-laiko charakteristika ir pasekmės. N. Jablokovas²³, pateikdamas tipinės nusikaltimo kriminalistinės charakteristikos sąvoką, įvardija tokius jos elementus, kaip: nusikaltimo būdas, mechanizmas, nusikaltimo padarymo aplinka ir sąlygos, laikas ir vieta, tipinės tyrimo situacijos, pirminės informacijos (pirminių duomenų apie nusikaltimą) charakteristika. Kai kurie autoriai išskiria dar kitus struktūrinius kriminalistinės nusikalstamos veikos charakteristikos elementus. Kaip matome, įvairūs autoriai labai skirtingai įvardija kriminalistinės nusikaltimo charakteristikos elementus. Būtent todėl, būtina išsiaiškinti, kurie elementai geriausiai ir tiksliausiai padeda atskleisti kriminalistinę nusikaltimo charakteristiką. Atlikus įvairių autorių nuomonių analizę, galima teigti, kad nė vienas iš jų neabejoja, kad pagrindiniai charakteristikos struktūriniai elementai yra šie: a) asmenys, padaręs nusikalstamas veikas, b) nusikalstamos veikos būdas, c) nukentėjęs asmuo arba pasikėsinimo dalykas. Kai kurių autorių nuomonės išsiskiria dėl ketvirtojo elemento, kurį vieni įvardija kaip nusikaltimo situaciją (pvz., I.Pantelejevas²⁴, S.Kuklianskis²⁵, S.Matulienė²⁶), o kiti (pvz., N.Jablokovas²⁷, V.Obrazcovas²⁸, A.Gorbatkovas²⁹) – kaip nusikaltimo aplinką. Skirtingos mokslininkų ir teisininkų nuomonės apie kriminalistinės nusikalstamos veikos sampratą, leidžia

²¹ *Криминалистика* /под редакцией И.Ф. Герасимова, Л.Я. Драпкина. Москва, 1994, с. 330-332.

²² *Криминалистика* / под редакцией В.А. Образцова. Москва, 1997, с. 30-31.

²³ *Криминалистика* / под редакцией Н.П. Яблокова. Москва, 2005, с. 64.

²⁴ Пантелеев И.Ф. *Методика расследования преступлений*. Учебное пособие. Москва, 1975, с. 9-10.

²⁵ Kuklianskis, S., Matulienė, S. Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos samprata// *Jurisprudencija*, 2002, nr. 29(21), p.55-58.

²⁶ *Ibid* .p.55-58.

²⁷ *Криминалистика* / под редакцией Н.П. Яблокова. Москва, 2005, с. 73.

²⁸ *Криминалистика* / под редакцией В.А. Образцова. Москва, 1997, с. 47.

²⁹ Gorbatkov, A. *Kontrabandos tyrimas*: daktaro disertacija. Vilnius, 2005, p. 42.

teigti, kad vis dar tebesitęsia teisingos ir vieningos šios sąvokos ieškojimai. Jeigu į tai žvelgtume iš praktinės pusės, tai visa informacija sukaupta kriminalistinėje nusikaltimų charakteristikoje turi atspindėti mokslškai pagrįstus ir apibendrintus duomenis apie tipines konkrečios rūšies ar grupės nusikalstamos veikos aplinkybes. Kriminalistinės charakteristikos skaidymo poreikis į atskirus elementus turi būti pagrįstas praktiškai. Mano nuomone, tikslingiau į nusikaltimų charakteristikos struktūrą reikėtų įtraukti nusikaltimo aplinkos elementą, nei nusikaltimo situacijos elementą, kadangi situacija yra suprantama kaip susiklosčiusi padėtis, aplinkybių ir sąlygų visuma, kurioje atsiranda tam tikri santykiai, aplinka, padėtis. Nusikaltimo padarymo atveju situacija - tai tam tikra aplinka, kurią, priimdamas tam tikrus sprendimus, įvertina nusikaltėlis. Manau, kad nusikaltimo situaciją galima būtų nagrinėti tiriant konkretų nusikaltimą, kadangi kiekvienu atveju, nusikaltimo situacija yra individuali. Mano darbo tikslas yra išnagrinėti nusikalstamos veikos charakteristiką, kuri nėra individualizuota, todėl nagrinėsiu ne nusikaltimo situaciją, bet nusikaltimo aplinką, kuri daug plačiau atspindi atskirų nusikalstamų veikų rūšių ir grupių požymius. Nusikaltimo aplinka, skirtingai nei nusikaltimo situacija, atspindi ne tik subjektyviają, bet iš dalies ir objektyviają nusikaltimo pusę.

Pagrindinis kriminalistinės nusikalstamos veikos charakteristikos tikslas – per savo struktūrą³⁰ atskleisti nusikalstamos veikos padarymo mechanizmą (žr. schemą Nr. 1)

Daugelio autorių nuomone (R.Burda³¹, S.Matulienė³², V.Piesliakas³³, V.Obrazcovas³⁴ ir kt.) kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos struktūros pagrindas turi būti nusikalstamos veikos sudėtis. Kadangi nusikaltimo sudėties struktūriniai elementai yra nusikaltimo subjektas, nusikaltimo objektas, nusikaltimo subjektyvioji pusė, nusikaltimo objektyvioji pusė (jų požymiai), tai kriminalistinę nusikaltimų charakteristiką sudaro atitinkantys elementai, turintys kriminalistiškai vertingos informacijos.

Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika yra specifinė, ir nors jos elementai leidžia pažinti nusikaltimo sudėties elementus ir įrodinėjimo dalyką, ji jų nekartoja. Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementai apima tik tą informaciją, kuri turi kriminalistinę reikšmę. Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika padeda kiek galima kryptingiau organizuoti nusikaltimų

³⁰ Kriminalistinės nusikalstamos veikos struktūra – tai ne tik kriminalistinės nusikalstamos veikos elementai, bet ir koreliaciniai atskirų elementų ir/ar jų derinių ryšiai. Todėl Magistro darbe analizuojant kiekvieną atskirą kriminalistinės nusikalstamos veikos charakteristikos elementą yra tikslinga lyginti ir tarpusavio priklausomybės (koreliacinius) ryšius.

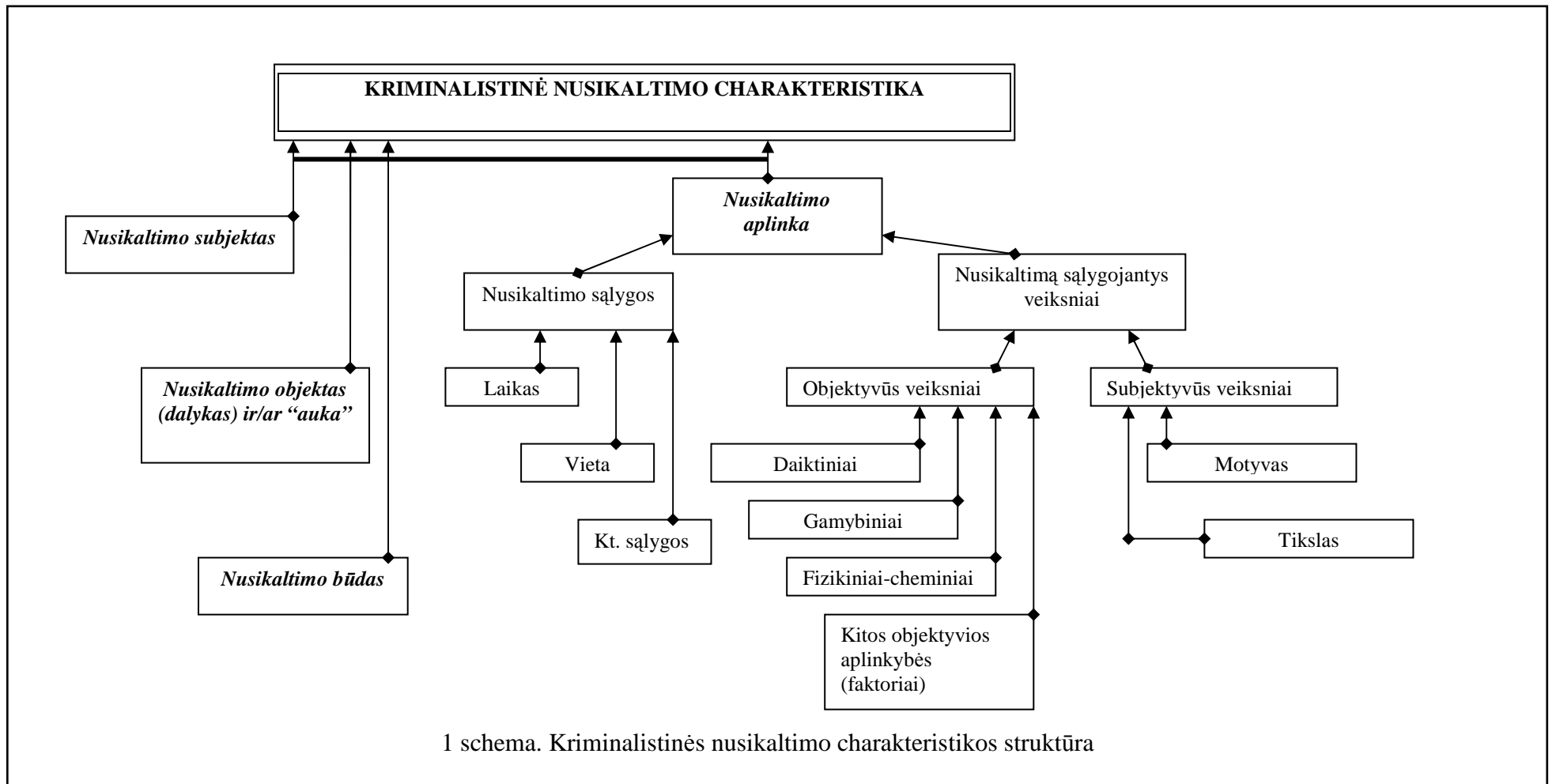
³¹ Burda, R. *Nusikaltimai ekonomikai: sampratos modeliavimas ir šiuolaikinė tyrimo metodikos koncepcija*: daktaro disertacija. Vilnius, 2000, p. 39.

³² Matulienė, S. *Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika nusikaltimų tyrimų metodikoje: teorinių ir praktinių problemų šiuolaikinė interpretacija*: daktaro disertacija. Vilnius, 2004, p. 46.

³³ Piesliakas, V. *Mokslas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį*. Vilnius, 1996, p. 36

³⁴ *Криминалистика* / под редакцией В.А. Образцова. Москва, 1997, с. 35-50.

tyrimą. Viena pagrindinių jos funkcijų – užtikrinti optimalių tyrimo metodų paruošimą, todėl sąlyginai ją būtų galima pavadinti metodologine funkcija.

2.1. Asmuo, padaręs nusikalstamą veiką (subjektas)

Išanalizavę ir apibendrinę Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – Baudžiamasis kodeksas arba BK)³⁵ normas, galime teigti, kad nusikalstamos veikos subjektas – tai pakaltinamas ir tam tikro amžiaus sulaukęs fizinis asmuo, pažeidęs baudžiamąjį įstatymą.³⁶ Tačiau kriminalistiniu požiūriu, tokie apribojimai, taikomi subjektui, negalioja, kadangi, aiškinantis, kas padarė nusikaltimą, visiškai nesvarbu, kokio amžiaus yra asmuo, ar jis pakaltinamas. Svarbiausia tyrėjo užduotis – nustatyti nusikalstamą veiką padariusį asmenį. Nusikaltėlio asmenybę nagrinėja ne tik daugelis teisės mokslų, bet ir sociologija, psichologija, psichiatrija. Labai išsamiai nusikaltėlio charakteristiką nagrinėja kriminologija. „Daugelio kriminologų nuomone, sąvokos „nusikaltimo subjektas“ ir „nusikaltėlio asmenybė“ iš esmės sutampa. Jos skiriasi tik tuo, kad antroji detaliau atspindi nusikaltimą padariusį individą, apima daugelį įstatymo nenumatytų individo požymių, pavyzdžiui, asmenybės socialinį vaidmenį ir ryšius, vertybines orientacijas, psichologines ypatybes ir t.t.“³⁷ Asmenybė – tai socialinė kategorija. Ji atspindi socialinį asmens veidą, parodo tai, kuo asmuo tapo savo socialinio vystymosi procese. Taigi, kalbant apie nusikaltėlio asmenybę, reikėtų kalbėti būtent apie jo “socialinį veidą”, kuris padarė nusikaltimą³⁸. Nusikaltėlio asmenybės problema vienaip ar kitaip paliečia visą visuomenę, todėl ji tiriama įvairiapusiškai, tačiau skirtingų mokslo šakų. Kiekviena asmenybė keičiasi bei vystosi priklausomai nuo visuomeninių santykių bei socialinės aplinkos. Ji turi dalį savitų bruožų, kurie yra būdingi tam tikrai bendrai žmonijos daliai. Žmogus yra potencialus “nešiotojas” visų socialinių normų ir visuomeninių santykių tos aplinkos, kurioje gyvena ir veikia. Tačiau taip pat negalime neigti ir kitų veiksnių, įtakojančių nusikaltėlių: intelektas, fiziniai duomenys ir kt. Todėl neatsitiktinai vykdant teisingumą yra atliekamos teismo–psichologinė, teismo–medicinos, teismo–psichiatrijos ekspertizės. Jos padeda išsamiau įvertinti bei suprasti asmenis, kurie padarė nusikaltimus, taip pat nustatyti tokio elgesio priežastis. Vertingiausia informacija ieškant atsakymo, yra asmens socialinė charakteristika, kadangi bet koks nusikaltimas atspindi individualybę.

³⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Seimo 2000m. rugsėjo 26d priimtu įstatymu VIII-1968 // V.Ž., Nr. 89 – 2741, 2000 10 25.

³⁶ Taip pat kai kurios Baudžiamojo kodekso normos gali būti taikomos ir juridiniam asmeniui – (pvz, kai kurie nusikaltimai ar baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai, nusikaltimai informatikai ir pan.). Juridinis asmuo ateityje gali būti kriminalistinės analizės objektu, pvz. gali būti analizuojami tokie juridinio asmens požymiai, kaip jo struktūra, veiklos kryptys, santykiai tarp juridinio asmens kolektyvo narių ir pan., tačiau kol kas praktinės bei teorinės medžiagos stoka neleidžia daryti pagrįstų išvadų šiuo klausimu.

³⁷ *Kriminologija*. Bluvšteinas, J., Bieliūnas, E., Justickis, V. ir kt. Vilnius, 1994, p.79.

³⁸ Абелъцев, С. Н. *Личность преступника и проблемы криминального насилия*. Москва, 2000, с. 9.

Kiekvienam nusikaltimo tyrimui yra labai svarbi informacija, apibūdinanti bendruosius būdingus nusikaltėlio bruožus. V. Justickis³⁹ struktūriškai asmenybę vaizduoja kaip tam tikrą sistemą, susidedančią iš tam tikrų posistemų:

1. teisiniai požymiai – padarytų nusikaltimų skaičius, kiekvieno jų teisinis įvertinimas, nusikaltimo padarymo laikas, vieta ir būdas, asmeniui taikytos bausmės ir t.t. Šie požymiai padeda prognozuoti nusikalstamą veiklą, parinkti adekvačias poveikio priemones, spręsti apie asmens polinkį daryti vienos ar kitos rūšies nusikaltimus;

2. demografiniai požymiai – lytis, amžius, šeiminei padėtis, gyvenamoji vieta ir pan. Šis požymių blokas padeda kriminologams nustatyti, kokie asmenys labiausiai linkę daryti nusikaltimus. Pvz. kriminologinės statistikos pateikiami duomenys, kad vyrai padaro 6-8 kartus daugiau nusikaltimų nei moterys, duoda peno apmąstymams apie nusikaltimų padarymo priežastis;

3. socialiniai-kultūriniai požymiai – išsilavinimas, dvasiniai poreikiai ir t.t. Pvz. „Prastas išsilavinimas <...> nulemia tai, kad tokie asmenys dažnai tampa marginalais.<...> Jie neturi jokių perspektyvų laimėti sąžiningoje kovoje su labiau išsilavinusiais priešininkais.“⁴⁰ Dėl to jie jaučia nepasitenkinimą, jaučiasi gyvenimo nuskriausti ir norėdami atsirevanšuoti už savo gyvenimo nesėkmes, dažnai tikisi pripažinimo per „nusikaltėlio karjerą“;

4. ekonominiai požymiai – asmens materialinė padėtis. Šis požymis labai glaudžiai susijęs su aukščiau minėtu išsilavinimo aspektu, Kuo žemesnis asmens išsilavinimas, tuo didesnė tikimybė, kad jo darbo užmokestis nėra didelis, vadinasi ir materialinė asmens padėtis nėra gera. Taip pat reikia pastebėti, kad sunkus fizinis darbas, kurį dažniausiai dirba žemo išsilavinimo asmenys, nesuteikia žmogui nei džiaugsmo, nei pasididžiavimo. Tokie asmenys dažnai bando papildomai užsidirbti nelegaliu būdu, todėl dėsninga, kad dauguma nusikaltėlių yra kilę iš skurstančių visuomenės sluoksnių;

5. asmenybės ir socialinių institucijų santykio posistemė, kuri skirstoma į tris tipus: a) partnerystės santykis, kai asmuo naudojasi socialinių institucijų (pvz. policijos) pagalba ir pats padeda vykdyti joms savo funkcijas; b) išlaikytinio santykis: kai asmuo reikalauja, kad socialinės institucijos juo rūpintųsi, o pats mano, kad visiškai neprivalo bendradarbiauti su šiomis institucijomis; c) priešiškus socialinėms institucijoms, siekimas dezorganizuoti jų veiklą. Šiam tipui priskiriamas asmuo ir yra dažniausiai linkęs daryti nusikaltimus;

6. asmenybės požiūrio į socialines bendrijas posistemė – socialinių grupuočių, kurioms priklauso tam tikras asmuo, veiklos kryptis leidžia gana tiksliai spręsti ir apie paties asmens polinkius ir savybes. Pvz., jei kalbėsime apie sugėrovų kompaniją, tai asmens priklausymas tokiai grupei leis charakterizuoti tokį asmenį; asmuo gyvena demoralizuotoje aplinkoje, kurioje vyrauja

³⁹ *Kriminologija*. Bluvšteinas, J., Bieliūnas, E., Justickis, V., et al., Vilnius, 1994, p.79.

⁴⁰ *Ibid.* p. 84.

specifinis supratimas apie leistino elgesio būdus ir jo ribas, konfliktai sprendžiami fizine jėga ir pan.

Kriminologija labiau gilinasi į socialinį aspektą (ieško nusikalstamos veikos padarymo priežasčių ir prevencijos galimybių). Visi kriminologiniai duomenys apie nusikaltėlį turi praktinę reikšmę. Jie parodo, į ką reikia atkreipti dėmesį planuojant bei organizuojant prevencines priemones, gautus rezultatus kriminologai panaudoja nustatydami nusikaltėlių tipologiją, kuria remiasi pateikdami sisteminę charakteristiką.

Kriminalistikai svarbios ne tik asmeninės savybės ir socialinė aplinka, bet ir biologiniai bei kiti duomenys, apibūdinantys nusikaltėlį. Žvelgiant į subjektą kriminalistiniu aspektu, svarbiausia yra atskleisti žmogaus sugebėjimą padaryti nusikalstamą veiką, atsižvelgiant į jo fizines bei dvasines savybes. Kriminalistinė asmenybės samprata yra platesnė už kriminologinę, nes asmenybė turi ne tik socialiai bei doroviškai subręsti nusikalstamai veikai, bet ir turėti reikalingų žinių ir priemonių nusikaltimui padaryti, sugebėti prisitaikyti prie nusikalstamos veikos padarymo sąlygų, žinoti nusikaltimo padarymo mechanizmą ir pan. Tai susiję su asmens specialybe, įgūdžiais, patirtimi, turimomis nusikaltimo priemonėmis ir mokėjimu jomis naudotis, pvz. norint įvykdyti bet koki Baudžiamajame kodekse reglamentuotą nusikaltimą informatikai, reikalingos specialios informatikos, kompiuterinio programavimo ir pan. žinios. V. Piesliakas⁴¹ esmine nusikaltėlio asmenybės savybe įvardija jo pavojingumą visuomenei. Tačiau labai svarbūs ir aukščiau paminėti nusikaltėlį charakterizuojantys požymiai, kurie apibūdina nusikalstamą veiką padariusio asmens socialinę bei šeiminingą padėtį, amžių, lytį, užimamas pareigas ir pan.

Nusikaltėlis yra pagrindinis nusikaltimo sistemos elementas. Be jo negali būti ir nusikaltimo. Kiekvienas nusikaltėlis turi protą, valią, emocijas, žinias ir įgūdžius, kurie leidžia jam suvokti aplinką ir savo elgesį. Jam būdingi ryšiai, santykiai, savybės bei požymiai - kiek bendri visiems, tiek ir individualūs, kiek įgimti, tiek ir įgyti. Tiriant nusikaltimą tyrėjui yra naudinga išsiaiškinti, kokie yra nusikaltėlio laisvalaikio pomėgiai, interesai, ryšiai, santykiai su kitais visuomenės nariais ir pan. Tokio pobūdžio informacija leidžia įvertinti asmenų, kurie daro atskirų rūšių nusikaltimus, tipines savybes, taip pat sudaro galimybę nustatyti koreliacinius ryšius tarp nusikaltėlio ir nukentėjusiojo. Analizuojant duomenis, kurie yra įtraukiami į „Asmens, įtariamojo (kaltinamo) nusikalstamos veikos padarymu, statistinę kortelę“⁴² nustatyta kad, tokio pobūdžio duomenų ikiteisminio tyrimo tyrėjai nefiksuoja.

Kriminalistinei nusikaltimų charakteristikai yra būtini duomenys apie įtariamojo asmenybės dvasines, moralines savybes, elgesio manieras (pvz. gailėjimasis padarius nusikaltimą), didelę reikšmę tiriant nusikaltimą gali turėti išorinė išvaizda (ypatingos žymės, nusikaltėlio

⁴¹ Piesliakas, V. *Mokslas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį*. Vilnius, 1996, p.104.

⁴² Žr. priedą Nr. 2

apranga ir avalynė), daiktai, kuriuos turėjo su savimi nusikaltimo metu (pirštinės, rankinė, akiniai ir pan.). Visi šie elementai yra svarbūs ne tik nusikaltimo, bet ir pėdsakų susidarymo mechanizmo nustatymui. Šiuos duomenis tyrėjas gauna bendraudamas su įtariamuoju apklausos metu ar atlikdamas kitus tyrimo veiksmus.

Kaip atskirą nusikaltėlių tipą galima būtų išskirti asmenis, kurių psichikoje yra tam tikrų nukrypimų. Tokių asmenų veiklą labai sunku prognozuoti, kadangi jų veiksmai pasižymi netikėtumu, nemotyvuotumu, o kartais net betiksliu žiaurumu. Jeigu tyrėjas, keldamas nusikaltimo tyrimo versijas, sėkmingai ir laiku numatytų, kad nusikaltimą padarė būtent nestabilios psichikos asmuo, tai labai susiaurintų įtariamųjų ratą ir žymiai pagreitintų nusikaltimo ištyrimą.

N.Jablokovas⁴³ išskiria dvi nusikaltėlio asmenybės tyrimo kryptis. Pirmoji numato duomenų apie nežinomo nusikaltėlio asmenybę, kurią bandoma nustatyti atsižvelgiant į nusikaltimo padarymo būdą, vietą ir laiką, tiriant nusikaltimo metu paliktus pėdsakus bei remiantis liudytojų parodymais. Tokia tyrimo kryptis leidžia nustatyti nusikaltėlio paieškos kryptis ir sulaikymo priemones. Dažniausiai tokia informacija leidžia susidaryti nuomonę apie bendras nusikaltėliui būdingas savybes, ir daug rečiau – apie kai kurias konkrečias nusikaltėlio asmenybei būdingas savybes.

Antroji – tai tokia nusikaltėlio tyrimo kryptis, kai įtariamasis ar kaltinamasis yra žinomas. Tuo atveju tikslinga surinkti informaciją ne tik apie nusikaltimą padariusio asmens gyvenimo sąlygas, vertybes, antisuomeninio požiūrio ypatumus, bet ir tai, kokia informacija apie asmenį, jo ryšius, elgesį nusikaltimo padarymo metu ir po jo, padės tyrėjui surasti kontaktą su nusikaltimą padariusiu asmeniu, padės pasirinkti efektyviausią bendravimo taktiką, siekiant iš nusikaltėlio gauti kuo daugiau teisingos ir vertingos informacijos. Visa ši surinkta informacija gali būti apibendrinama ir įtraukiama į kriminalistinę nusikalstamos veikos charakteristiką, apibūdinant tipinius nusikaltėlio asmenybės bruožus.

S.Matulienė⁴⁴ daktaro disertacijoje nusikaltėlio asmenybę kriminalistiniu aspektu siūlo tirti trimis kryptimis:

1. *Prognostine kryptimi*, kuri numato duomenų apie nežinomo nusikaltėlio asmenybę gavimą pagal paliktus pėdsakus nusikaltimo įvykio vietoje, liudytojų atmintyje ir pagal kitus šaltinius, siekiant nustatyti jo paieškos ir sulaikymo kryptis ir būdus.

2. *Retrospektyvine kryptimi* – tai įtariamojo asmenybės ar jau žinomo kaltojo asmens analizė, siekiant kriminalistiniu požiūriu įvertinti nusikaltėlio asmenybę. Šiuo atveju tikslinga surinkti informaciją ne tik apie nusikaltėlio vertybinę sistemą, teisinę savimonę, bet ir informaciją

⁴³ *Криминалистика* / под редакцией Н.П. Яблокова. Москва, 2005, с. 70-71.

⁴⁴ Matulienė S. *Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika nusikaltimų tyrimų metodikoje: teorinių ir praktinių problemų šiuolaikinė interpretacija*: daktaro disertacija. Vilnius, 2004, p. 84-85.

apie nusikaltėlio asmenybę, jo ryšius, elgesį nusikalstamos veikos padarymo metu ir tuoj po jo, padėsiančią užmegzti gerus santykius, kad būtų gauti teisingi parodymai, paneigiant jo melagystes ir t.t.

3. *Profilaktinė kryptimi* – kurios metu renkami ir analizuojami duomenys, kuriais naudojantis yra parenkami metodai, būdai ir priemonės, komplikuojančios nusikaltimų padarymą, nutraukiančios asmenų nusikalstamą veiką arba užtikrinančios palankias sąlygas aptikti ir demaskuoti nusikaltėlių.

Daugelyje pasaulio šalių kriminalistikos praktikoje yra naudojamas netradicinis nusikaltėlio profilio metodas, kurį sėkmingai būtų galima pritaikyti ir Lietuvoje. Su šiuo metodu pirmą kartą Lietuvos teisinėje literatūroje trumpai supažindino J. Juškevičiūtė⁴⁵. Nusikaltimas yra nusikaltėlio asmenybės išraiškos forma. Kiekvienas nusikaltimas atspindi nusikaltėlio asmenybę ir ją identifikuoja. Pagal šį metodą, nusikaltėlio profilio sudarymas – tai bandymas rekonstruojant ir interpretuojant nusikaltimą, ypač nusikaltėlio elgesį, sudaryti hipotezę apie nusikaltimo padarymą, siekiant pateikti nusikaltimo tyrėjui praktines tolimesnio tyrimo rekomendacijas. Nusikaltėlio profilis tiesiogiai nenurodo ieškomo nusikaltėlio, tačiau turi tikslą pagal jame išskirtus požymius susiaurinti ieškomų asmenų ratą. Šio metodo pranašumas yra tas, kad nusikaltėlio asmenybė aprašoma remiantis vien tik jo paliktais pėdsakais, kurių lieka net ir tada, kai tradicinės kriminalistikos požiūriu įvykio vietoje nepavyksta rasti jokių materialių pėdsakų. Būtina pabrėžti, kad šis metodas nepakeičia įprastinių kriminalistinių metodų. Nusikaltėlio profilis dažniausiai naudojamas tiriant itin sunkius smurtinius nusikaltimus, kai nėra liudytojų, o nusikaltimo auka dažniausiai jau nieko nebegali papasakoti apie nusikaltėlių. „Sudarant nusikaltėlio profilį orientuojamasi į tokias charakteristikas: lytis, amžiaus ribos, išsilavinimas, profesinė veikla, šeiminė padėtis bei seksualinė branda, asmenybės bruožai, gyvenamoji aplinka, galimi teistumai, elgesys prieš ir po nusikaltimo“⁴⁶. Šis metodas sudarytas iš kelių etapų – pirminis nusikaltimo kvalifikavimas (kai remiamasi jau sudarytomis įvairiomis nusikaltimų kvalifikacijomis, pritaikytomis nusikaltėlio profiliui sudaryti); nusikaltimo motyvo nustatymas (pvz. sudarant žmogžudysčių profilį išskiriami asmeninis, seksualinis, pasipelnymo, užmaskuotas ir grupinis moyvai); aukos rizikos analizė; nusikaltėlio rizikos vertinimas (kuo žemesnis nusikaltėlio rizikos veiksnys, tuo didesnė tikimybė, kad asmuo padarys nusikaltimą); laiko ir vietos veiksnio analizė (šio etapo metu padarytos išvados tiesiogiai atsispindi nusikaltėlio profilyje); nusikalstamo įvykio rekonstrukcija (kurios metu bandoma chronologiškai atkurti visus nusikaltėlio veiksmus).

⁴⁵ Juškevičiūtė J.. Nusikaltėlio profilio sudarymas-naujas netradicinis nusikaltimų tyrimo metodas // *Jurisprudencija*, 2003, nr..43(35), p. 17-25.

⁴⁶ *Ibid.* p. 21.

Nusikaltėlio elgesį sudaro tarpusavyje susiję elementai: vidiniai (psichologiniai) ir išoriniai (fiziniai). Vidinę (psichologinę) veiklą sudaro poreikių suvokimas ir išorinių aplinkybių vertinimas, galutinio tikslo nustatymas ir tam reikalingų priemonių parinkimas, nusikaltimo modeliavimas ir paties nusikaltimo vertinimas. Visa tai apibūdina asmens požiūrį į objektą, nusikaltimo rezultatus. Šie procesai ir valdo nusikaltėlio elgesį, kurio mechanizme labai svarbią vietą užima nusikaltimo motyvai. Nusikalstamą elgesį determinuoja du pagrindiniai veiksniai – nusikaltėlio asmenybė ir išorinė aplinka, o motyvas yra tarsi akstinas planavimui kaip patenkinti iškilusius poreikius.

Išorinės (fizinės) veiklos formavimuisi didelę reikšmę turi asmens gyvenimo būdas, socialinė grupė, nusikaltimo aplinka. Darydamas nusikaltimą amsuo visada po savęs palieka pėdsakus, kurie liudija ne tik apie nusikaltimą, bet ir suteikia informacijos apie patį nusikaltėlį. Pėdsakai suteikia galimybę nustatyti nusikaltimo įvykdymą, slėpimą ir nusikaltimo mechanizmą. Jie nurodo dėsniskus ir sąlygiškai pastovius bei pasikartojančius ryšius tarp daiktų, būdų, priemonių ir nusikaltimą padariusio asmens. Pėdsakai suteikia pačią vertingiausią informaciją apie nusikaltėlį.

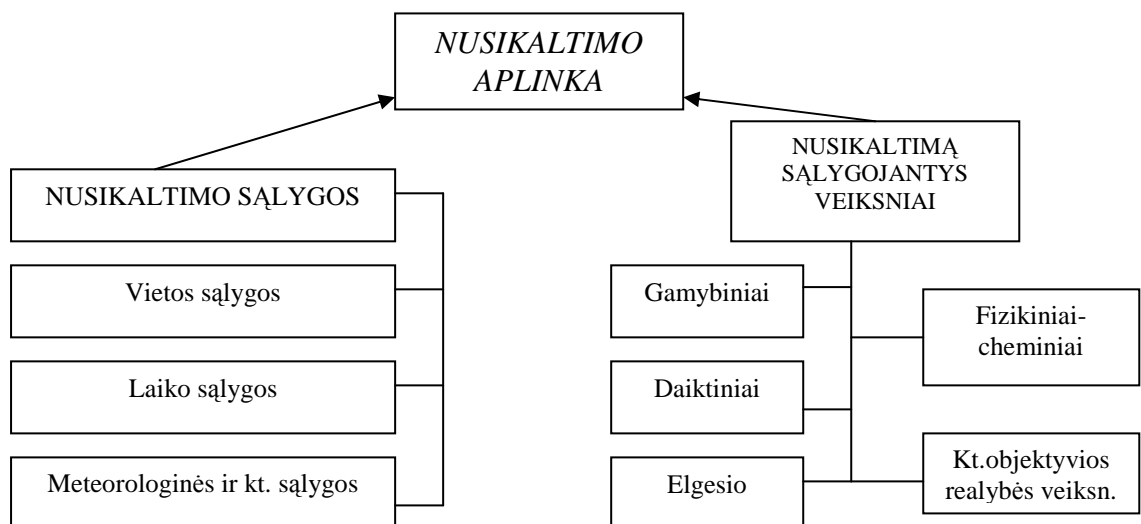
Kadangi nusikaltėlio asmenybė yra studijuojama iš skirtingų pozicijų, tai sutinkama ir labai daug įvairių jos klasifikacijų (be aukščiau paminėtų galima paminėti nusikaltėlio asmenybės klasifikaciją, pvz., pagal asmens pakaltinamumą, pagal atskirus charakterio tipus, pagal fizines ir socialines asmens savybes ir pan.)

Kriminalistikoje nusikaltėlio asmenybę galima klasifikuoti labai įvairiai (pagal lytį, tautybę, teistumą, socialinę padėtį ir pan.). Tačiau pateikti išsamią nusikaltėlio klasifikaciją, kuri tiktų bet kokiam nusikaltimui charakterizuoti, praktiškai neįmanoma, kadangi kiekvienu atveju apibendrinant tam tikras nusikaltimų grupes, rūšis, porūšius asmenys padarę nusikalstamas veikas, gali būti klasifikuojami skirtingais pagrindais. Svarbiausia nagrinėjant nusikaltėlio asmenybę kiekvienu konkrečiu atveju išskirti dominantes. Pvz., lytis ir amžius gali būti siejamas su fizinės jėgos panaudojimu, asmens profesinė veikla ir patirtis gali būti siejama su tokiais nusikaltimais kaip kyšininkavimas, turto pasisavinimas ar iššvaistymas ir pan.

2.2. Nusikalstamos veikos aplinka

Nusikalstamos veikos aplinka – specifinis kriminalistinės charakteristikos elementas. Šiame nusikalstamos veikos elemente slypi svarbi kriminalistinė informacija. „Kriminalistiniu aspektu, nusikalstamos veikos aplinka – tai skirtingų, tarpusavyje susijusių objektų, įvykių ir procesų sistema iki nusikaltimo padarymo, jo darymo metu ir po to, apibūdinančių vietą, laiką, daiktinius veiksnius, gamtines-klimatines, gamybinės, buitines ir kitokias aplinkos sąlygas, netiesioginių dalyvių elgesio ypatumai, psichologiniai ryšiai tarp jų ir kiti objektyvios tikrovės faktoriai, apibūdinantys nusikaltimo padarymo galimybes ir aplinkybes.“⁴⁷ Iš šio nusikalstamos veikos apibrėžimo matyti, kad nusikaltimo aplinka ne vien tik nusikaltimo padarymo laikas ir vieta. Tai daug platesnė sąvoka, kuri „apibūdina ne kažkokių atskirus nusikaltimo elgesio elementus, o pačią terpę, kurioje jie pasireiškia.“⁴⁸ Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementai neegzistuoja už konkrečios aplinkos ribų, o pasireiškia būtent joje. Aplinka gali palengvinti arba apsunkinti nusikaltimo padarymą atitinkamu nusikaltėlio pasirinktu būdu, ji daro poveikį, kuris turi esminės įtakos atskirų nusikaltimų kriminalistinių savybių formavimuisi, vystymuisi, o kartais susidariusios aplinkybės gali kardinaliai pakeisti nusikaltėlio veiksmus, pasirinktų nusikaltimo priemonių rūšį ar nusikaltimo būdą.

N. Jablokovo pateiktą nusikaltimo aplinkos apibrėžimą galima pavaizduoti schematiškai. Nusikaltimo aplinką suskirstysime į dvi dideles grupes - nusikaltimo sąlygas ir nusikaltimą sąlygojančius veiksnius:

2 schema: Nusikaltimo aplinkos struktūra

⁴⁷ *Криминалистика* / под редакцией Н.П. Яблокова. Москва, 2005, с. 68.

⁴⁸ Gorbakov, A. Kontrabandos tyrimas: daktaro disertacija. Vilnius, 2005, p. 42.

V.Kornouchovas⁴⁹ nusikaltimo aplinką skirsto į tris struktūrinius elementus:

1. Materialinė aplinka, kurią sudaro laikas, vieta, mikro ir makro sąlygos.
2. Organozacinė-struktūrinė aplinka, kurią sudaro gamybiniai funkciniai objektai ir teisėsaugos elementai.
3. Socialinė-psichologinė aplinka, kurią sudaro mikroaplinka darbo vietoje ir psichologinė aplinka gyvenamojoje vietoje.

Nepriklausomai nuo to į kokius struktūrinius elementus įvairūs autoriai skirsto nusikalstamą aplinką, visi jie pabrėžia ypatingą nusikaltimo vietos ir laiko reikšmę šio nusikaltimo elemento struktūroje.

Nusikaltimo laikas kriminalistine prasme suprantamas kaip subjekto veiklos periodas, kurio metu yra atliekami atskiri nusikalstami veiksmai – tai ne tik nusikaltimo faktinis padarymo laikas, bet ir pasiruošimo bei pėdsakų slėpimo laikas, atskirų procesų ir reiškinių vyksmo laikas. Laiko pasirinkimas priklauso nuo planuojamo nusikaltimo pobūdžio, objekto, vietos, aplinkos, nusikaltėlio asmeninių charakterio savybių ir pan. Turėdami duomenis apie nusikaltimo laiką, tyrėjai gali kelti versijas apie nusikaltimo dalyvius, vietą, pasiruošimo pobūdį.

T. Volčeckaja⁵⁰ nagrinėdama laiko veiksnius, išskiria tris laiko grupes:

1. Laiko momentas – kuris gali būti atskaitos tašku, nustatant nusikaltimo nuoseklumą ir trukmę (pvz., mirties momento nustatymas, nusikaltimo tyrimo pradžia ir pan.).
2. Laiko intervalas – kokio nors įvykio ar reiškinio laikas, trunkantis tarp to įvykio ar reiškinio pradžios ir pabaigos.
3. Laiko ryšiai – tai keleto įvykių ar reiškinių kilimo, vystymosi ir išnykimo eiliškumas (pvz. nusikaltimo metu nusikaltėlio atliktų veiksmų eiliškumas).

Labai panašiai nusikaltimo laiką traktuoja ir V.Obrazcovas⁵¹. Šis autorius taip pat išskiria tokius nusikaltimo laiko nustatymo būdus:

- su nusikaltimu susijusių asmenų apklausa;
- nustatant laiko charakteristiką, susiejant ją su prieš ir po nusikaltimo vykusiais įvykiais;
- pagal dokumentus, kuriuose atsispindi padarytų veiksmų laikas ir kitus faktus, aplinkybes, susijusias su tiriamu nusikaltimu;
- pagal paraleliai tuo pačiu laiku vykusius įvykius.

Nusikaltimo aplinką galima suskirstyti ir pagal konkrečius laiko intervalus, pvz. pagal metų laikus, pagal paros laiką, pagal konkrečias aplinkybes ir pan.

⁴⁹ Курс криминалистики: общая часть / ответственный редактор В.Е. Корноухов. Москва, 2000, с. 47

⁵⁰ Волчечкая, Т.С. Криминалистическая ситуалогия. Москва, 1997, с. 76-77.

⁵¹ Криминалистика / под редакцией В.А. Образцова. Москва, 1997, с. 50-51.

Nežinant nusikaltimo laiko, sunku nustatyti galimus nusikaltimo liudytojus, objektyviai ir kokybiškai patikrinti įtariamojo alibi ir teisingai išspręsti kitus tyrimo metu iškilusius klausimus. Tam tikro įvykio, proceso, veiksmo, elgesio ar veiklos laiko nustatymas yra toks pat svarbus nusikaltimo atskleidimui, kaip ir nusikaltimo vietos nustatymas.

Nusikaltimo vietos sąlygos taip pat lemia nusikaltėlio elgesį nusikaltimo darymo metu. Kriminalistinė prasme – nusikaltimo vieta – tai realiai egzistuojanti, nusikaltėlio pasirinkta ir panaudojama rezultatui pasiekti erdvė, kurioje atliekami tam tikri veiksmai visose nusikaltimo stadijose. Tikslus nusikaltimo vietos nustatymas dažnai padeda nustatyti asmenis, vienu ar kitu būdu susijusius su padaryta veika. Pvz., nužudymo bylose, kai lavonas yra suskaidomas ir paslepiamas, nustatęs lavono suskaidymo vietą, tyrėjas tuo pačiu nustato ir nusikaltimo padarymo vietą ir asmenų, galėjusių įvykdyti šį nusikaltimą ratą – asmenis, gyvenančius toje vietoje ar susijusius su nusikaltimo padarymo vieta.

Svarbią reikšmę siekiant sėkmingos tyrimo eigos turi tikslus įvairių objektų radimo vietų, tiriamų įvykių, veiksmų ir kitų aplinkybių vietų tarpusavio ryšys: tarp lavono radimo ir nusikaltimo padarymo vietos, kai jos nesutampa; tarp transporto priemonės nuvaymo ir jos radimo vietos; tarp keleto tos pačios rūšies ar tuo pačiu būdu, tačiau skirtingu laiku padarytų nusikaltimų vietos ir pan.

Aplinka daro tiesioginę įtaką nusikaltimo padarymui. Nusikalstamos veikos aplinka nulemia nusikalstamos veikos būdą, turi įtakos nusikalstamos veikos mechanizmo struktūros ypatumams. Joje atsispindi ir svarbūs nusikaltėlio, turėjusio įtakos aplinkai ar ją pakeitusio, asmenybės bruožai. Aplinkos sąvoka yra platesnė nei laiko ir vietos sąlygos. Kiekvienu atveju reikšmingiausi tie aplinkos veiksniai, kurie nulemia konkretaus įvykio eigą ir jo aplinkybes. Nusikalstamą veiką darantis asmuo pats pasirenka pasikėsینimo dalyką, vietą, laiką, įrankius, būdą. Didelę įtaką daro ir aplinka, faktinių aplinkybių visuma. Nusikaltimas ir pasiruošimas jam vyksta tam tikroje aplinkoje, kurios elementai palieka pėdsakus, kuriuose slypi kriminalistikai svarbi informacija, pagal kurią galima spręsti, kokiose sąlygose buvo ruošiamas ir daromas nusikaltimas.

Kiekvienas nusikaltimas, nepriklausomai nuo to, kur, kada ir koku būdu jis buvo padarytas, koks buvo jo padarymo motyvas, atsispindi konkrečiuose pėdsakuose, procesuose, reiškiniuose ir įvykiuose. Aplinkos elementai palieka skirtingų tipų pėdsakus, kurie gali būti randami tyrimo metu. Tiriant tokius nusikaltimo metu paliktus pėdsakus galima gauti tokią informaciją apie patį nusikaltimą ir jį padariusį asmenį⁵²:

⁵² *Криминалистика* / под редакцией В.А. Образцова. Москва, 1997, с. 44.

- kokios aplinkybės ir faktoriai susiklostė prieš nusikaltimą, buvo jo padarymo metu ir kokia buvo jų įtaka nusikaltimo turiniui ir charakteriui;
- ką nusikaltėlis tiriamojo nusikaltimo aplinkoje specialiai parengė pats, o kas nepriklausė nuo jo valios;
- kaip nusikaltėlis aplinkos sąlygas panaudojo savo tikslams ir kokios aplinkos sąlygos trukdė nusikaltėliui pasiruošti, įvykdyti ir paslėpti nusikaltimo pėdsakus;
- kokie nenumatyti veiksniai atsirado susidariusioje situacijoje ir kokią įtaką jie padarė nusikaltimo įvykdymui;
- kokios aplinkos sąlygos lėmė tam tikro nusikaltimo būdo pasirinkimą;
- kas realiai galėjo sudaryti ar pasinaudoti objektyviai susidariusiomis aplinkos sąlygomis nusikaltimui įvykdyti.

Nusikaltimo aplinką gali apibūdinti daugelis elementų: objektai, reiškiniai, procesai, sąlygos, aplinkybės, faktai, būklė, santykiai. Šią aplinką sudaro tam tikra geografinė aplinka, technologinė aplinka (aplinkos elementai, sukurti iš gamtos išteklių darbu ir žmogaus valia) bei kai kurie mikroaplinkos elementai (socialinė nusikaltėlio aplinka), kuriuos tyrinėja kriminologija.

Nusikaltimo aplinka labai glaudžiai susijusi su kitais nusikalstamos veikos charakteristikos elementais. Aplinka labai dažnai nulemia arba koreguoja jau pasirinktą nusikaltimo padarymo būdą ir turi įtakos nusikaltimo padarymo mechanizmui. Ji padeda nustatyti svarbius nusikaltėlio, kuris dalinai ar pilnai formuoja nusikaltimo aplinką, asmenybės bruožus. Turint duomenų apie nusikaltimo aplinką, galima vertinti, ar buvo objektyvi galimybė daryti nusikaltimą tam tikru būdu, ar atsisakyti nusikalstamų veiksmų, sumodeliuoti patį nusikaltimą, suvokti bei numatyti nusikaltėlio elgesį po nusikaltimo.

Svarbią vietą nusikaltimo aplinkoje užima nusikaltėlis, kuris savo veiksmais gali pakeisti jau susiklosčiusią situaciją į visiškai naują. Žmogaus elgesys neišvengiamai atsispindi aplinkoje. Lygiai taip pat, pati nusikaltimo aplinka gali lemti nusikaltėlio elgesį, tarsi „provokuodama“ nusikaltėlį pasirinkti vienokį ar kitokį nusikaltimo padarymo modelį ir veiksmus nusikaltimo metu. Veiksnių, turinčių įtaką nusikaltėlio elgesiui, gali būti labai daug. Tai ir išprovokuotas konfliktas, alkoholio ar kitų svaiginamųjų bei psichotropinių vaistų vartojimas, vietos bei laiko veiksniai, socialiniai faktoriai ir pan.

2.3. Nusikalstamos veikos dalykas (nukentėjusysis)

Kriminalistikoje nusikalstamos veikos dalykas, arba nukentėjusysis glaudžiai susiję su nusikalstamos veikos objektu, į kurį buvo nukreipta nusikalstama veika.

Baudžiamojoje teisėje nusikalstamos veikos objektas yra teisiniai gėriai, t.y. visuomenės saugomos vertybės – žmogus, nuosavybė, visuomenės saugumas ir pan. Baudžiamojo įstatymo saugomi gėriai gali turėti realų pobūdį – gyvybė, sveikata, nuosavybė arba idealų pobūdį – garbė, orumas, religiniai jausmai ir pan. Nusikaltimo objektu pagal baudžiamąjį įstatymą negali būti laikomi žmonės, įrankiai, gamybos priemonės ir kiti materialaus pasaulio daiktai. Tai yra tik teisinio gėrio nešiotojai, patys savaime, neturintys jokios vertės. Pvz., automobilis pats savaime jokios vertės neturi, jo vertė yra susijusi su teisiniu gėriu „nuosavybe“. Nusikaltimo dalykas baudžiamosios teisės prasme – „konkretūs materialaus pasaulio daiktai, kuriuos veikiant daroma žala teisiniams gėriams ar keliama tokios žalos grėsmė.“⁵³ Kriminalistikoje nusikaltimo (nusikalstamos veikos) objektas traktuojamas panašiai kaip baudžiamosios teisės doktrinoje apibūdinamas pasikėsینimo dalykas. Tai yra materialus objektas, į kurį nukreipta kaltininko veikla ir (arba) kuriam nusikaltimu padaroma žalos.⁵⁴ Kai kuriose nusikaltimų sudėtyse dalyką nurodyti neįmanoma, nes nusikaltimo dalykas – tai materialūs, konkretūs daiktai, kurie gali būti fiksuojami ar matuojami. Taigi, nei nusikaltimo objekto, nei nusikaltimo pasikėsینimo dalyko negalima tapatinti su nukentėjusiuoju, nes nukentėjusysis – tai asmuo, kuriam padaryta fizinė, turtinė ar moralinė žala. Labai plačiai nukentėjusiojo statusą nusikalstamos veikos padarymo atveju nagrinėja atskira kriminologijos mokslo šaka – viktimologija (*vitima* lot.k. – auka ir *logos* gr. k. – mokslas). Tai kompleksinis mokslas, sistemiškai analizuojantis aukos fenomeną, pasitelkiant teisės, kitų socialinių, humanitarinių bei tikslųjų mokslų dalinius duomenis, informaciją. Tačiau dėl objektyvių (teisėsaugos institucijų pareigūnų aplaidumo, neveiklumo ar pan.) arba/ir subjektyvių (nenoro kreiptis į teisėsaugos institucijas ar pan.) priežasčių ne visada auka viktimologijos aspektu pripažįstama nukentėjusiuoju.⁵⁵

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – Baudžiamojo proceso kodeksas arba BPK)⁵⁶ 28 straipsnio 1 dalyje nukentėjusiuoju pripažįstamas tik fizinis asmuo, kuriam nusikalstama veika padaryta fizinės, turtinės ar moralinės žalos. Juridinis asmuo gali būti tik civiliniu ieškovu. Europos Sąjungos Tarybos 2001m. gegužės mėn. 12d. sprendimas “Dėl

⁵³ *Baudžiamoji teisė (bendroji dalis)* / [Pavilonis, V., Švedas, G., Abramavičius, A.,...[et al]. Vilnius, 2001, p. 166.

⁵⁴ Kuconis, P., Rinkevičius, J., Kazlauskas, M. *Nusikaltimų finansams tyrimas ir nagrinėjimas teisme sumarinio proceso tvarka: metodinės rekomendacijos*. Vilnius, 1996, p. 9.

⁵⁵ Uscila, R. *Viktimologijos pagrindai: mokslinis-metodinis leidinys*. Vilnius, 2005, p. 7.

⁵⁶ *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas*, patvirtintas 2002 03 14 įsakymu Nr. IX-785.// V.Ž. Nr.37-1341.

nusikaltimo aukų padėties baudžiamajame procese” nurodo, kad “nusikaltimo auka – tai asmuo, kuris tiesiogiai arba dėl neveikimo patyrė fizinę, psichinę žalą, emocinius išgyvenimus arba ekonominius nuostolius, saugomus valstybių narių baudžiamaisiais įstatymais”⁵⁷.

Kriminalistiniu požiūriu nukentėjusiuoju gali būti tiek fizinis, tiek juridinis asmuo. Kriminalistikoje akcentuojama nukentėjusiojo asmens veikla nusikaltimo procese (pvz. ar fizinis asmuo rūpinosi savo gyvybės apsauga, ar juridinis asmuo rūpinosi savo turto apsauga ir kokias kliūtis šie asmenys bandė sudaryti, kad būtų maksimaliai sumažintos galimybės nusikalsti). Nuo to į kokį asmenį (fizinį, ar juridinį) yra kėsinamasi, gali priklausyti ir nusikalstamo elgesio ir būdo pasirinkimas (pvz. kai nusikaltėlis planuoja apiplėšti banką, jo pasirinktas nusikaltimo būdas bus visai kitoks, nei tuo atveju, kai bus planuojama pavogti pinigų iš senyvo amžiaus kaimyno).

Kad nusikalstamos veikos aukai būtų suteiktas nukentėjusiojo statusas, būtini du pagrindai – *faktinis* (fakto, kai nusikalstama veika asmeniui padaroma fizinė, turtinė ar moralinė žala, atsiradimas) ir *juridinis* (atitinkamo teisės saugos institucijos pareigūno arba teisėjo priimtas sprendimas, kuris įtvirtinamas atitinkamuose procesiniuose dokumentuose, t.y. nutarimuose arba teismo nutartyse).

Nukentėjusysis – vienas svarbiausių pirminės informacijos šaltinių apie padarytą nusikalstamą veiką. Ši informacija padeda nustatyti nusikalstamos veikos padarymo motyvus, leidžia išsamiau charakterizuoti nusikaltėlio asmenybę ir taip padeda susiaurinti įtariamųjų, galėjusių įvykdyti vieną ar kitą nusikaltimą, ratą ir kitas svarbias aplinkybes. Jei buvo pasikėsinta į fizinį asmenį, labai svarbu surinkti duomenis apie tokio asmens socialinius-demografinius, psichologinius požymius, atskleisti tokio asmens gyvenimo būdą, turtinę padėtį, lytį, profesiją ar net charakterį. Jei pasikėsinio objektu tapo juridinis asmuo – verslo pobūdį, ekonominę-finansinę būklę ir pan.

Pasikėsinio dalykas praktiškai visada daro įtaką nusikaltėlio elgesiui, dažnai tampa pasikėsinio priežastimi, sąlygoja nusikaltėlio veiksmų pobūdį, tikslus ir motyvus bei patį nusikalstamos veikos mechanizmą. Nustatant pasikėsinio dalyką svarbu išsiašikinti šiuos klausimus:

- kokiai nuosavybės rūšiai priklauso ieškomas objektas (pavogtas, sugadintas, sunaikintas ir pan.);
- kieno tai nuosavybė (priklauso konkrečiam asmeniui ar asmenų grupei ir pan.);
- kokie jo požymiai (svoris, funkcijos, vertė ir pan.);
- ar šis daiktas buvo lengvai prieinamas visiems asmenims;
- kokioje vietoje, kokiomis sąlygomis ir kokios būklės buvo nusikaltimo metu;

⁵⁷ Council Framework Decision of March 2001 on the standing of victims in criminal proceedings. 2001/220/JHA. // Official Journal L082, 22/03/2001. s. 1-4.

- kokie asmenys ir kokių tikslų rūpinosi pasikėsinimo dalyko saugumu, naudojimu, transportavimu, realizacija ir pan.;

- kokie pasikeitimai pastebimi po nusikaltimo padarymo;

- kas iki nusikaltimo žinojo apie pasikėsinimo dalyko vietą, sąlygas ir iš ko tokią informaciją asmuo gavo;

- kokie dokumentai patvirtina, kad pasikėsinimo dalykas nusikaltimo metu buvo nusikaltimo vietoje, nustatytomis sąlygomis.⁵⁸

Visa ši informacija labai padeda tyrėjui susiaurinti įtariamųjų paieškos ratą. Pagal šiuo metu galiojančias sudarytas „Nusikalstamos veiklos statistines korteles“ (Forma 10)⁵⁹, išskiriamos šios pasikėsinimo dalyko grupės: transporto priemonės ir jų dalys; ginklai; technika; kolekciniai daiktai; brangenybės; dokumentai; vertybiniai popieriai; namų apyvokos daiktai; produktai; gyvuliai ir kt.

Kriminalistikoje gali būti naudojamos labai įvairios nukentėjusiojo tyrimo kryptys. Kadangi vieningos mokslininkų nuomonės šiuo klausimu nėra, pabandysime apibendrinti informaciją ir pateikti konkrečius variantus:

1. kai renkami, tiriami ir analizuojami duomenys apie nežinomą nukentėjusįjį (ar pasikėsinimo dalyką);
2. kai visa informacija renkama apie jau žinomą nukentėjusįjį (arba nusikalstamos veikos pasikėsinimo dalyką);
3. viktimologinė kryptis – kai renkami ir tiriami duomenys, kurių analizė padeda nustatyti nusikalstamos veikos priežastis ir sąlygas. Tokios analizės metu gauti rezultatai leidžia kelti versijas apie galimus nusikaltėlius;
4. kai renkami duomenys ir informacija, kurie galėtų būti racionaliai panaudoti kriminalistinėje profilaktikoje.

Tam, kad būtų galima išryškinti kriminalistiškai svarbias nukentėjusiojo savybes, į kurias reikia atsižvelgti tiriant nusikalstamas veikas, galinčias padėti geriau suvokti nusikaltimą, jo padarymo mechanizmą, kaltus asmenis, būtina nagrinėti nukentėjusiojo klasifikaciją. Literatūroje nurodomos labai įvairios nukentėjusiųjų (aukų) klasifikacijos⁶⁰. Jos labai palengvina tyrėjo darbą, kadangi duomenys apie nusikalstamą veiką padariusio asmens ir nukentėjusiojo tarpusavio ryšius, nukentėjusiojo materialinę padėtį, apie nukentėjusiojo vaidmenį vykdant nusikalstamą veiką padeda greičiau atskleisti nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes ir priežastis, kelti tyrimo versijas ir pan. Kriminalistinė tokio pobūdžio informacija leidžia apibūdinti nusikalstamos veikos

⁵⁸ *Криминалистика* / под редакцией В.А. Образцова. – Москва, 1997, с. 40.

⁵⁹ www.vrm.lt [žiūrėta 2007 m. balandžio 4 d.; 20:30 GMT]

⁶⁰ Novikoviėnė, L. Kriminalistikos profilaktinė funkcija:kai kurie teoriniai aspektai// *Jurisprudencija*, 2001, nr. 22(14), p. 188.

motyvus ir padeda apibrėžti asmenų, tarp kurių reikėtų ieškoti nusikaltėlių, ratą. Pirmiausia, tarp nusikalstamą veiką padariusio asmens ir nukentėjusiojo dažniausiai būna koks nors tarpusavio ryšys. Nusikaltėliai paprastai neatsitiktinai išsirenka atitinkamus asmenis savo nusikalstamo kėsinosi objektais. Būtent todėl nukentėjusieji galėtų būti klasifikuojami į tokias grupes:⁶¹

1. Pagal nukentėjusiojo juridinį statusą (fiziniai ir juridiniai asmenys).
2. Pagal nusikaltimų rūšis (smurtiniai nusikaltimai, turtiniai nusikaltimai bei nusikaltimai ekonomikai);
3. Pagal tarpusavio santykius (šeimos nariai, bendradarbiai, kaimynai, tik "iš matymo" pažįstami asmenys, visiškai atsitiktiniai žmonės ir t.t.).
4. Pagal padarytos žalos pobūdį (fizinė, turtinė ir moralinė);
5. Pagal amžių (mažamečiai, senyvi žmonės ir kt.);
6. Pagal nukentėjusiojo vaidmenį, vykdant nusikalstamą veiką (neutralus, teigiamas, negatyvus).

Klaidingas nukentėjusiojo elgesys nusikaltimo metu labai dažnai būna susijęs su konkrečia gyvenimo situacija. Neteisėti, amoralūs, neatsargūs potencialaus nukentėjusiojo poelgiai kelia pavojų jam pačiam. „Gudruolis“, kuris ieško tarpininko, galinčio perduoti kyšį „reikalingam žmogui“, rizikuoja, susidurti su kitu „gudruoliu“, kuris užuot perdavęs pinigus - juos pasisavins; skandalistas rizikuoja, kad taps paties sukulto konflikto auka; girtuoklis dažniau nei kuris kitas gali tapti įvairiausių nusikaltimų auka - nuo nužudymo per muštynes iki buto vagystės, kurią gali padaryti atsitiktiniai kompanionai; menkos moralės moteris rizikuoja tapti išžaginimo auka; žmogus, lengvabūdiškai žiūrįs į savo turto saugojimą, labai rizikuoja, kad tas turtas pateks į nusikaltėlių rankas ir t.t.

“Daugelis kriminologinių tyrimų parodė, kad „nukentėjusiojo kaltė“ yra gana paplitęs reiškinys. Neteisingas aukos elgesys - dažnas nužudymų, sunkių kūno sužalojimų, išžaginimų, sukčiavimo ir daugelio kitų nusikaltimų „katalizatorius“⁶².

Atsižvelgiant į nukentėjusiojo elgesį prieš nusikaltimą, nusikaltimo padarymo metu ir(ar) po to, galima nukentėjusiuosius skirstyti į tokius tipus:⁶³

Neutralus nukentėjusiųjų tipas – tai toks, kai nukentėjusiojo elgesys niekaip nesusijęs su padaryta nusikalstama veika.

⁶¹ Matulienė, S. *Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika nusikaltimų tyrimų metodikoje: teorinių ir praktinių problemų šiuolaikinė interpretacija*: daktaro disertacija Vilnius, 2004, p. 114-115.

⁶² *Kriminologija*. Bluvšteinas, J., Bieliūnas, E., Justickis, V., et al. Vilnius, 1994, p. 96.

⁶³ Matulienė S. *Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika nusikaltimų tyrimų metodikoje: teorinių ir praktinių problemų šiuolaikinė interpretacija*: daktaro disertacija. Vilnius, 2004, p. 115.

Teigiamas – kai nusikaltėlio priešišku, agresiją ir kt. sukelia socialiai palankūs nukentėjusiojo veiksmai.

Negatyvus, kitaip dar vadinamas provokuojantis elgesys, kai nukentėjusysis savo elgesiu paskatina vienaip ar kitaip asmenį pasielgti ir atlikti nusikalstamus veiksmus. Provokacija gali būti aktyvi – kai nukentėjusysis pats sudaro tokią nusikalstamos veikos situaciją, lyg ir tiesiogiai ar netiesiogiai provokuodamas, ir pasyvi – kai savo veiksmais, nevalingai nukentėjusysis sudaro palankią situaciją nusikaltimui (nukentėjusiojo išvaizda, elgesio manieros ir t.t.).

Kriminalistiniu aspektu duomenis apie nukentėjusiojo asmenybės ir elgesio ypatumus galima būtų skirstyti taip: demografiniai duomenys, duomenys apie fizines, psichines ir biologines ypatybes, apie gyvenimo būdą, vertybines orientacijas ir t.t.

Kriminalistiniu požiūriu nukentėjusiojo asmenybė turi tokią pačią struktūrą kaip ir nusikaltėlis. Atskiri kriminologinio bei psichologinio pobūdžio nukentėjusiojo (aukos) bruožai yra labai svarbūs vertinant nukentėjusiojo asmenybę. Tačiau atsivėlgiant į specifinius kriminalistikos interesus, svarbiausias dėmesys, turėtų būti kreipiamas tik į tas savybes, kurios turi glaudų ryšį su kitais kriminalistinės charakteristikos elementais. Nes tik nagrinėjant kompleksiskai galima visapusiškai charakterizuoti nusikaltėlio asmenybę, nusikaltimo padarymo motyvus ir susiaurinti įtariamųjų ratą. Atsižvelgiant į nusikalstamos veikos rūšį, skiriasi ir atskirų nukentėjusiojo asmenybės duomenų svarba. Pavyzdžiui, tiriant nužudymus nusikaltėlio asmenybės nustatymas yra labai svarbus, kadangi žinant koks asmuo nužudytas, kokie jo buvo pomėgiai ir interesai, kokie buvo ryšiai su aplinkiniais žmonėmis, ką jis veikė paskutinėmis savo gyvenimo dienomis, valandomis, kokia buvo jo darbinė veikla, daug lengviau nustatyti ir charakterizuoti galimą nusikaltėlį. Būtent dėl šios priežasties būtina surinkti kuo daugiau informacijos apie nukentėjusįjį. Nukentėjusiojo asmenybės duomenų svarba priklauso ir nuo to, koks yra galutinis nusikaltimo tikslas, kadangi vienu atveju, nukentėjusysis gali būti kaip galutinis tikslas, kitu – kaip priemonė nusikaltimui nuslėpti ar kliūtis padaryti nusikaltimą ir pan.

T. Volčeckaja⁶⁴ analizuoja, koks yra ryšys tarp nusikaltimo aplinkos ir nukentėjusiojo. Pastebėta, kad pastarojo vaidmuo priklauso nuo daugelio veiksnių: nuo nukentėjusiojo fizinės ir psichinės sveikatos būklės, charakterio, požiūrio į moralines vertybes, nuo nukentėjusiojo veiksnių ir t.t.

Pasitaiko atveju, kai nukentėjusysis pats atlieka nusikalstamos veikos slėpimo veiksmus. Tokio poelgio priežastys gali būti labai įvairios, pvz. kada tos nusikalstamos veikos išaiškinimas padarytų nukentėjusiajam gėdą (prieš kaimynus, bendradarbius ir pan.) arba kai paties nusikaltimo išaiškinimas užtrauktų baudžiamąją atsakomybę pačiam asmeniui (pvz., turto iššvaistymas).

⁶⁴ Волчечкая, Т.С. *Криминалистическая ситуалогия*. Москва, 1997, с. 82-83.

2.4. Nusikalstamos veikos būdas

Kriminalistinė nusikalstamos veikos būdo sąvoka skiriasi nuo baudžiamojo teisinio jo suvokimo aspektu. Kriminalistinė samprata kyla iš nusikalstamos veikos atskleidimo ir efektyvių tyrimų priemonių paieškos. Skirtingai nei baudžiamojoje teisėje, nusikaltimo būdas – tai ne tik nusikalstamas veikimas ar neveikimas, bet ir nusikaltimo įrankiai, priemonės, nusikaltimo padarymo laikas ir vieta, aplinkos, palankios nusikalstamai veikai realizuoti, sukūrimas. Kriminalistams, aiškinantis nusikaltimo būdą, svarbiausia yra ta informacija, kuri suteikia daugiausia žinių apie paliktus pėdsakus, padedančius nusatyti nusikaltimą padariusį asmenį, jo motyvus ir tikslus bei patį nusikaltimo mechanizmą. Pvz., tyrėjai stengiasi nustatyti kaip asmuo pateko į nusikaltimo vietą, koku būdu iš ten išėjo, kaip išvengė atsiradusių kliūčių, ar jam pavyko iki galo pasiekti savo tikslą, gal jis naudojosi tarnybine padėtimi, kokias profesines žinias panaudojo vykdydamas nusikaltimą ar stengėsi nusikaltimą paslėpti ir pan.

Kriminalistiniu požiūriu nusikalstamos veikos būdas – tai veiksmų, kuriais rengiamasi padaryti nusikalstamą veiktą, kuriais ta nusikalstama veiktą daroma ir slepiama, sistema⁶⁵.

N. Jablokovas⁶⁶ nusikaltimo būdą kriminalistiniu požiūriu įvardija kaip objektyviai ir subjektyviai apibrėžtą nusikaltėlio elgesio požymių iki nusikaltimo, nusikaltimo padarymo metu ir po jo sistemą, kuri palieka įvairius tipinius pėdsakus, kurie kriminalistinių būdų ir priemonių pagalba leidžia tyrėjui susidaryti bendrą nusikaltimo vaizdą, išsiaiškinti nusikaltėlio elgesio savitumus, jo asmenines savybes ir nustatyti pačius optimaliausius nusikaltimo tyrimo metodus. M. Kazlauskas⁶⁷, N. Jablokovas⁶⁸, V. Obrazcovas⁶⁹ ir dauguma kitų mokslininkų nusikaltimo būdą įvardija kaip pagrindinį ir svarbiausią kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementą.

Nusikaltimo būdas visuomet priklauso nuo daugelio objektyvių ir subjektyvių veiksnių ir jų sąveikos, kuri vadinama nusikalstamo elgesio mechanizmu.⁷⁰ Nusikalstamo elgesio mechanizmo elementų visumą galima skirti į dvi grupes.⁷¹ Pirmąją grupę sudaro išoriniai (socialiniai) veiksniai - aplinkybės, kuriomis buvo rengiamas ir vykdomas nusikaltimas, arba, kitaip tariant, konkreti gyvenimo situacija. Antrąją grupę sudaro vidiniai (psichologiniai) veiksniai: individo jausmai, mintys ir t.t. bei šių psichinių reiškinių junginiai, tarp jų ir subjektyvūs situacijų vaizdiniai, motyvai, tikslai ir pan.

⁶⁵ Белкин, Р.С. *Криминалистика* (краткая энциклопедия). Москва, 1993, с. 80.

⁶⁶ *Криминалистика* / под редакцией Н.П. Яблокова. Москва, 2005, с. 65.

⁶⁷ Palskys, E., Kazlauskas, M., Danisevičius, P. *Kriminalistika*. Vilnius, 1985, p. 278.

⁶⁸ *Криминалистика* / под редакцией Н.П. Яблокова. Москва, 2005, с. 65.

⁶⁹ *Криминалистика* / под редакцией В.А. Образцова. Москва, 1997, с. 43.

⁷⁰ Justickis, V. *Kriminologija*. I d. Vilnius, 2001, p. 189.

⁷¹ *Криминология* / под редакцией А.И. Долговой. Москва, 1997, с. 241.

Kaip matyti, nusikaltimo būdo sistemą sudaro trys dalys: pasiruošimas nusikaltimui, nusikaltimo padarymas ir veiksmai po nusikaltimo. Priklausomai nuo nusikaltėlio elgesio bei susiklosčiusių situacijų, galimos skirtingos šios sistemos derivacijos.

1. Trijų grandžių – apima visas tris stadijas (pasiruošimą, darymą ir slėpimą);
2. Dviejų grandžių – dviejų skirtingų stadijų kombinacijos (pasiruošimas-darymas; darymas-slėpimas)
3. Vienos grandies – kai nusikaltimui nėra ruošiamasi, o po nusikaltimo jis nėra slepiamas.⁷²

Nuo nusikaltimo būdo neatsiejami nusikaltimo įrankiai ir priemonės. Įrankiai ir priemonės padeda atskirti vieną nusikaltimo būdą nuo kito. Priklausomai nuo turimų įrankių ir priemonių nusikaltėlis pasirenka atitinkamą nusikaltimo būdą. Labai dažnai, kai nusikaltimai daromi be išankstinio pasiruošimo, įrankiais bei priemonėmis tampa visiškai atsitiktiniai daiktai naudojami buityje. Pavyzdžiui, Jonavoje M.A., būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, itin žiauriai nužudė J.M., tarpusavio konflikto metu suduodamas ne mažiau kaip 32 smūgius rankomis, kojomis, lazdomis, kirvuku, peiliu bei stiklo šuke į įvairias kūno vietas.⁷³

Pasirinkdamas nusikaltimo būdą, nusikaltėlis atsižvelgia į savo galimybes, profesines žinias, įgūdžius, tikslus bei motyvus. Nusikaltimo būdas labai priklauso ir nuo asmens charakterio savybių ir įpročių. Pagal savo įgūdžius nusikaltėlis pasirenka nusikaltimo įrankius. Pavyzdžiui, jei jis yra apsaugos sistemų specialistas, tai įsilauždamas į saugomas patalpas pasinaudos šiomis savo žiniomis atjungdamas signalizaciją ir pan. Įpročiai sąlygoja atitinkamus nusikaltėlio veiksmus, nuo kurių sunku susilaikyti. Jei nusikaltėlis turi tam tikrų įpročių, tai esant tam tikroms sąlygoms, jie pasireišk ir nusikaltimo padarymo metu. Pavyzdžiui, saulėgrąžų gliudymas, savitas nuorūkos užgesinimo būdas ir pan.

Asmens charakterio bruožai, temperamentas, psichologinės savybės turi didelę reikšmę nusikaltimo būdai. Nuo psichofiziologinių asmens savybių priklauso nusikaltimo motyvas bei tikslas.

Pagrindinius duomenis apie galimus nusikaltimo tikslus ir motyvus, tyrėjas gauna rinkdamas informaciją apie nukentėjusiojo asmenybę, jo aplinką bei ryšius. Pirminiam ikiteisminio tyrimo etape tyrėjas duomenis apie nukentėjusį ir jo gyvenimo būdą gauna iš įvykio vietos apžiūros, iš draugų ir artimųjų parodymų, operatyvinių veiksmų. Išanalizavęs ir apibendrinęs šituos duomenis, tyrėjas gali daryti išvadas apie galimus nusikaltimo padarymo motyvus. Žinios apie nukentėjusį ir nusikaltimo motyvą padeda išskirti realias versijas apie galimą nusikaltėlio asmenybę. Taigi, galima pateikti dvi schemas, kurios padeda suvokti, kokia tvarka vyksta duomenų surinkimas pirminio tyrimo metu.

⁷² *Криминалистика* / под редакцией Н.П. Яблокова. Москва, 2005, с. 67.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-15/2005.

1. Nukentėjusiojo asmenybė→motyvas→nusikaltėlio asmenybė (ši schema naudojama, kai tyrėjui pavyksta gauti informaciją apie nukentėjusį, o apie nusikaltimą padariusį asmenį jokių žinių neturi);

2. Nusikaltėlio asmenybė→nukentėjusiojo asmenybė→motyvas (ši schema naudojama, kai žinomas ir nukentėjusysis, ir nusikaltimą padaręs asmuo, tačiau visiškai neiaškus nusikaltimo motyvas).

Laikas ir vieta taip pat yra svarbūs nusikaltimo būdo pasirinkimo veiksniai. Dienos metu dažnesnės vagystės iš butų, kadangi nukentėjusiųjų šiuo paros laiku paprastai nebūna namuose. O plėšimui dažniausiai daromi tamsiu paros metu, nes jų metu naudojama fizinė prievarta gali atkreipti aplinkinių dėmesį. Vieta taip pat determinuoja nusikaltimo būdą – kuo nuošalesnė vieta, tuo nusikaltėliui reikia mažiau dėti pastangų, kad jis liktų nepastebėtas. O nusikaltimai susiję su narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimu, dažnai vykdomi masinėse jaunimo susibūrimo vietose.

M. Kazlauskas⁷⁴ pažymi, kad nusikaltimo būdas labai priklauso nuo nusikalstamų ryšių bei bendrininkų. Nusikalstamus ryšius jis skirsto į 3 grupes:

1. objektyviai būtini ryšiai, be kurių nusikaltėliai negali padaryti nusikaltimo siekiamu būdu;

2. subjektyvių aplinkybių sąlygojami ryšiai, susiklostę dėl ypatingų asmeninių santykių tarp nusikalstamų grupės dalyvių;

3. atsitiktiniai nusikalstami ryšiai.

Nusikaltimo būdas neatsiejamas nuo aplinkos ir nuo nusikalstamą veiką darančio asmens charakterio bei asmenybės bruožų. Šie veiksniai stipriai įtakoja atitinkamų įrankių ir priemonių panaudojimą nusikaltimo metu bei nusikaltimo padarymo vietą ir laiką. Nusikaltimo būdai gali būti labai įvairūs. Juos galima skirstyti pagal įvairius kriterijus, pvz., ar nusikaltimo metu buvo panaudotas ginklas, jei taip – tai kokios rūšies; ar buvo panaudotos kokios nors techninės priemonės ir t.t. Tokie nusikaltimo būdo duomenys ne tik padeda suprasti, kaip buvo ruošiamasi nusikaltimui ar kaip jis buvo padarytas bei slepiamas, bet ir kaip nusikaltėlio veiksmai atsispindi jį supančioje aplinkoje, t.y. kokie nusikaltėlio veiksmų pėdsakai atsiranda darant nusikalstamą veiką, kur tų pėdsakų ieškoti ir kaip pagal juos nustatyti nusikaltimo mechanizmą. Analizuojant bylas ir lyginant jose nurodytus nusikaltimo padarymo būdus su tais, kurie yra išskiriami „Nusikalstamos veikos statistinėje kortelėje“⁷⁵, galima teigti, kad šią kortelės dalį reikėtų tobulinti. Kortelėje visai nepalikta vietos tyrėjui pačiam aprašyti ar pažymėti nesuspecificinius ar tuos nusikaltimo būdus, kurie

⁷⁴ Palskys, E., Kazlauskas, M., Danisevičius, P. *Kriminalistika*. Vilnius, 1985, p. 265.

⁷⁵ Žr. Priedą Nr.1.

nėra nurodyti šioje kortelėje. Pvz., vagystė įvykdoma užrėmus buto duris⁷⁶, turtas sunaikinamas jį padegant⁷⁷, kontrabanda gabenama per sieną muitinei nepateikiant dokumentų⁷⁸ ir pan. Siūlyčiau konkrečiai išskirti kankinimo būdus, pvz. “šokinėjo <...>, dūrė šakute <...>, kandžiojo <...>, adatomis badė <...>, švirkštu leido <...> grybų nuovirą, seiles, orą, smaugė <..>“⁷⁹.

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K – 639/2004.

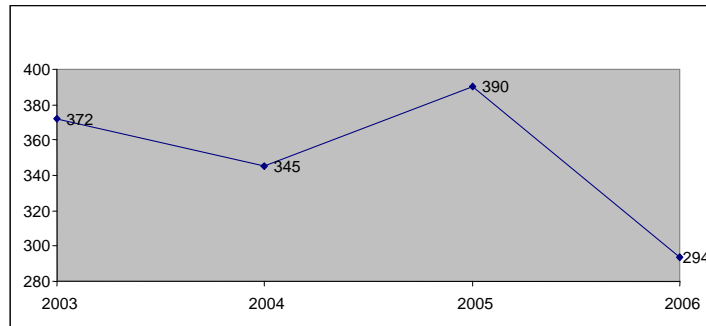
⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K – 709/2004.

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K – 695/2004

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K – 609/2005.

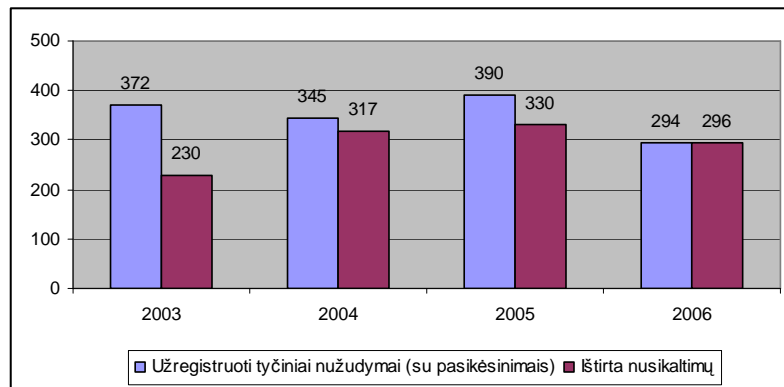
3. Kriminalistinė nužudymų analizė

Nužudymas – tai tyčinis neteisėtas kito žmogaus gyvybės atėmimas. Nusikaltimus žmogaus gyvybei reglamentuoja Baudžiamojo kodekso XVII skyrius. Baudžiamojo kodekso 129 straipsnio 2 dalis numato kvalifikuojančias nužudymo sudėtis. Nužudymas – tai pats sunkiausias nusikaltimas žmogui. Didžioji dalis nužudymų yra buitiniai, situatyviniai, iš anksto neapgalvoti, padaryti tiesiogine tyčia. Per metus Lietuvos Respublikoje užregistruojama nuo 300 iki 400 tyčinių nužudymų (žr. 1 pav.)⁸⁰

1 pav. Užregistruoti tyčiniai nužudymai (su pasikėsinimais) 2003-2006m.

Išaiškintų nusikaltimų, tame tarpe ir nužudymų, skaičius, labai priklauso nuo ikiteisminio tyrimo institucijų pareigūnų kvalifikacijos, išsamių pirminių duomenų apie nusikaltimą surinkimo, versijų iškėlimo, teisingos taktikos ir nusikaltimų tyrimo metodikos pasirinkimo. Tam ir padeda kriminalistinė nusikaltimo charakteristika. Jei kriminalistinė charakteristika išsami, tyrėjui pateikiamos tiksliausios nusikaltimų tyrimo rekomendacijos, padedančios objektyviai iškelti pagrįstas versijas, pasirenkant gerai apgalvotas tyrimo kryptis ir optimaliausius tyrimo metodus.

2 pav. Užregistruoti ir ištirti nužudymai

Kaip matyti iš 2 paveikslo, palyginti su 2003 metais nužudymų išaiškinamumas stipriai išaugo (reikia pažymėti ir tai, kad nuo 2003 metų gegužės mėn. 1d. įsigaliojo nauji Lietuvos Respublikos baudžiamojo, baudžiamojo proceso ir bausmių vykdymo kodeksai) ir svyruoja apie 90 proc.

⁸⁰ Čia ir toliau darbe analizuojant nužudymus naudojami Informatikos ir ryšių departamento statistiniai duomenys.

Atsižvelgiant į nužudymo būdų, motyvų ir tikslų įvairovę, nusikaltėlių naudojamų nusikaltimo įrankių ir priemonių specifiką, nužudymo vietos ir laiko ypatumus galima sudaryti tipinę nužudymų kriminalistinę charakteristiką. Žinoma, kiekvienas atvejis yra individualus ir tyrėjas neturėtų akiai pasitikėti ir sekti nurodytomis metodikos rekomendacijomis. Tačiau atsižvelgiant į tai, tyrėjas gali pasirinkti optimaliausią kelią nužudymui iširti. Priklausomai nuo tipinės kriminalinės situacijos, nužudymai gali būti klasifikuojami (skirstomi) labai įvairiai. Pvz., nužudymai, padaryti naudojant šaunamuosius ginklus, sprogstamąsias medžiagas, nuodus, duriančias ar pjaunančias priemones; nužudymai, kuriuose stengiamasi paslėpti nusikaltimo pėdsakus, nužudymai padaryti transporto priemonėse, muštynių metu, iš chuliganiškų paskatų; užsakyti nužudymai, serijiniai nužudymai ir t.t.

M. Kazlauskas⁸¹, G. Liubičevas⁸² pagal nužudymo būdą šiuos nusikaltimus skirsto į:

1. Atvirus – kai nusikaltimas padaromas viešai arba kai nusikaltėlis nesistengia paslėpti savo nusikaltimų pėdsakų. Atvirai dažniausiai nužudoma buitinių-asmeninių konfliktų metu. Asmuo, padaręs šį nusikaltimą dažniausiai būna žinomas jau nuo pačios tyrimo pradžios. Nukentėjusiuoju dažniausiai būna kaimynas, sutuoktinis, giminaitis ar bendradarbis, t.y. nukentėjusį su nusikaltimą padariusiu asmeniu sieja kokie nors ryšiai.

Atviri nusikaltimai dažniausiai padaromi be atskiro pasiruošimo, nusikaltimas vyksta spontaniškai, panaudojant bet kokius šalia esančius buityje naudojamus daiktus ar įrankius, namuose laikomus medžioklei skirtus ginklus.

2. Slaptus – kai nusikaltėlis naudoja visus įmanomus būdus nusikaltimui nuslėpti bei pėdsakams sunaikinti, o kartais net inscenizuoja visai kitokį įvykį. Slaptai nužudoma dažniausiai savanaudiškais motyvais, išžaginimų atvejais. Slapti nusikaltimai dažniausiai išaiškėja radus lavoną su smurto žymėmis arba gavus artimųjų pranešimą apie asmens dingimą, įtariant, kad asmuo gali būti nužudytas. Slapto nusikaltimo atveju, tyrėjas neturi jokios informacijos apie nužudymo aplinkybes, nėra aiškus asmuo, padaręs šį nusikaltimą. Neretai net nežinoma nužudytojo asmenybė. Tokie nusikaltimai kruopščiai planuojami iš anksto, turint motyvą ir aiškų tikslą, specialiai tam įsigyjami nusikaltimo įrankiai ir priemonės.

⁸¹ Palskys, E., Kazlauskas, M., Danisevičius, P. *Kriminalistika*. Vilnius, 1985, p. 278.

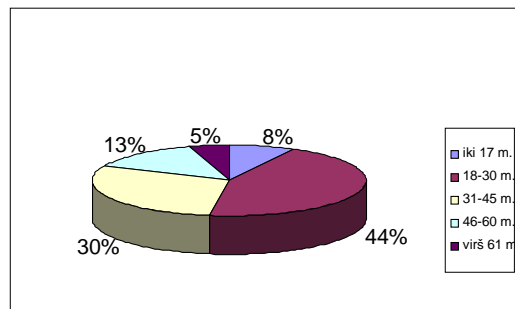
⁸² *Криминалистика* / под редакцией В.А. Образцова. Москва, 1997, с. 556.

3.1 Duomenys apie nužudymo subjektą

Pagal Baudžiamojo kodekso 13 str. 2d. nužudymo *subjektu* pripažįstamas asmuo nuo 14 metų amžiaus. Už nužudymą atsako ne tik nusikaltimo vykdytojai, bet ir bendrininkai, kurių neteisėti veiksmai priešastiniu ryšiu yra susiję su nukentėjusiojo mirtimi. Tačiau kriminalistiniu aspektu, nei nužudymą padariusio asmens amžius, nei pakaltinamumas, kaip jau buvo minėta, reikšmės neturi. Svarbiausia kriminalistų užduotis – išsiaiškinti šį nusikaltimą padariusį asmenį.

Nusikaltėlio asmenybės struktūra – tai nusikaltėlio asmenybės esminių savybių sugrupavimas į tam tikrus blokus, kompleksus, grupes, pagal asmenybės savybių požymius ar vidinius šių savybių ryšius. Nusikaltėliai gali būti grupuojami labai įvairiais aspektais: pvz. socialinis-demografinis kompleksas, socialinis-funkcinis kompleksas, teisinis kompleksas, psichologinis kompleksas, moralinis-vertybinis kompleksas ir pan. Toliau ir pabandysime paanalizuoti nužudymus darančių nusiakaltėlių asmenybes.

Analizuojant statistinius duomenis, galime daryti išvadą, kad daugiausia nužudymų padaro nusikaltėliai, kurių amžius yra 18-30 metų.

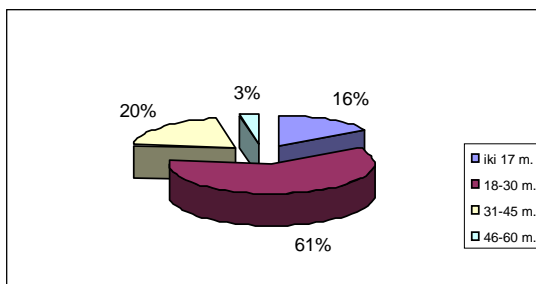

3 pav. 2004-2006m. įtariamųjų nužudymo bylose pagal amžiaus grupes

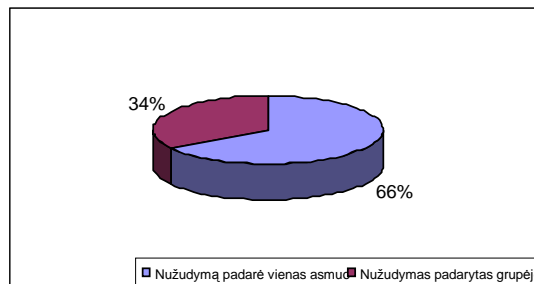
Jauni žmonės labai lengvai pasiduoda kitų įtakai, jiems trūksta gyvenimiškos patirties, jie emocionalūs, o charakteris dar pilnai nesusiformavęs. Kiekvienas jaunas žmogus nori įrodyti esąs vertas pagarbos ir norėdamas būti gerbiamas kitų tarpe neretai pasiduoda kitų asmenų provokacijoms, pats nelabai suvokdamas realios situacijos. Nesugebėdamas tinkamai įvertinti susiklosčiusios padėties, jis griebiasi smurto. Amžius labai svarbus veiksnys, nes keičiantis amžiui, keičiasi žmogaus asmenybė, charakteris, temperamentas, asmuo socialiai subręsta, jis geriau suvokia nusikaltimo pasekmes.

Apie 30 proc. asmenų nužudymus padaro grupėje. Juose dažniausiai dalyvauja jauni asmenys (žr. 4 pav.) Taip yra todėl, kad nužudymai labai dažnai padaromi iš chuliganiškų paskatų, visai neplanuojant, išplieskus konfliktui ir pan. Jie padaromi jaunimo susibūrimo vietose –

naktiniuose klubuose, gatvėse ir pan. (žr. 9 pav.). Vyresnio amžiaus nusikaltėliai dažniau veikia vieni, jų nusikaltimai būna kruopščiai apgalvoti ir suplanuoti, turi motyvą ir tikslą.

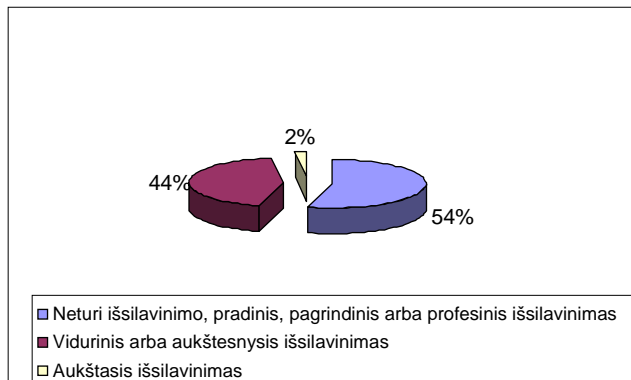

4 pav. 2004-2006m. nužudymas padarytas grupėje pagal amžiaus grupes

5 pav. Nužudymai padaryti grupėje 2004-2006m.

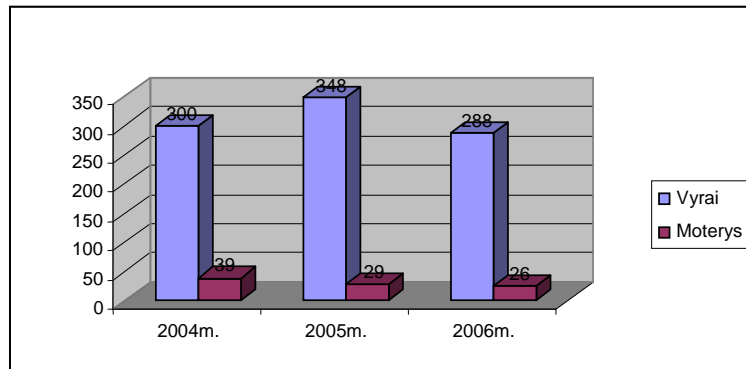
Svarbus socialinis faktorius, tiriant nužudymą, yra asmens, padariusio šį nusikaltimą, išsilavinimas (išsimokslinimas). Asmenys, turintys vidurinį ir žemesnį išsilavinimą, ne visada sugeba adekvačiai reaguoti į susiklosčiusias aplinkybes, nesugeba taikiai išspręsti kilusio konflikto, todėl griebiasi fizinės jėgos, ne visada aiškiai suvokdami pasekmes. Kuo žemesnis išsilavinimo lygis, tuo didesnė tikimybė, kad toks asmuo gali būti linkęs į smurtinius nusikaltimus. Išsilavinimas dažnai sietinas ir su nusikalsti linkusių asmenų šeimynine situacija. Asocialiose šeimose gyvenantys asmenys dažnai turi minimalų išsilavinimą, nes jose gyvenančių jaunų žmonių niekas neskatina mokytis, jie nesuvokia mokymosi reikšmės.

6 pav. Asmenų, 2004-2006m. padariusių nužudymus, išsilavinimas

Su asmens išsilavinimu susijęs ir toks socialinis faktorius, kaip užimtumas. Daugiausia nužudymų padaro bedarbiai arba nedirbantys asmenys (65 proc.)

Pagal lytį nužudymus dažniausiai padaro vyrai - apie 90 proc. ir tik 10 proc. - moterys. Tačiau atsižvelgiant į bendrą visų nusikalstamų veikų statistiką, šie duomenys nėra kokie nors išskirtiniai, kadangi bendras moterų nusikalstamumo rodiklis Lietuvoje (analizuojant bendrą asmenų nusikalstamumą pagal lytį) sudaro apie 12 proc.. (Moterys šiek tiek santykinai daugiau padaro tik turtinių nusikaltimų).

7 pav. Nužudymus padariusių asmenų lytis (2004-2006m.)

Žudiko asmenybei labai svarbi yra ir psichologinė pusė – asmens charakteris ir temperamentas. Paprastai nužudymus padaro asmenys, kuriems būdingas žiaurumas, agresyvumas, konfliktiškumas, egoizmas bei grubumas.

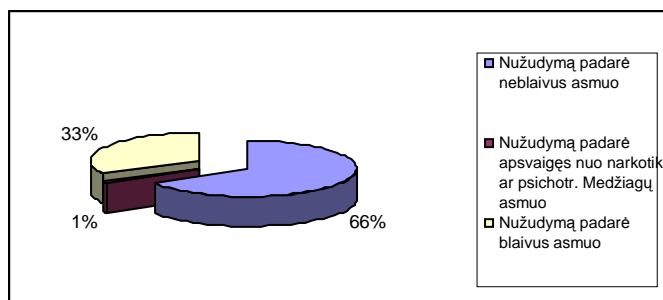
Žudikai iš kitų asmenų išsiskiria emociniu nepastovumu, nervingumu, impulsyvumu, pavydo ir keršto priepuoliais, jiems sunku valdytis. Kriminologinėje literatūroje išskiriamos tam tikros psichinės anomalijos, o nukrypimas nuo normos dažnai lemia atitinkamą žudiko elgesį (anomalijos dažniausiai stebimos pas recidyvistus bei smurtinius nusikaltimus darančius asmenis, kurie neturi gyvenamosios vietos ir darbo). Tokios anomalijos sudaro galimybę giliai psichopatijai. O psichopatija dėl nepalankių auklėjimo sąlygų gali tapti kriminaline. Tai vidinis asmens fonas, kuriam esant tam tikros aplinkybės realizuojasi į tam tikrą kriminalinį elgesį. Agresyvumas dažniausiai ir yra susijęs su tokiomis anomalijomis.

Apibūdinant nusikaltėlio asmenybę yra svarbus ir ankstesnio teistumo faktorius. Stebint bendrą tendenciją Lietuvoje, pakartotinai darančių nusikalstamas veikas asmenų skaičius mažėja. 2006 metais, palyginti su 2005 metais, pakartotinių nusikalstamų veikų skaičiaus pakitimo tempai sumažėjo 16,4 proc. Teistumo faktoriaus reikšmingumas labai priklauso nuo nužudymo būdo ir motyvo. Asmenys, kurie padaro atvirus nužudymus, retai kada būna anksčiau teisti. Tai galima paaiškinti tuo, kad tokie nusikaltimai daromi spontaniškai, nužudymai dažniau buitiniai, padaromi staiga įsiliepsnojus netikėtam konfliktui, ar kai žudoma iš pavydo ir keršto, t.y. nužudymas padaromas tik susiklosčius tam tikroms aplinkybėms, kurios dažnai net nepriklauso nuo nusikaltėlio valios. Pavyzdžiui, Kauno mieste V.B. būdamas apsavaigęs nuo alkoholio, savo bute, tarpusavio konflikto metu su savo žmona D.B. metu, sužinojęs apie žmonos neištikimybę, smūgiuodamas rankomis ir kojomis, suspaudė žmonos kaklą minkštu, lanksčiu daiktu ir taip ją nužudė.⁸³ Anksčiau šis asmuo niekada nebuvo teistas. Išanalizavus 25 kasacine tvarka nagrinėtas

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-664/2004.

baudžiamąsias bylas⁸⁴, pastebėta, kad 68 proc. nužudymų padarė prieš tai neteisti asmenys. Visi šie nužudymai buvo buitiniai, padaryti konflikto metu iš keršto, pavydo, pykčio ir pan. Visgi, būtina atsižvelgti į tai, kad anksčiau teistų asmenų įvykdomi nusikaltimai būna daug žiauresni, pavojingesni, agresyvesni. Tokie asmenys labiau linkę daryti slaptus nužudymus, kuriuos suplanuoja iš anksto. Štai anksčiau teistas V.S., Šiauliuose organizavo grupę, kuri apiplėšė parduotuvę, o po to, norėdamas nusišvęsti šį nusikaltimą, tas pats V.S. organizavo R.Š., kuris buvo šio nusikaltimo dalyvis, nužudymą. Prieš nužudydamas R.Š., V.S. nurodė kitiems asmenims iškasti duobę, po to, nuvežęs R.Š. į nuošalią fermą, jį nušovė. Po nusikaltimo V.S. liepė savo bendrininkams nuvežti kūną ir užkasti ten, kur iš anksto buvo paruošta duobė.⁸⁵

Dar vienas faktorius, kuris turi reikšmės nužudymo padarymui, nusikaltėlio būseną nužudymo metu. Net 66 proc. nužudymų 2006 metais buvo padaryta neblaivių ar apsvaigusių nuo narkotinių ar psichotropinių medžiagų asmenų. Ir nors tik 8, t.y. 1 proc. iš jų buvo padaryti asmenų, apsvaigusių nuo narkotinių ar psichotropinių medžiagų, stebima ryški tendencija, kad tokių nužudymų daugės. 2004m. ir 2005m. buvo užregistruota tik po vieną tokį atvejį, o 2006m. – užregistruoti jau 6 asmenys, kurie nužudė apsvaigę nuo narkotinių ir psichotropinių priemonių. Tai susiję su kriminogenine situacija Lietuvoje, kur labai plinta šių medžiagų platinimas ir vartojimas.

8 pav. Asmens būseną nužudymo metu (2004-2006m.)

Neblaivūs ir apsvaigę asmenys neadekvačiai reaguoja į juos supančią aplinką, alkoholis išryškina tokio asmens neigiamas charakterio savybes, jie praranda savikontrolę. Toks žmogus tampa dirglus, arba, atvirkščiai, labiau atsipalaiduoja ir „švelniau“ išgyvena nusikaltimo faktą. Jeigu asmuo turi slaptą norą, ketinimą ar tikslą nužudyti, tai girtumas ar apsvaigimas padeda asmeniui psichologiškai lengviau realizuoti savo tikslus.

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamosios bylos Nr. 2K-564/2003; Nr. 2K-567/2003; Nr. 2K-592/2003; Nr. 2K-760/2003; Nr.2K-781/2003; Nr. 2K-6/2004; Nr. 2K-171/2004; Nr. 2K-306/2004; Nr. 2K-486/2004; Nr. 2K-693; Nr. 2K-664/2004; Nr. 2K-15/2005; Nr. 2K-53/2005; Nr. 2K-234/2005; Nr. 2K-237/2005; Nr. 2K-288/2005; Nr. 2K-552/2005; Nr. 2K-561/2005; Nr. 2K-604/2005; Nr. 2K-728/2005; Nr.1A-605/2005; Nr. 2K-17/2006, Nr. 2K-36/2006; Nr. 2K-170/2006; Nr. 2K-445/2006.

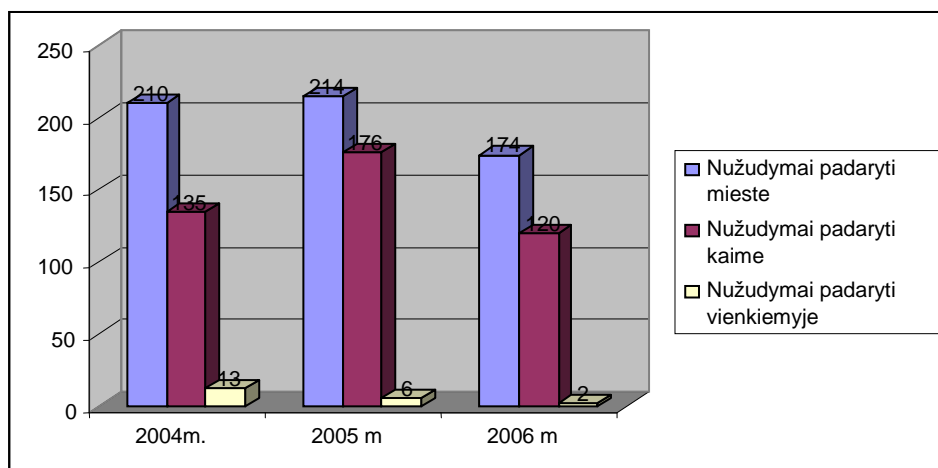
⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-728/2005.

Taigi, praktinės medžiagos analizė rodo, kad tyčinius nužudymus dažniausiai padaro vyrai, daugiau kaip pusę (61 proc.) visų šios rūšies nusikaltimų padaro jauni žmonės, kurių amžius 18-30 metų. Trečdalis visų nužudymų buvo padaryti grupės asmenų. Žudikų išsilavinimo lygis yra neaukštas, daugumą jų turi vidurinį ar jam prilygintą išsilavinimą, daugiau kaip 2/3 jų niekur nedirba. Tokie asmenys linkę piktnaudžiauti alkoholiu ir narkotinėmis medžiagomis.

3.2. Duomenys apie nužudymo aplinką

Kaip jau minėjome, tiriant nusikaltimo aplinką, labai svarbus yra vietos ir laiko veiksnys. Tiriant nužudymus, ypač svarbu skirti dvi vietos kategorijas – nužudymo vietą ir lavono radimo vietą. Jos ne visada sutampa, todėl šios dvi aplinkybės labai svarbios, nustatant nusikaltimo padarymo būdą, mechanizmą, nužudymo aplinkybes, apie žudiko ir nukentėjusiojo asmenybes.

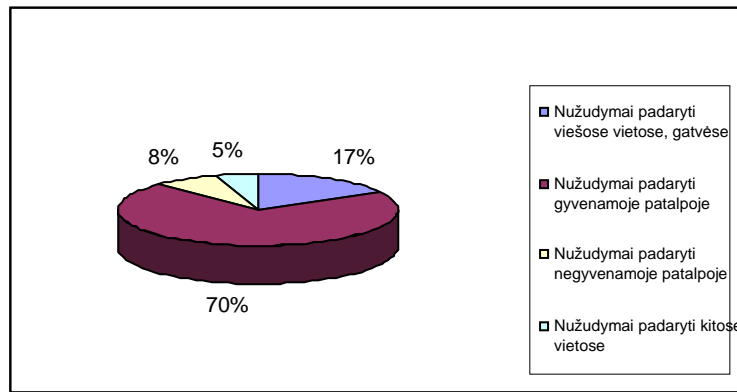
Pirmiausia įvertinsime nužudymo aplinką pagal vietos veiksnius.

9 pav. Nužudymų skaičius pagal padarytų nusikaltimų vietą 2004 - 2006 metais:

Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad nužudymų skaičius panašus tiek mieste, tiek kaime. Tačiau jei įvertinsime tai, kad Lietuvoje 2006 metų pabaigoje mieste gyveno dvigubai daugiau žmonių nei kaime, galime teigti, kad santykinai daugiau nužudymų padaroma kaime. Tai galima paaiškinti tuo, kad Lietuvos kaime vis dar labai didelė bedarbystė, asmenys, gyvenantys kaime, dažnai turi tik pagrindinį išsilavinimą. Kaimuose gyvena labai daug asocialių šeimų, kurioms svetimos moralinės vertybės, klesti girtuokliavimas. Sistemingas alkoholio vartojimas dažnai sukuria konfliktines situacijas, kurių neblaivūs asmenys dažnai nesugeba išspręsti taikiai, o „paleidžia į darbą kumščius“ ar po ranka pasitaikiusius buitinius daiktus ir įrankius. Dažniausiai tokios konfliktinės situacijos baigiasi smurto ir prievartos panaudojimu, o blogiausiu atveju - net nužudymu.

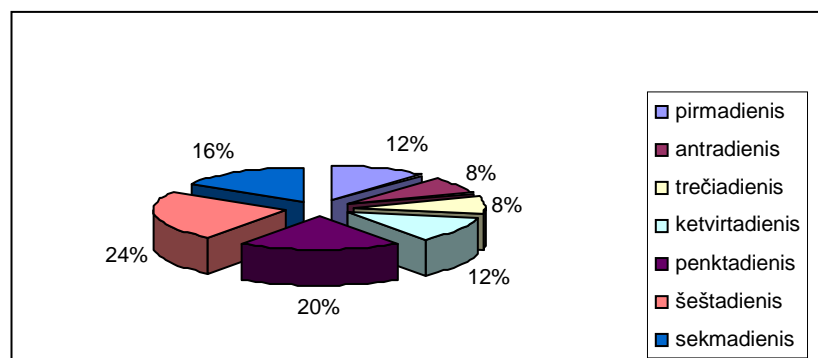
Pagal nusikaltimo padarymo vietą, dažniausiai nusikaltimai padaromi gyvenamuosiuose namuose ir butuose, o viešose vietose ir gatvėse nužudymų padaroma apie 5 kartus mažiau. Gyvenamosiose patalpose padaroma nemažai buitinių nužudymų, o viešose vietose ir gatvėse – nužudymai iš chuliganiškų paskatų, pvz. muštynių metu, siekiant apiplėšti, o kartais ir neturint jokio aiškaus motyvo.

10 pav. Tikslī nužudymo vieta 2004-2006m.

Pavyzdžiui, K.Z., įvairiose Kazlų Rūdos vietose (autobusų stotelėje, prie sandėlio, Skvero ir Vytauto gatvėse), būdamas neblaivus, dėl asmeninių paskatų sumušė A.A., kuris nuo sužalojimų mirė⁸⁶ arba E.A. Kaune, būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, troleibuse, kitų keleivių akivaizdoje iš chulganiškų paskatų, šiurkščiai pažeisdamas viešąją tvarką, elgdamasis ypatingai įžūliai, sumušė, o vėliau ir peiliu nudūrė M.S.

Analizuojant nužudymo padarymo priklausomybę pagal laiko veiksnį, stebima tendencija, kad nužudymų šiek tiek daugiau padaroma poilsio ir švenčių dienomis (žr.11 pav.), kadangi tomis dienomis dažnai yra švenčiama nevengiant vartoti svaigiuosius gėrimus, jaunimas gausiau lankosi naktiniuose klubuose, kur vartojami ne tik alkoholiniai gėrimai, bet neretai ir narkotinės ar psichotropinės medžiagos, o šie veiksniai, kaip ir anksčiau minėta kalbant apie nužudymo subjektus, paskatina asmenis įgyvendinti savo slaptus kėslus.

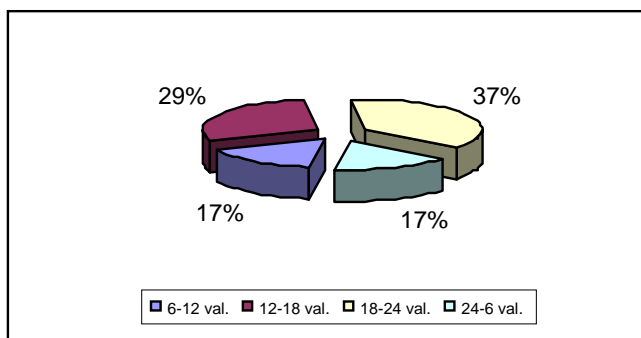

11 pav. Nužudymų skaičius pagal savaitės dienas 2004-2006m.

Pagal metų laikus, padarytų nužudymų skaičius pasiskirsto praktiškai tolygiai. Išanalizavus 25 Lietuvos Aukščiausiojo teismo nagrinėtas nužudymų bylas mėnesiais po 7 (po 28 proc.) nužudymus įvykdyta vasaros ir rudens laikotarpiu, žiemos metu – 5 (20 proc.) nužudymai, o pavasarį – padaryti 6 (24 proc.) šios rūšies nusikaltimai. Taigi galime teigti, kad nužudymams metų laikas (tame tarpe ir metų mėnesiai) didelės reikšmės neturi.

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-288/2005.

Pagal paros laiką, 66 proc. nužudymų padaroma 12-24 val. Vakare (18-24 val.) nužudymų padaroma daugiausiai.

12 pav. Nužudymai pagal paros laiką (2004-2006m.)

Nagrinėjant baudžiamąsias bylas, pastebėta, kad daugiausia nužudymų padaroma dėl susidariusių konfliktinių situacijų buityje (53 proc.). Jų atsiradimo priežastys labai įvairios, o kai kuriais atvejais net nelabai suvokiamos „blaiviai“ maistančio žmogaus protui. Pvz.: asmenys taip bando išsiaiškinti neištikimybės klausimus arba paprasčiausiai girti nebeapsidalina paskutiniu buteliu, o kartais žmogų nužudo dėl keletos litų. Tiesioginė konfliktinių situacijų priežastimi dažniausiai yra kaltininko ir nukentėjusiojo besaikis girtavimas ir amoralus elgesys. Šeimyniniai konfliktai, nesutarimai buityje, provokuojantis pačių nukentėjusiųjų elgesys, nulemia pavojingą nusikaltėlio elgesį ir neretai baigiasi nužudymu. Reikia pabrėžti, kad kiekviena konfliktinė situacija yra individuali. Tai sąlygoja individualių žmonių, įtrauktų į šią situaciją bruožai. Net ir tais atvejais, kai tam tikra konfliktinė situacija baigiasi nužudymu, objektyviai įvertinus visą nusikaltimo eigą, kartais galima daryti išvadą, kad ji galėjo baigtis ir kitaip. Pavyzdžiui, kilus asmeniniam konfliktui, norėjo paauklėti sugėrovą ir trenkė jam per galvą rankoje turėtu audiomagnetofonu „Sharp“, sugėrovas krito aukštin galva į betonines grindis ir mirė⁸⁷. Šis atvejis rodo, kad nusikaltimas galėjo baigtis tyčiniu sunkiu ar apysunkiu kūno sužalojimu, tačiau dėl susiklosčiusių aplinkybių – nukentėjusysis mirė. Nusikaltėlis veikė neapibrėžta tyčia, siekdamas vienintelio tikslo – smurtu išspręsti konfliktą savo naudai. Dažniausia to priežastimi būna girtumas, sutuoktinių neištikimybė, santykių aiškinimasis tarp sugėrovų ir pan.

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-237/2005.

3.3. Duomenys apie nukentėjusiojo asmenybę

Baudžiamasis įstatymas saugo kiekvieno žmogaus gyvybę nuo jo gimimo momento iki mirties, nepriklausomai nuo žmogaus amžiaus ar sveikatos būklės, socialinės padėties, pilietybės ir kita. *Nužudymo objektas* – tiek jauno žmogaus gyvybė, tiek naujagimio, tiek beviltiškai sergančio ligonio gyvybė, todėl nukentėjusiuoju gali būti tik fizinis asmuo. Nužudymo sudėčiai pagal baudžiamąją teisę labai svarbi yra gyvybės pradžios ir pabaigos traktuotė. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso⁸⁸ 2.3 straipsnį, žmogaus gimimo momentu pripažįstamas pirmas savarankiškas naujagimio įkvėpimas, o gyvybės pabaiga laikoma asmens biologinė, bet ne klinikinė mirtis.

Dažniausiai pačiame įstatyme leidėjas nekonkretizuoja nukentėjusiojo požymių. Tačiau nužudymų atveju be nukentėjusiojo nebus ir nusikaltimo sudėties, todėl baudžiamojo kodekso 129 str. 2d. išskiria kai kuriuos nukentėjusiojo požymius – mažametis, nėščia moteris, bejėgiškos būklės asmuo, nusikaltimą padariusio asmens motina, tėvas ar vaikas, kai pasikėsinama į asmenį dėl jo tarnybos. Pasikėsinimas į tokius asmenis pripažįstamas kvalifikuojančiomis aplinkybėmis.

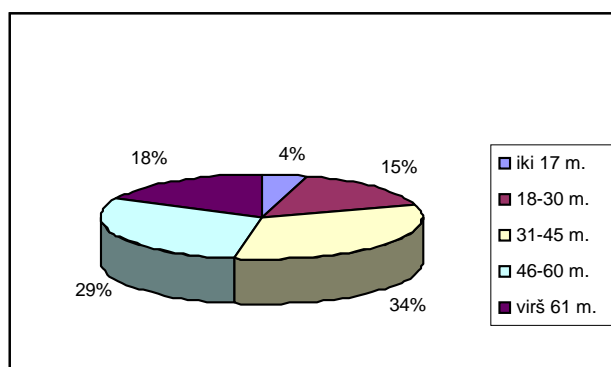
Kriminalistikoje labiausiai pabrėžiama nukentėjusiojo asmens elgesys nusikaltimo procese. Gauti duomenys apie nukentėjusįjį padeda charakterizuoti nusikaltėlį, tiksliau įvertinti galimus nužudymo motyvus ir tikslus.

Tiriant tos pačios rūšies nusikaltimus, nukentėjusieji dažnai gali pasižymėti tam tikromis bendromis savybėmis. Toliau savo darbe paanalizuosime nužudytųjų asmenų demografinius duomenis, gyvenimo būdą ir kt. Būtina pažymėti, kad nužudymo bylose informacijos apie nukentėjusiuosius dažnai būna labai mažai, nors pirminiame nužudymų etape auka gali būti pagrindinis informacijos šaltinis, padedantis nustatyti objektyviąją tiesą.

2005 metais Lietuvoje buvo nužudyti 302 asmenys, o 2006 metais – 329 asmenys. Lyginant su 1 paveiksle pateiktais duomenimis, galime daryti išvadą, kad nors 2006 metais užregistruota 25 proc. mažiau nužudymų, bet nuo šios nusikalstamos veikos asmenų nukentėjo daugiau. Tai yra pasekmė to, jog Lietuvoje daugėja žmogžudysčių, kuriose vieno nusikaltimo metu nužudomas daugiau nei 1 asmuo.

Nukentėjusieji pagal amžiaus grupes pasiskirsto taip, kaip pavaizduota 13 pav.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, patvirtintas 2000 07 18 įsakymu Nr. VIII-1864.// V.Ž. Nr. 74-2262.

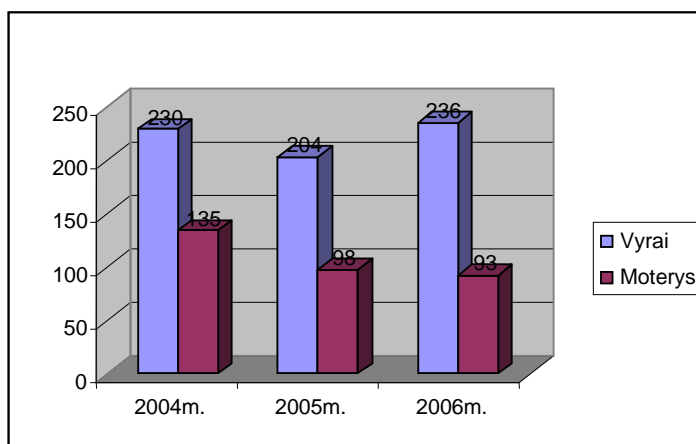

13 pav. Nužudytieji asmenys pagal amžiaus grupes 2004-2006m.

Lyginami nukentėjusiųjų ir asmenų, įvykdžiusių šį nusikaltimą pasiskirstymą pagal amžiaus grupes, galime daryti išvadą, kad nukentėjusiais asmenimis dažniau tampa vidutinio ir vyresnio amžiaus žmonės, kai, tuo tarpu, nužudymus darančių asmenų tarpe ryškiai dominuoja jaunas nusikaltėlių amžius (18-30 metų). Toks nukentėjusiųjų amžiaus pasiskirstymas susijęs su tuo, kad tokie asmenys nesugeba tinkamai pasipriešinti nusikaltėliams (pvz. pensijinio amžiaus žmonės neretai būna pasiligoję, ne visada tinkamai suvokia situacijos grėsmę, jie fiziškai daug silpnesni), neretai jie nužudomi siekiant užvaldyti jų turtą. Nusikaltėlio profilio sudarymui⁸⁹ atliekama aukos rizikos analizė, kurios metu galima įvertinti riziką, ar konkretus žmogus dėl savo amžiaus, lyties, kūno sudėjimo, asmenybės savybių ir gyvenimo būdo taps konkreto nusikaltimo auka. Aukos rizika vertinama pagal įprastą trinarę gradaciją – žema, vidutinė ir didelė. Pavyzdžiui, jei žmogus senas, pasiligojęs, tai jo rizikos veiksnys yra didelis. Aukos rizikos veiksniai atvirkščiai proporcingas yra nusikaltėlio rizikos veiksnys. Todėl jei nusikaltėlis bando nužudyti asmenį, kurio rizikos veiksnys yra didelis, tai nusikaltėlio rizikos veiksnys bus žemas. Nusikaltėlis dažnai pasinaudoja tokia susiklosčiusia padėtimi ir siekdamas naudos nužudo asmenį. Lyginant nukentėjusiųjų statistiką pagal lytį, dažniau nužudomi vyrai nei moterys (žr. 14 pav.).

Moterys dažniausiai tampa nukentėjusiomis, kai nusikaltėlis pasinaudoja tuo, kad jos yra fiziškai silpnesnės arba išplieskus buitiniam konfliktui. Vyrai dažniau gyvena asocialų gyvenimą, girtuokliauja. Galima išskirti dar vieną kategoriją nukentėjusiųjų, kuriais dažniausiai tampa vyrai – tai jų dalyvavimas organizuotų gaujų vykdomuose nusikaltimuose. Šios kategorijos nusikaltimai dažniausiai yra suplanuojami iš anksto, jie pasižymi dideliu žiaurumu, brutalumu, visuomenės vertybių ignoravimu.

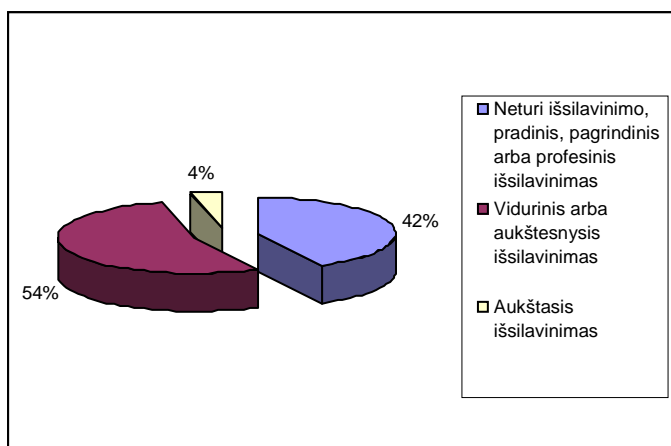
⁸⁹ Juškevičiūtė, J. Nusikaltėlio profilio sudarymas-naujas netradicinis nusikaltimų tyrimo metodas. // *Jurisprudencija*, 2003, nr. 43(35), p. 20.

14 pav. Nužudytųjų asmenų lytis (2004-2006m.)

Daug vidutinio-vyresnio amžiaus žmonių gyvena kaimuose, jie neturi darbo, girtuokliauja, o tai yra daugelio buitinių konfliktų priežastis, neretai vedančių prie smurtinių nusikaltimų. Neretai nukentėjusiais tampa valkatos ir benamiai.

Nukentėjusiojo išsilavinimas (išsimokslinimas) irgi turi svarbią reikšmę nužudymo bylose. Kadangi nusikaltėliai dažniausiai bendrauja su panašaus intelekto asmenimis, o pats nusikaltėlis labai dažnai būna pažįstamas su nukentėjusiuoju, todėl ir labai panašiai pasiskirsto santykis tarp nukentėjusiojo ir nusikaltėlio išsilavinimo (žr. 6 ir 15 pav.).

15 pav. Nužudytųjų asmenų išsilavinimas (2004-2006 m.)

Nusikaltėlio ir nukentėjusiojo priklausymas tam pačiam socialiniam sluoksniui taip pat sąlygoja tai, kad labiausiai nuo šio nusikaltimo nukenčia bedarbiai ir nedirbantys asmenys. Pagal statistinius duomenis daugiau kaip 70 proc. nukentėjusiųjų niekur nedirba.

Lyginant nusikaltėlio ir nukentėjusiojo užimtumo duomenis ir atsižvelgdami į tai, kad daugiausia nužudymų padaroma buitinių konfliktų metu (53 proc.), girtaujant, galima teigti, kad tai ir sąlygoja tą aplinkybę, jog nužudymų įvykdymas praktiškai nepriklauso nuo paros ar metų laiko.

Nukentėjusiojo elgesys taip pat gali išprovokuoti nusikaltimą. Dažnai tai būna sutuoktinių tarpusavio santykių aiškinimosi padarinys (pvz. vieno iš sutuoktinių neištikimybė), agresyvus ar

erzinantis sugėrovo elgesys, konfliktuoti linkusi nukentėjusiojo asmenybė ir pan. Kartais nukentėjusiojo elgesys ginantis nuo nusikaltėlio, kuris neplanuoja nužudyti asmens, išprovokuoja nusikaltėlį ir nukentėjusysis tampa nužudymo auka. Pavyzdžiui, A.B., būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, veikdamas su bendrininkų grupe, planavo apiplėšti seno amžiaus bejėgiškos būklės K.Ž. Grasindamas peiliu, A.B. reikalavo atiduoti pinigus, tačiau tuo metu K.Ž. sugebėjo nuplėšti nusikaltėliui nuo galvos kaukę. Įniršęs A.B. stipriai sumušė senuką K.Ž. ir iš įvykio vietos pasišalino. K.Ž. po keletos dienų mirė ligoninėje⁹⁰.

Tiriant nužudymus, būtina kuo skubiau išsiaiškinti, kur paskutiniąsias savo gyvenimo valandas praleido nužudymo auka, su kuo jis bendravo, kokie buvo jo pomėgiai, kokia buvo jo visuomeninė padėtis. Analizuojant baudžiamąsias bylas pastebėta, kad dauguma nukentėjusiųjų pažinojo savo žudikus. Tik 24 proc. nukentėjusiųjų buvo atsitiktinės aukos. Todėl visa ši surinkta informacija padeda kelti įtikinamas tyrimo versijas ir greitai atskleisti padarytą nusikaltimą. Būtent todėl, aptikus auką, būtina kruopščiai užfiksuoti visas detales, pastebėtas nusikaltimo vietoje ir ant aukos kūno. Visa surinkta ir susiteminta informacija duoda žinių ne tik apie nukentėjusiojo asmenybę (ypač jei ji nežinoma), bet ir padeda sudaryti psichologinį nusikaltėlio portretą, išsiaiškinti esminius nusikaltėlio asmenybės bruožus.

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-605/2005.

3.4. Duomenys apie nužudymo būdą

Nors baudžiamojoje teisėje išskiriami du nužudymo būdai – *veikimas ir neveikimas*, tačiau objektyviai dažniausiai nužudoma aktyviais veiksmais. Tai gali būti fizinis, mechaninis, cheminis ar/ir psichinis poveikis į žmogų, kurios padarinys yra jo mirtis. Baudžiamojo kodekso 129 str. 2d. nustato du kvalifikuojančius nužudymo požymius, kurie siejami su nužudymo būdu – kankinant ar kitaip itin žiauriai bei kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu. Tačiau iš esmės, nužudymas yra sunkus smurtinis nusikaltimas, kurio kvalifikavimui iš dalies jokios reikšmės neturi nei nužudymo būdas, nei nužudymo metu naudojami įrankiai ir priemonės.

Pasirenkant konkretų nužudymo būdą, didelę reikšmę turi tokie faktoriai, kaip asmens, į kurį kėsinama, lytis, amžius, fiziniai duomenys, taip pat nusikaltimo laikas ir vieta. Taip pat labai svarbūs yra motyvai ir tikslai, nusikaltėlio asmeniniai ryšiai su būsima auka.

S. Liubičevas⁹¹ išskiria šiuos labiausiai paplitusius nužudymo padarymo būdus:

1. įvairūs mirtini kūno sužalojimai, naudojant skirtingas priemones ir įrankius;
2. nukentėjusiojo privedimas prie bejėgiškos būklės, padarant įvairius kūno sužalojimus, uždusinant arba paliekant bejėgiškos būklės asmenį gyvybei pavojingomis sąlygomis (pvz. žmogus nuogas paliekamas lauke žiemos metu nuošalioje vietoje);
3. nukentėjusiojo numetimas iš didelio aukščio;
4. nukentėjusiojo išstūmimas iš važiuojančios transporto priemonės;
5. panaudojant nuodus ar kitas kenksmingas chemines medžiagas.

“Nusikalstamos veikos statistinėje kortelėje (Forma 10)”⁹² išskiriami šie nužudymo padarymo būdai: kankinant, smaugiant, nuskandinant, nugirdant, surišant, nunuodijant, suduodant smūgius, išmetant iš judančio transporto, nušaunant, nuduriant.

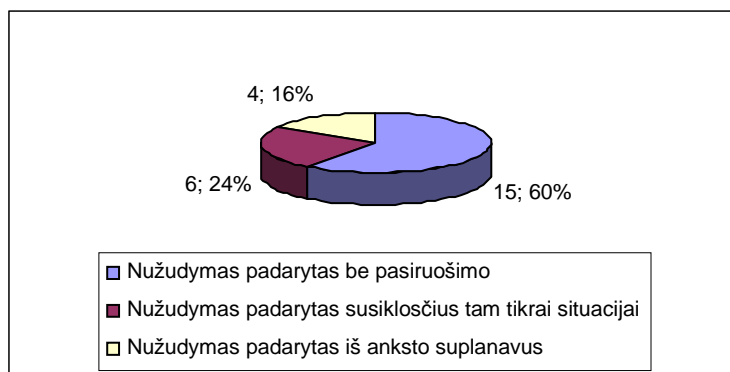
Kada nužudymas yra suplanuotas iš anksto, nusikaltėlis pasirenka tokį nusikaltimo būdą, kad tarp nusikaltimo įvykdymo ir nukentėjusiojo mirties liktų tam tikras laiko tarpas, kurio metu nusikaltėlis galėtų užsitikrinti sau alibi arba kitaip nuslėpti nužudymo padarymo pėdsakus. Tokiu atveju, nusikaltėlis dažniausiai pasirenka nužudymo būdą, kurio metu naudojami nuodai arba sprogstamosios medžiagos.

Nusikaltimo būdai labai svarbią reikšmę turi nusikaltimo aplinka ir išankstinis pasiruošimas nužudymui. Kadangi Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos informatikos ir ryšių departamentas neteikia tokių statistinių duomenų, nagrinėdama šį klausimą, naudosis duomenis iš atsitiktine tvarka paimtų 25 nužudymo bylų, kurias 2003–2006m. išnagrinėjo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

⁹¹ *Криминалистика* / под редакцией В.А. Образцова. Москва, 1997, с. 557.

⁹² Žr. priedą Nr.1.

Atlikus analizę, galima daryti išvadą, kad nužudymai dažniausiai padaromi spontaniškai, o rečiausiai – nužudymai suplanuojami iš anksto.

16 pav.. Pasiruošimo stadija darant nužudymus

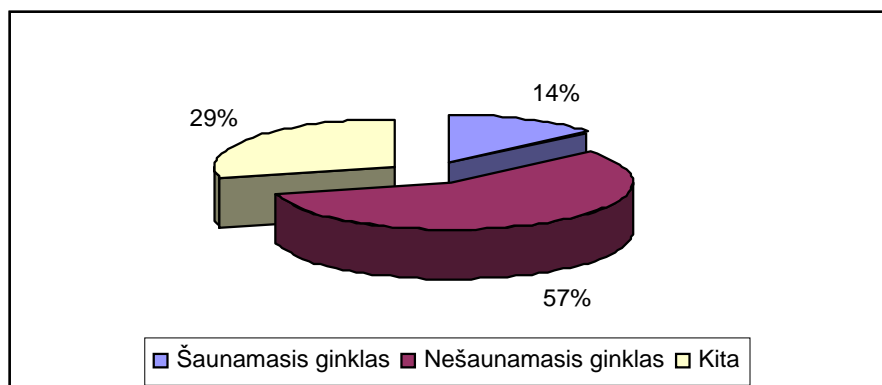
Iš anksto apgalvotiems ir suplanuotiems nužudymams daryti reikalingas pasiruošimas: siekiama iš karto susikurti palankias nusikaltimui aplinkybes, susirasti nužudymui planuojamų ir tinkamų panaudoti priemonių ir įrankių, apgalvoti, kaip savo dalyvavimą šiame nusikaltime asmuo bandys nusišlėpti. Toks pasiruošimas dažniausiai vyksta slaptai stebint būsimąją auką, analizuojant jos įpročius, gyvenimo būdą, įprastinius dienos maršrutus. Taip pat stengiamasi susirasti nuošalią vietą, į kurią būtų galima įsivilioti būsimąją auką arba išanalizuoti saugos tarnybų veiklos zonas ar signalizacijos schemas (jei tokios yra). Taip pat planuojantis iš anksto padaryti žmogžudystę asmuo įsigyja arba pats pasidaro šaunamąjį ginklą, apsirūpina sprogstamosiomis medžiagomis ar kitais žmogžudystės įrankiais, esant reikalui studijuoja papildomą techninę, medicininę ar kitokią literatūrą, jeigu pasirinktas nužudymo būdas reikalauja specialių žinių. Labai ryškus pavyzdys galėtų būti baudžiamoji byla⁹³, kurioje nuteistoji, susitarusi ir veikdama su grupe asmenų, iš savanaudiškų paskatų, turėdama tikslą pagrobtį įmonės pinigus ir finansinius dokumentus, kruopščiai suplanavo ir nužudė įmonės direktorių. Ruošiantis nužudymui nusikaltėlė panaudodama savo specialiąsias žinias suklastojo finansinius dokumentus, atliko eilę neteisėtų finansinių operacijų, kad po nužudymo būtų galimybė pasisavinti įmonės pinigus ir finansinius dokumentus.

Priklausomai nuo pasiruošimo padaryti nusikaltimą lygio, naudojamos skirtingos priemonės ir įrankiai. „Spontaniškai“ padaromiems nužudymams asmenys dažniausiai naudoja įvairius buitinius įrankius (virtuvinius peilius, kirvius, atsuktuvus, plaktukus) ar kitus atsitiktinius daiktus, kurie tuo metu yra nusikaltimo vietoje (akmenys, strypai, buteliai ir pan.), kartais nužudoma su neatsakingai namuose laikomu medžioklei ar savigynai skirtu ginklu. Kai nusikaltimai kruopščiai planuojami, dažniausiai naudojami jau tam specialiai skirti įrankiai ir

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-36/2006

priemonės – įvairūs šaunamieji ginklai, sprogstamosios medžiagos, specialūs peiliai ar stipriai veikiantys vaistai (nuodai) bei kitokios cheminės medžiagos.

Lietuvoje asmenys nužudymui dažniausiai naudoja nešaunamuosius ginklus.

17 pav. Nužudymo įrankiai (2004-2006 m.)

Pareigūnams tiriantiems nužudymą dažnai tenka aiškintis, ar daiktas, kuriuo nužudytas žmogus, priskiriamas nešaunamojo (šalto) ginklo kategorijai. Nešaunamojo ginklo paskirtis yra pulti arba aktyviai gintis. Kad daiktas būtų priskirtas šiai ginklų kategorijai, jis turi atitikti keletą specialiųjų požymių:

- speciali paskirtis – skirtas kūno sužalojimams, pavojingiems gyvybei padaryti;
- konstrukcija, matmenys ir medžiaga garantuoja tokius sužalojimus;
- sužalojimams padaryti naudojama fizinė jėga;
- pagal veikimo būdą gali būti duriamieji, kertamieji, pjaunamieji ir įvairios jų būdų kombinacijos.⁹⁴

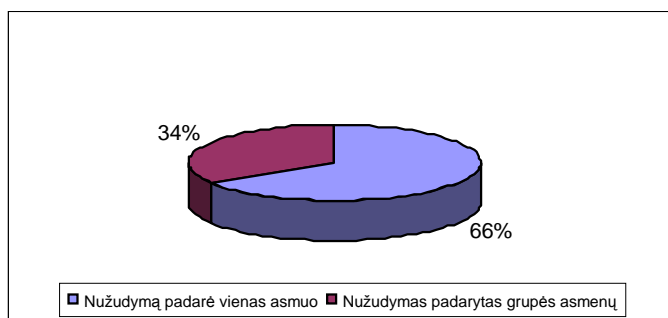
Analizuojant bylas, pastebėta, kad dažniausiai nužudymai padaromi daugkartiniais rankų ir kojų smūgiais bei naudojant peilį (tiek specialų, tiek virtuvinį). Aukos pasmaugimas ypač dažnai pasitaiko tose nužudymų bylose, kur nusikaltėlis pirmiausia savo aukas seksualiai išnaudoja arba apiplėšia, o po to, stengdamasis nuslėpti vieną nusikaltimą, padaro kitą – auką pasmaugia. Būtina pabrėžti, kad nusikaltimo įrankiai ir priemonės yra dvi skirtingos kategorijos. Įrankiai – tai daiktai, kuriais tiesiogiai padaromas nusikaltimas, o priemonės – tik padeda tą nusikaltimą padaryti. Pvz., tarpusavio konflikto su žmona metu, vyras kumščiu bei koja, apauta batu, sudavė jai ne mažiau kaip keturis smūgius į veidą bei plaštakas, po to kirvio pentimi sudavė vieną smūgį į kairę plaštaką ir ne mažiau kaip septynis smūgius į galvą, ko pasekoje žmona mirė⁹⁵. Šiuo atveju, nusikaltimo įrankis yra kirvis (tiksliau kirvio pentis), tačiau smūgius rankomis ir kojomis galime laikyti papildomomis priemonėmis, kurių panaudojimas taip pat turėjo įtakos nužudant.

⁹⁴ Kurapka, E., Malevski, H., Palskys, E., Kuklianskis, S. *Kriminalistikos technikos pagrindai*. Vilnius, 1998, p. 160.

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-329/2005.

Nužudymus nusikaltėliai dažniausiai daro vieni. Kadangi tai labai sunkus nusikaltimas, asmenys stengiasi nuo visų nuslėpti savo kėslus, išvengti liudininkų. Išimtimi galėtume laikyti tik grupinius nužudymus, kurie padaromi organizuotoms grupuotėms aiškinantis tarpusavio santykius. Grupiniai nužudymai dažniausiai daromi tada, kai asmenys veikia spontaniskai, dažniausiai net nenorėdami nužudyti, o tik iš chuliganiškų paskatų bandydami fizinės jėgos demonstravimu paauklėti, pagasdinti ar priversti auką paklusti. Tačiau jei vis dėlto planuodamas nužudymą nusikaltėlis nusprendžia pasiimti ir bendrininkus, tai dažniausiai šie asmenys būna gerai pažįstami, gali vienas kitu pasitikėti, galbūt jau yra kartu padarę ir kitą kokią nors nusikalstamą veiką. Nusikaltėlis įvertina bendrininko sugebėjimą atlikti vieną ar kitą užduotį, atsižvelgia į jo specialiųjų žinių reikalaujančius sugebėjimus.

Pagal statistinius duomenis, nužudymai padaryti grupėje sudaro 31 proc. visų nužudymų (žr. 18 pav.):

18 pav. Nužudymai padaryti grupėje 2004-2006m.

Analizuojant nusikaltimo būdą, labai svarbus yra ir nusikaltimo slėpimo faktas. Tais atvejais, kada nukentėjusysis ir nužudymą padaręs asmuo nebuvo pažįstami, jų nesiejo jokie tarpusavio ryšiai, o pati nusikaltimo padarymo vieta teisiogiai nesusijusi su nusikaltėliu, nužudymą padaręs asmuo stengiasi kuo greičiau pasišalinti iš įvykio vietos. Tam, kad turėtų laiko niekieno netrukdomas pasišalinti, asmuo dažnai bando laikinai paslėpti lavoną. Jei žmogžudystė padaroma patalpoje, lavonas slepiamas po lova, pernešamas į nuošalesnę buto ar namo vietą ar apklojamas įvairiais skudurais; kartais siekiant paslėpti pėdsakus, nužudymo vieta padegama. Pavyzdžiui, Vilkaviškio rajone, R.R ir R.K., iš anksto susitarę ir bendrai veikdami, turėdami tikslą paslėpti nusikaltimo pėdsakus, išpylė kambaryje iš anksto atsineštą benzina ir apipyę J.P. ir V.G. lavonus, tyčia juos padegė.⁹⁶

Jei nužudymas padaromas atviroje vietoje, tada lavonas slepiamas po šakomis, šiukšlėmis; kartais pernešamas į rūšį, statybietę ar kitą nuošalią, retai žmonių lankomą vietą. Tuo pačiu metu,

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-6/2004.

nusikaltėlis bando atiskratyti nusikaltimo įrankių, skalbia kruvinus drabužius, bando užmaskuoti žymes ant savo kūno, kurios atsirado nužudymo metu.

Iš karto po nužudymo, nusikaltėlis, stengiasi su kuo nors susitikti, kad būtų liudytojais, galintys patvirtinti jo alibi.

Kitaip nusikaltėlis elgiasi po nusikaltimo, kada nužudo asmenį, su kuriuo jį sieja giminystės, draugystės ar kitokie ryšiai, kai nusikaltimo vietą galima tiesiogiai susieti su paties nusikaltėlio asmenybe. Tokio nužudymo atveju, asmuo stengiasi kuo patikimiau paslėpti lavoną (sudeginti, užkasti kieme ar rūsyje), imituoti savižudybės faktą (inscenizuoja pasikorimą, paskendimą upėje ir pan.) ar nelaimingo atsitikimo atvejį. Pasitaiko atveju, kai norėdamas paslėpti lavoną, nusikaltėlis jį suskaido į atskiras dalis. Paprastai suskaidyto lavono dalis kaltininkas slepia skirtingose, viena nuo kitos nutolusiose vietose.

Norėdamas nukreipti nuo savęs dėmesį, nužudymą padaręs asmuo kartais imituoja, kad aktyviai ieško dingusiojo asmens, skleidžia gandus, jog asmuo išvykęs į kitą miestą ir pan.

Nusikaltimo būdas priklauso nuo labai daugelio veiksnių, jis labai priklauso nuo kitų nusikaltimo elementų. Kiekvieną atskirą nusikaltėlio pasirinktą nužudymo būdą sąlygoja įvairios gyvenimiškos situacijos, kurioms didelę įtaką daro nusikaltimo aplinkos veiksniai.

Atlikę nužudymų analizę, galime teigti, kad nusikaltimo būdas suteikia daugiausia informacijos apie nusikaltimą kriminalistiniu aspektu, tačiau tuo pačiu, jis yra labiausiai priklausomas nuo kitų nužudymą charakterizuojančių elementų: nusikaltimo aplinkos; asmens, padariusio šį nusikaltimą bei nukentėjusiojo asmens.

4. Kriminalistinės nusikalstamos veikos analizės reikšmė ir problemos

Kriminalistinė nusikalstamos veikos analizė skirta atskiriems nusikalstamos veikos elementams pažinti ir jų tarpusavio ryšiams nustatyti. Analizuojant ir vertinant nusikalstamą veiką, būtina atlikti sisteminę analizę, kadangi pati nusikalstama veika yra kaip tam tikra sistema, susidedanti iš atskirų elementų. Kiekvieną iš elementų galima analizuoti kaip tam tikrą posistemę, susidedančią iš tarpusavyje glaudžiais ryšiais susijusių elementų, sudarančių bendrą nusikaltimo sistemą. Jau pradėdamas analizuoti vieną ar kitą objektą ar reiškinį tyrėjas turi tam tikrą tiriamojo objekto idėją. Išnagrinėjęs vos keletą visumos dalių, tyrėjas daro pirmuosius apibendrinimus, t.y. atlieka pirmųjų analizės duomenų sintezę. Analizės rezultatas yra kriminalistinė nusikalstamos veikos charakteristika, turinti didelę reikšmę nusikaltimo tyrimui ir išaiškinimui.

Šiame darbe atlikta analizė leidžia teigti, kad kriminalistinė nusikalstamos veikos charakteristika yra:

1. nusikalstamos veikos mokslinės kriminalistinės analizės rezultatas;
2. struktūrinis kiekvienos rūšies tyrimo metodikos elementas;
3. informacinis modelis, kuriame susisteminta kriminalistiniu požiūriu reikšmingų duomenų visuma, apibūdinanti tam tikros rūšies nusikaltimą (nusikaltimus).

Sistemiškai analizuojant nusikalstamą veiką, sudaryta kriminalistinė jos charakteristika konkretizuoja, papildo teises charakteristikas ir interpretuoja svarbią nusikaltimų tyrimui informaciją taip, kad ji tampa artima pažinimo procesui, turinčiam įrodomąją reikšmę.

Kalbant apie praktinę kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos reikšmę visi, rašant šį darbą, nagrinėti autoriai sutinka, kad svarbiausia jos reikšmė yra tipinių versijų iškėlimas. Todėl kriminalistinių charakteristikų žinojimas bei tinkamas tų žinių panaudojimas, analizuojant informaciją apie konkretų nusikaltimą, leidžia iškelti maksimaliai realias versijas, gauti trūkstamą informaciją apie nusikaltimą, kuri būna labai reikalinga, kad tyrimas progresuotų. Kriminalistinės žinios apie nusikaltimo padarymo būdą, nusikaltėlių ir kitus kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos struktūros elementus "apginkluoja" tyrėją greita ir aiškia orientacija, ieškant informacijos tipinėse tyrimo situacijose.

Nusikaltimų tyrimo praktikoje, remiantis kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos duomenimis, galima:

1. Aptikti nusikaltėlius, iškelti versijas apie nusikalstamą vieno ar kito įvykio pobūdį.
2. Iškelti versijas apie nusikaltėlio asmenybę.
3. Iškelti versijas apie grupės asmenų padarytą nusikaltimą.

4. Pritaikyti duomenis apie pėdsakų susidarymo mechanizmą, siekiant teisingai nustatyti galimus informacijos apie nusikaltimą šaltinius, apžiūros metu ieškant materialių nusikaltimo pėdsakų;

5. Panaudoti žinias apie tipines pagrobtų vertybių slėpimo ir realizavimo vietas tų vertybių paieškai ir kt.

6. Teorines žinias apie kriminalistinę nusikaltimų charakteristiką panaudoti analitiniame darbe.

Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos žinios itin reikšmingos rengiant atskirų nusikaltimų rūšių tyrimo metodikas. Moksliniu požiūriu, remiantis kriminalistine nusikaltimų charakteristika, galima suformuluoti eilę metodinių rekomendacijų, todėl šia prasme jos nuostatos yra pamatinis, pradinis taškas. Atskirų kategorijų bylų tyrimo metodikos žinojimas padeda tyrėjui įvykio vietoje teisingai organizuoti tiriamąjį darbą, susiorientuoti situacijoje. Tuo tikslu yra sudaromos metodinės rekomendacijos, kurios atspindi skirtingų bylų kategorijų ypatumus, taip pat tokių bylų tyrimo tvarką. Praktinė nusikalstamų veikų tyrimo metodikos reikšmė didelė. Visų pirma, jos dėka realizuojamas sistemingumo ir tyrimo vientisumo principas, nes nusikalstamos veikos tyrimas yra sudėtingas, susidedantis iš daugelio etapų reiškinys. Remiantis šiomis kriminalistinėmis metodikomis, pasirenkama nusikalstamos veikos tyrimo strategija, t.y. kompleksas rekomendacijų siekiant skirtingų tikslų.

Kaip vientisas kompleksas, kriminalistinė nusikaltimų charakteristika turi praktinę reikšmę tik tuo atveju, kai yra nustatyti koreliaciniai ryšiai ir būtinas priklausomumas tarp atskirų elementų, pasižymintis dėsningumu ir išreikštas kiekybiniais rodikliais. Tik tokiu atveju tyrėjas gauna pagrįsta modelį versijoms iškelti. Dėl šių priežasčių rengiamose tyrimo metodikose būtina nurodyti kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos dėsningumus, koreliacinius ryšius, kuriuos tik liktų pritaikyti praktikoje. Tačiau būtina nepamiršti, kad kiekvienas nusikaltimas yra individualus ir „aklai“ taikyti siūlomas metodikas, skirtas atskiros nusikaltimų grupės, rūšies tyrimui, negalima. Tyrėjas kiekvieno padaryto nusikaltimo atveju, nustatęs vieną ar keletą atitinkamo nusikaltimo elementų ir sulyginęs juos su turimomis tipinėmis nusikaltimų charakteristikomis, joms tarpusavyje sutapus, gali sumodeliuoti tiriamą nusikaltimą, nustatyti kokios informacijos byloje trūksta, prognozuoti jos buvimo vietą, galimus jos gavimo būdus, priemones ir ribas.⁹⁷

Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika leidžia mokslininkams konkretizuoti bendrus atskirų nusikaltimų grupių, rūšių metodikos teiginius. Kartu su šiais teiginiais kriminalistinė charakteristika sudaro informacinę-teorinę praktinę bazę. Atsiradus nusikaltimų tyrime didelėms galimybėms taikyti informacines technologijas, būtina tobulinti informacinę duomenų sistemą.

⁹⁷ *Криминалистика* / под редакцией Н.П. Яблокова., В.Я. Колдина. Москва, 1990, с. 334-335.

Kriminalistinė registracija yra labai reikšmingas kriminalistikos mokslo bei nusikaltimų tyrimo praktikos raidos etapas, todėl negalima pamiršti to, kas jau yra sukurta, t.y. kriminalistinių registru, automatizuotų ir dalinai automatizuotų įskaitu, kartotekų, kolekcijų bei duomenų bazių. Tačiau registracinio pobūdžio sistemų neužtenka atliekant sudėtingą nusikaltimų tyrimo informacinio aprūpinimo darbą. Būtų tikslinga turėti informaciją apie įvairių rūšių nusikaltimų įvykio vietos apžiūros praktiką, t.y. žinias apie įvairių rūšių nusikaltimų vietų apžiūros taktiką ir jos ypatumus, bei įvairių rūšių nusikaltimų vietų apžiūros strategijas – kur ieškoti pėdsakų, kokį apžiūros planą sudaryti, kokius uždavinius spręsti⁹⁸.

Kriminalistinė informacinė sistema – tai visų pirma, nusikalstamo įvykio ir jo tyrimo atspindys; tai informacija, aprašanti nusikaltimo įvykio aplinkybes, jų mechanizmą ir atskirus nusikaltimo padarymo dėsninumus, duomenys apie asmenis, padariusius nusikaltimą, nusikaltimo pėdsakus, duomenys apie nusikaltimo kriminalistinę charakteristiką, versijas, o taip pat žinios apie nusikaltimų tyrimo metodiką, baudžiamąjį procesą bei kitas kriminalistikos mokslo taktines ir metodines rekomendacijas.⁹⁹ Tokia informacinė sistema turėtų būti apskaičiuota kolektyviniam naudojimui, t.y. sudaromos universalios sistemos. Tačiau analizuojant kriminalistines atskirų nusikaltimų rūšių charakteristikas, šiai dienai aktualiausias yra tyrėjo lygmens informacinės sistemos.

S.Matulienė¹⁰⁰ rašydama daktaro disertaciją atliko tyrėjų apklausą. Išanalizavus jos metu gautus duomenis, paaiškėjo, kad dauguma jų (73 proc.) net nežino arba klaidingai apibūdina kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos sąvoką ir jos reikšmę nusikaltimų tyrimui. Nors dauguma iš apklaustųjų tyrėjų turėjo aukštąjį teisinį išsilavinimą, tačiau 67 proc. apklaustųjų teigė, kad studijų metu gautų žinių apie atskirų rūšių nusikaltimų tyrimą pradėjus dirbti nepakako. Tai leidžia daryti išvadą, kad kol kas Lietuvoje nėra pakankamai skiriama dėmesio kriminalistinės nusikalstamos veikos tyrimo teoriniams ir praktiniams klausimams kompleksiskai spręsti. Visi apklaustieji tyrėjai, tirdamai nusikaltimus, remiasi savo ir kolegų praktika, nei vienas iš tyrėjų nenurodė, kad jų įstaigoje yra atskirų rūšių nusikalstamų veikų tyrimo rekomendacijos. Todėl galime konstatuoti, kad kol kas Lietuvoje visiškai neatsižvelgiama į mokslinius tyrinėjimus ir jų pagrindu parengtas metodines rekomendacijas.

⁹⁸ Malevski, H. *Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: naujos kriminalistinės koncepcijos modelis*: daktaro disertacija. Vilnius, 1997, p. 94.

⁹⁹ www.e-biblioteka.org/resursai/Konferencijos/KTU_01/IT_2004/Sekc.12.pdf/ [žiūrėta 2007 m. kovo 30 d. 19:15 GMT]

¹⁰⁰ Matulienė, S. *Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika nusikaltimų tyrimų metodikoje: teorinių ir praktinių problemų šiuolaikinė interpretacija*: daktaro disertacija. Vilnius, 2004, p. 158-159.

Išsamūs teoriniai tyrimai, nukreipti į dėsningų, egzistuojančių ir tarpusavyje susijusių kriminalistinės charakteristikos elementų analizavimą, suteiks didelę naudą kriminalistikos mokslo plėtrai.¹⁰¹

Taigi, kriminalistinė nusikaltimų analizė (charakteristika) apima kriminalistiškai svarbius nusikaltimo elementus ir padeda nustatyti dėsningus tarpusavio ryšius bei pateikia susistemintą informaciją apie nusikaltimą. Tai viena iš informacinių šaltinių apie nusikalstamą veiką. Jos teiginiai svarbūs ne tik kaip metodiniai tyrimo uždaviniai, bet ir priimant taktinius sprendimus, keliant versijas, nustatant nusikaltimo dalyvių asmenybę bruožus.

¹⁰¹ Matulienė, S. *Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika nusikaltimų tyrimų metodikoje: teorinių ir praktinių problemų šiuolaikinė interpretacija*: daktaro disertacija. Vilnius, 2004, p. 165.

Išvados ir pasiūlymai

1. Kriminalistinės nusikalstamos veikos analizės rezultatas - kriminalistinė nusikalstamos veikos charakteristika. Kriminalistinės nusikalstamos veikos charakteristikos struktūrą sudaro tam tikri elementai ir jų koreliaciniai ryšiai, būtent:

- nusikaltimo būdas, atskleidžiantis nusikaltimo padarymo mechanizmą, nusikaltėlio įgūdžius, patirtį ir pan., o daugeliu atvejų – nusikaltėlio amžių, specialybę ir pan. Nusikaltimo būdo savybių atskleidimas padeda suprasti veiksnius, kurie jį determinuoja;
- nusikaltimo dalykas ir (ar) nukentėjusysis, kurie atskleidžia determinuojančias nusikaltimo būdo sąlygas, nusikaltėlio motyvus ir tikslus, nusikaltėlio ryšius su pasikėsinimo dalyku bei nukentėjusiuoju, pasikėsinimo dalyko santykį, ryšius su nusikaltėliu;
- nusikaltimo subjektas, kuris padeda išaiškinti nusikaltėliui būdingas savybes, kurios apibūdina nusikaltėlio sugebėjimą padaryti nusikaltimą, jo santykius su nukentėjusiuoju ir (ar) pasikėsinimo dalyku, padedančios suvokti padaryto nusikaltimo motyvus ir tikslus;
- nusikaltimo aplinka, apimanti objektyvius ir subjektyvius veiksnius, padedanti atskleisti į nusikaltimą įtrauktų asmenų santykius, atskleidžiančius nusikaltimo motyvus, tikslus, vietos ir laiko sąlygas bei kitus veiksnius sąlygojusius aplinkybes, kurios paskatino nusikaltėlį padaryti nusikaltimą, pasirinkti vieną ar kitą nusikaltimo būdą.

2. Literatūroje kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementai nagrinėjami labai mažai. Rašant darbą, didelė dalis informacijos, analizuojant nusikaltimo subjektui ir nukentėjusiajam būdingas savybes, buvo paimta iš kriminologijos tema parašytų publikacijų. Tačiau kriminalistikai yra svarbi ne tik nusikaltimo padarymo priežastis, bet ir koks buvo nusikaltėlio ar nukentėjusiojo vaidmuo darant nusikaltimą. Plačiausiai teorijoje nagrinėjamas nusikaltimo būdas, kuris aprėpia konkrečius nusikaltimo būdo panaudojimo metodus, technines ar kitas priemones, jų konstrukcines ypatybes, pėdsakus, kuriuos palieka tam tikras nusikaltimo būdas. Daug diskusijų kelia ketvirtasis kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementas, kurį vieni autoriai įvardija kaip nusikaltimo situaciją (išvedant šį elementą tik iš subjektyviųjų nusikaltimo sudėties požymių), o kiti – kaip nusikaltimo aplinką, kuri apima ne tik subjektyvius, bet ir objektyvius nusikaltimo padarymo veiksnius. Savo darbe aš pasirinkau ir nagrinėjau nusikaltimo aplinką, kaip struktūrinį kriminalistinės nusikalstamos veikos charakteristikos elementą, nes, mano nuomone, nusikalstamos veikos metu didelę reikšmę turi tiek objektyvios nusikaltimo sąlygos (laikas, vieta ir kt.), tiek subjektyvūs ir objektyvūs nusikaltimą sąlygojantys veiksniai. Būtent tai ir yra nusikaltimo aplinka, o ne nusikaltimo situacija.

3. Analizuojant kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementus, pastebėta, kad literatūroje labai mažai dėmesio skirta atskirų elementų tarpusavio ryšiams ir priklausomybėms nustatyti bei nagrinėti. Tarp elementų egzistuojantys ryšiai, tiriant nusikaltimą ir norint nustatyti trūkstamus elementus bei papildomą informaciją, yra labai svarbus kriterijus. Kriminalistinė charakteristika – tai sudėtinga sistema, todėl nežinant ir neįvertinant šių ryšių, pati nusikaltimų charakteristika praras savo prasmę ir reikšmę.

4. Siūlau Lietuvoje pradėti rengti specialistus, kurie galėtų pradėti taikyti nusikaltėlio profilio sudarymo metodą, kuris, tiriant itin sunkius nusikaltimus, padėtų tyrėjams atskleisti nusikaltimą padariusius asmenis net ir tada, kai nėra liudytojų, o tiriant nusikalstamą veiką tradiciniais metodais nepasiekiami teigiamų rezultatų. Šis metodas ne tik padeda nustatyti nusikaltėlius, bet ir leidžia įvertinti aukos riziką, t.y. kokia tikimybė asmeniui tapti nusikaltimo auka. Jis sėkmingai naudojamas įvairiose pasaulio šalyse (pvz., Vokietijoje, Austrijoje, JAV ir pan.).

5. Jau sukurta nemažai kriminalistinių registru, automatizuotų ir dalinai automatizuotų įskaitų, kartotekų, kolekcijų bei duomenų bazių. Džiugina tai, kad nuo 2003 m. gegužės mėn. 1d. įvestos naujos statistinės kortelės, padedančios surinkti ir apibendrinti informaciją apie bendrą kriminogeninę situaciją Lietuvoje ir atskiroms padaromų nusikaltimų rūšims būdingas charakteristikas. Tačiau registracinio pobūdžio sistemų neužtenka atliekant sudėtingą nusikaltimų tyrimo informacinio aprūpinimo darbą. Tuo tikslu siūlau ikiteisminio tyrimo įstaigose sukurti kriminalistines informacines sistemas, kurios padėtų kaupti ir sisteminti informaciją, aprašančią nusikaltimo įvykio aplinkybes, jų mechanizmą ir atskirus nusikaltimo padarymo dėsningumus, nusikaltimo pėdsakus, duomenis apie nusikaltimo kriminalistinę charakteristiką, versijas, o taip pat - taktines ir metodines rekomendacijas.

19. **Pasikėsinimo dalykas: transporto priemonė:** lengvasis automobilis (01), krovininis automobilis (02), vilkikas (03), autobusas (04), mažasis autobusas (05), traktorius (06), motociklas (07), mopedas (08), priekaba ar puspriekabė (09), dviratis (10), valtis (11), kt. (12); **transporto priemonių dalys:** ratai (13), stiklai (14), akumulatoriai (15), varikliai (16), automobilio valstybinis numeris (17), kt. (18); **ginklai:** šautuvas: automatinis (19), lygiavamzdis (20), graižtvinis (kombinuotas) (21), pneumatinis (22); **pistoletas:** automatinis (23), lygiavamzdis (24), pneumatinis (25), revolveris (26), dujinis pistoletas (revolveris) (27), templinis (28), signalinis (29), senovinis (30), nešaunamasis (31), šaudmenys (32), sprogmenys (33), kt. (34); **technika:** garso (35), vaizdo (36), kopijavimo (38), kompiuteris (37), mobilusis telefonas (39), kita org. technika (40), foto prekės (41), buitinė technika (42), žemės ūkio technika ir padargai (43), kt. (44); **kolekciniai daiktai:** pašto ženklai (45), monetos (46), ordinarai (medaliai) (47), meno kūriniai (48), antikvariniai daiktai (49), ginklai (50), kt. (51), šių daiktų kolekcija (52); **brangenybės:** juvelyriniai dirbiniai (53), brangakmeniai (54), paveikslai (55), kt. (56); **dokumentai:** LR piliečio pasas (57), asmens tapatybės kortelė (58), užsienio piliečio pasas (59), leidimas nuolat gyventi LR (60), vairuotojo pažymėjimas (61), mokėjimo kortelė (62), mokslo baigimo pažymėjimas (63), kt. (64); **vertybiniai popieriai:** litai (65), doleriai (66), eurai (67), vertybiniai popieriai (68), kt. (69); **namų apyvokos daiktai:** baldai (70), drabužiai (71), indai (72), kt. (73); **produktai:** maisto (74), alkoholio (75), tabako (76), kt. (77); **gyvuliai:** raguočiai (78), arkliai (79), kiaulės (80), avys (81), naminiai paukščiai (82), kt. (83); **kita:** intelektinės nuosavybės produktai (84), kompiuterinė informacija ir sistemos (85), seifas (86), taurieji metalai (87), netaurieji metalai (88), laidai (89), narkotinės medžiagos (90), chemikalai (91), trašos (92), degalai ir tepalai (93), naftos produktai (94), statybinės medžiagos (95), mediena (96), kailiai (97), bažnytiniai reikmenys (98), kt. (99).

19 | | | | | | | | | |

19.1. Suklastoto dokumento blanko identifikavimo numeris paimtų dokumentų blankų kiekis

**Eilutė pildoma tik pagal LR BK 173, 224, 300, 301, 314 str.*

Būtina pildyti 19 eil. „dokumentai“ kodus.

20. **Nusikalstamos veikos padarymo būdai: prapjovus (įlaužus):** stogą (01), grindis (02), lubas (03), grotas (04), sieną (05); **įsibrovus per:** balkoną (06), langą (07), stoglangį (08), stogą (09), rūsį (10); **parinkus:** raktą (11), šifrą (12); **pažeidus:** specialias elgesio saugumo taisykles (13), spąstus (14), plombą (15), pakuotę (16); **atjungus:** signalizaciją (17), elektros srovę (18); sugadinus kontrolinę juostą (19); **duris:** sulaužius (20), nuėmus (21), atspaudus (22), suradus raktą (23); **spyną:** sulaužius (24), atlenkus (25), perpjovus (26), pergrėžus (27), nupjovus lankelį (28); **stiklą:** išstūmus (29), išėmus (30), sudaužius (31); **priėjimas:** pasislėpus patalpose (32), paskambinus (33), išardžius (34), padegus (35), perpakavus (36), susprogdinus (37), pasikasus (38); **grasinant:** ginklu (39), fiziniu smurtu (40), žodžiais (41), šantažuojant (42); **smurtinis:** kankinant (43), smaugiant (44), nuskandinant (45), nugirdant (46), surišant (47), nunuodijant (48), suduodant smūgius (49), išmetant iš judančio transporto (50), nušauinant (51), nuduriant (52); **lavonų slėpimo būdai:** sudeginant (53), užkasant (54), ketvirčiuojant (55), nuskandinant (56); **sukčiavimo būdai:** azartiniai žaidimai (57), „lėlės“ darymas (58), panaudojant dokumentus (59), juvelyrinių dirbinių padirbimas (60), daiktų pakeitimas (61), būrimo būdu (62), skelbimas spaudoje (63), pasinaudojant netikra mokėjimo kortele (64), panaudojant kompiuterinę įrangą (65); **apsimetus darbuotoju (tarnautoju):** kariškiu (66), policijos (67), kitų teisėsaugos institucijų (68), komunalinės įstaigos (69), medicinos įstaigos (70), priešgaisrinės apsaugos (71), pašto, ryšių skyriaus (72), švietimo (73), tiekimo (74), statybos organizacijos (75), prekybos (76), draudimo (77), kultūros (78), spaudos (79), asmens bei turto saugotojais (80), verslininku (81), kt. (82); **klastojant dokumentus:** asmens (83), muitinės (84), krovinio (85), banko (86), autotransporto techninės registracijos (87), buhalterinės apskaitos (88), kt. (89).

20 | | | | | | | | | |

21. **Nusikalstamos veikos padarymo įrankiai ir priemonės: transporto priemonės:** autotransportas (01), mototransportas (02), dviratis (03), kt. (04); **dokumentai:** pasas (05), kt. (06); laiškas (07); **daiktas, panašus į šaunamąjį ginklą:** trumpavamzdis (08), ilgavamzdis (09); **šaunamasis ginklas: šautuvas:** automatinis (10), lygiavamzdis (11), graižtvinis (kombinuotas) (12), pneumatinis (13); **pistoletas:** automatinis (14), lygiavamzdis (15), pneumatinis (16), revolveris (17), dujinis pistoletas (revolveris) (18), savos gamybos (19), templinis (20), signalinis (21), senovinis (22), kt. (23); **nešaunamasis ginklas:** peilis (24), geležtė (25), kastetas (26), blakštas (27), kuoka (28), arbaletas (29); **sprogmenys:** granatos (30), minos (31), savo darbo sprogstamieji įtaisai (32), kt. (33); **maskuojančios:** kaukė (34), grimas (35); **priklijuojami:** ūsai (36), barzda (37); akiniai (38); perukas (39), pirštinės (40), kojinės (41); **instrumentai:** žirklys (42), plaktukas (43), atsuktuvus (44), dildė (45), laužtuvas (46), dalba (47), kirvis (48), visraktis (49), autogenas (50), gražtas (51), metalinis strypas (52), kėliklis (53), elektrinis diskinis pjūklas (54); **svaiginančios medžiagos:** alkoholis (55), narkotikai (56), nuodai (57), migdomieji vaistai (58), klofelinas (59); **uniforma:** policijos (60), kariškių (61), kt. (62); **kita:** akmuo (63), dujinis balionėlis (64), bukas daiktas (65), raktas (66), drabužinės numerėlis (67), kilpa (68), virvė (69), polietileninis maišas (70), lipni juosta (71), antrankiai (72), kt. (73); **informatikos priemonės:** kompiuterinė technika (74), internetas (75), netikra mokėjimo kortelė (76), kt. (77).

21 | | | | | | | | | |

22. **Papildomos žymos:**
178–188 str. – nuosavybė: privati (01), viešoji (02), mišri (03);
178, 183 str. – geležinkelio, oro, vandens transporto krovinių (04), iš geležinkelio judamojo sąstato (05);
178 str. – kišenvagystė (06), kišenvagystė iš transporto keleivių (07), „žaibiška“ vagystė (43);
145, 187, 188, 250 str. – padegimas (08);
129–131 str. – nukentėjusiojo asmenybė nenustatyta (09), dingęs be žinios (10);
135, 138 str. – užkrėtimas ŽIV (11);
147 str. – nukentėjo: nepilnametis (12), moteris (13), vyras (14); asmenį: pardavė (15), pirko (16), perleido (17), įgijo (18);
156 str. – vaiko pagrobimas (19), vaikų sukeitimas (20);
307 str. – sąvadavimas (21), organizavimas (22), vadovavimas (23), gabenimas prostitucijai: į Lietuvos Respubliką (24), iš Lietuvos Respublikos (25);
308 str. – įtraukė į prostituciją: nepilnametį (26), materialiai (27), dėl tarnybos (28), kitaip priklausomą asmenį (29); panaudojant: apgaule (30), prievartą: psichinę (31), fizinę (32);
199 str. – šaunamųjų ginklų, šaudmenų (33), sprogmenų, sprogstamųjų medžiagų (34), radioaktyviųjų medžiagų (35), nuodingųjų ar stipriai veikiančių medžiagų (36), narkotinių ar psichotropinių medžiagų (37), narkotinių ar psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) (38), kitų strateginių prekių (39);
249 str. 3 d. – organizavimas (40), vadovavimas (41);
 nusikalstama veika, susijusi su organizuotu nusikalstamumu (42).

22 | | | | | | | | | |

23. **Objekto apsauga:** ginkluota (1), neginkluota (2); **apsaugą vykdo:** KAM padaliniai (3), VRM padaliniai (4), įmonių, įstaigų, organizacijų saugos struktūriniai padaliniai (5), saugos tarnybos (6), asmens bei turto saugotojai (7).

23 | | | |

24. **Apsaugos technika:** suveikė (1), nesuveikė (2); **apsaugos rūšis:** centralizuota (3), autonominė (4), cheminė gaudyklė (5).

24 | | | |

25. Kortelės perdavimo duomenų tvarkytojui data 200 ___ m. ___ d.

26. Kortele	užpildė	ikiteisminio	tyrimo	pareigūnas,	prokuroras,
teisėjas _____					
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)					
200 ___ m.	d.				

(Ikteisminio tyrimo įstaigos vadovas, vadovo įgaliotas asmuo, _____ (parašas) _____ (vardo raidė, pavardė)
 prokuroras, teisėjas) _____ 200 _____ d.

ASMENS, ĮTARIAMO (KALTINAMO) NUSIKALSTAMOS VEIKOS PADARYMU, STATISTINĖ KORTELĖ (30 kortelė)
1 SKYRIUS. PILDO DUOMENŲ TVARKYTOJAS, IKITEISMINIO TYRIMO PAREIGŪNAS, PROKURORAS

1. _____ (ikiteisminio tyrimo įstaigos, prokuratūros, teismo pavadinimas)	01 _ _ _ _ kodas
2. Baudžiamosios bylos (1), privataus kaltinimo bylos (2) Nr. _____	02 _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ rūšis įst. kod. numeris metai
3. Įtariamo (kaltinamo) asmens eilės numeris _____; padarytų nusikalstamų veikų skaičius: nusikaltimų _____, baudžiamųjų nusižengimų _____. (skaičius) (skaičius)	03 _ _ _ Nr. nusik. _ _ _ nusiženg. _ _ _ (skaičius)
4. Kortelę užregistravo _____ (parašas) (vardas, pavardė)	04 _ _ _ _ _ _ _ metai mėn. diena
5. Duomenys įrašyti į Registrą (kortelė išsiųsta IRD, policijos įstaigai).	05 _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ įst. (sav.) kod. metai mėn. diena

2 SKYRIUS. PILDO IKITEISMINIO TYRIMO PAREIGŪNAS, PROKURORAS, TEISĖJAS

6. A – įtariamas (kaltinamas) nusikalstamos veikos padarymu: fizinis asmuo (1), juridinis asmuo (2); B – fizinis įtariamas (kaltinamas) asmuo nusikalstamą veiką padarė: mieste (1), kaime (2), kitoje vietoje (laive, lėktuve, LR ambasadoje, užsienio valstybėje) (3), laisvės atėmimo vietoje (4).	06 A _ B _
7. Juridinis asmuo: Lietuvos Respublikos (1), užsienio valstybės (2).	07 _ _ _ _ _ _ _ _ _ jurid. asmens kodas
8. Juridinio asmens pavadinimas _____.	
9. Fizinio asmens kodas.	09 _ _ _ _ _ _ _ _ _ asmens kodas
10. VARDAS _____ 11. PAVARDĖ _____	
12. Asmens amžius nusikalstamos veikos padarymo metu _____ (metais).	12 _ _
13. Užsienio valstybės piliečio, asmens be pilietybės gimimo data.	13 _ _ _ _ _ _ _
14. Lytis: vyras (1), moteris (2).	14
15. Pilietybė: LR pilietis (1), užsienio valstybės pilietis (2), asmuo be pilietybės (3), asmuo, turintis keletą pilietybių (4).	15 _ _ _ _ _ _ _ valstybės kodas
16. Užsieniečio buvimas Lietuvoje: legalus (1), nelegalus (2).	16
17. Tautybė: lietuvis (1), rusas (2), lenkas (3), baltarusis (4), kt. (5).	17
18. Išsilavinimas: pradinis (1), pagrindinis (2), vidurinis (3), profesinis (4), aukštesnysis (5), aukštasis (6), neturi išsilavinimo (7).	18 _
19. Užimtumas: 1. Dirbantis: valstybinėje institucijoje ar įmonėje: pareigūnas: policijos (01), prokuratūros (02), VSD (03), VSAT (04), Muitinės departamento (05), FNTT (06), PAGD (07), STT (08), KAM (09), Kalėjų departamento (10), turintis viešojo administravimo įgaliojimų (11), kitos valstybinės institucijos ar įmonės pareigūnas (12); tarnautojas: vidaus reikalų sistemos (13), krašto apsaugos sistemos (14), sveikatos apsaugos sistemos (15), švietimo sistemos (16), kitos valstybinės institucijos ar įmonės tarnautojas (17); nevalstybinėje įstaigoje ar įmonėje: vadovas (18), darbdavys (19), samdomas darbuotojas: buhalteris (20), materialiai atsakingas asmuo (21); bankų sistemos darbuotojas (22), kt. (23). 2. Moksleivis, studentas: mokosi mokykloje: bendrojo lavinimo (25), profesinėje (26), aukštesniojoje (27), aukštojoje (28), kitoje mokymosi įstaigoje (29). 3. Kiti: bedarbis (registruotas darbo biržoje) (30), 1–2 gr. invalidas (31), namų šeimininkė (-as) (32), pensininkas (33), nedirbantis (34), nesimokantis (35), elgetaujantis (36), įkalintas laisvės atėmimo vietoje (37), karys (38), kt. (39).	19
20. Asmuo padarė _____ nusikalstamas veikas, už kurias nebuvo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn.	20 _ _ nusik. veik. skaičius
21. Įtariamam (kaltinamam) asmeniui taikytos administracinės nuobaudos: įspėjimas (1), bauda (2), atlygintinis paėmimas (3), konfiskavimas (4), specialiosios teisės atėmimas (5), pataisos darbai (6), administracinis areštas (7), kitos (8); neatsargi nusikalstama veika (9).	21 _ _ _ _

22–25. Nusikalstamos veikos kvalifikacija (pildoma nuo sunkiausio BK straipsnio)	22 _ _ _ _ _ _ _ _ _
22. LR BK _____ str. _____ ž. _____ d. _____ p., naujojo BK (1), senojo BK (3) str.	23 _ _ _ _ _ _ _ _ _
23. LR BK _____ str. _____ ž. _____ d. _____ p., naujojo BK (1), senojo BK (3) str.	24 _ _ _ _ _ _ _ _ _
24. LR BK _____ str. _____ ž. _____ d. _____ p., naujojo BK (1), senojo BK (3) str.	25 _ _ _ _ _ _ _ _ _
25. LR BK _____ str. _____ ž. _____ d. _____ p., naujojo BK (1), senojo BK (3) str.	str. ž. d. p.
26. LR BK: 21 str. rengimasis (1), 22 str. pasikėsinimas (2).	26
27. Nusikalstamą veiką padarė: neblaivus (1), apsvaigęs nuo narkotinių ar psichotropinių medžiagų (2).	27 _ _
28. Nusikalstamą veiką padarė būdamas: bendrininkų grupėje (1), organizuotoje grupėje (2), nusikalstamame susivienijime (3).	28 _
29. Grupės sudėtis: tik suaugusių (1), tik nepilnamečių (2), mišri (3), nepilnamečių ir mažamečių (4).	29 _
30. LR BK 24 str.: vykdytojas (1), organizatorius (2), kurstytojas (3), padėjėjas (4).	30
31. A – kardomąją priemonę paskyrė: prokuroras (01), ikiteisminio tyrimo teisėjas (03), teismas (22). B – paskirta kardomoji priemonė: suėmimas (1), namų areštas (2), užstatas (3), dokumentų paėmimas (4), įpareigojimas periodiškai registruotis (5), rašytinis pasižadėjimas neišvykti (6), karinio dalinio vadovybės stebėjimas (7), nepilnamečio atidavimas tėvams prižiūrėti (8), įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo (9).	31 _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ A B kard. priem.
32. Asmuo padarė šią nusikalstamą veiką pakartotinai (kriminologinis recidyvas) (15), tuo metu, kai: 1. buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės: nusikalstama veika prarado pavojingumą (BK 36 str.) (01), dėl nusikalstamos veikos mažareikšmiškumo (BK 37 str.) (02), kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius (BK 38 str.) (03), dėl lengvinančių aplinkybių (BK 39 str.) (04), pagal laidavimą (BK 40 str.) (05); 2. buvo atidėtas bausmės vykdymas arba atleistas nuo bausmės: atidėtas bausmės vykdymas (BK 75 str.) (06), atleistas nuo bausmės dėl ligos (07), lygtinai atleistas nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą (BK 77 str. 1 d.) (08), neatliktos laisvės atėmimo bausmės dalis pakeista švelnesne bausme (BK 77 str. 2 d.) (09); patenkintas malonės prašymas (10), taikyta amnestija (11); 3. kita: jam priimtas apkaltinamasis nuosprendis (12), būdamas recidyvistu (13), teismo pripažintas pavojingu recidyvistu (14), padarė tos pačios rūšies nusikalstamą veiką (16), taikytas ONUĮ (17), per 1 metus paleidus iš PĮ (18), anksčiau atliko bausmę užsienio valstybės kalėjime (19); asmuo susijęs su organizuotu nusikalstamumu (20).	32
33. Tyrimo rezultatai: LR BPK: 3 str. 1 d. : 2 p. (02), 3 p. (03), 4 p. (04), 7 p. (07); 212 str. 1 d.: 3 p. (11), 4 p. (12), 5 p. (13), 6 p. (14), 7 p. (15), 8 p. (16), 10 p. (18); 220 str. (19), 303 str. 2 d. (20); 397 str. 1 d. 2 p. (22); 418 str. (23), 426 str. (24).	33 _ _
34. Papildomos žymos: 178–188 str. – nuosavybė: privati (01), viešojoji (02), mišri (03); 178, 183 str. – geležinkelio, oro, vandens transporto krovinių (04), iš geležinkelio judamojo sąstato (05); 178 str. – kišenvagystė (06), kišenvagystė iš transporto keleivių (07), iš butų, privačių namų (42), iš sodo namelio (43), iš rūsio (44), iš garažo (45), automobilio (46), iš automobilio (47), „žaiabiška“ vagystė (48); 145, 187, 188, 250 str. – padėgimas (08); 135, 138 str. – užkrėtimas ŽIV (11); 147 str. – nukentėjo: nepilnametis (12), moteris (13), vyras (14); asmenį: pardavė (15), pirkto (16) perleido (17), įgijo (18); 156 str. – vaiko pagrobimas (19), vaikų sukeitimas (20); 307 str. – sąvadavimas (21), organizavimas (22), vadovavimas (23), gabenimas prostitutcijai: į Lietuvos Respubliką (24), iš Lietuvos Respublikos (25); 308 str. – įtraukė į prostitutciją: nepilnametį (26), materialiai (27), dėl tarnybos (28), kitaip priklausomą asmenį (29); panaudojant: apgaule (30), prievartą: psichinę (31), fizinę (32); 199 str. – šaunamųjų ginklų, šaudmenų (33), sprogmenų, sprogstamųjų medžiagų (34), radioaktyviųjų medžiagų (35), nuodingųjų ar stipriai veikiančių medžiagų (36), narkotinių ar psichotropinių medžiagų (37), narkotinių ar psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) (38), kitų strateginių prekių (39); 249 str. 3 d. – organizavimas (40), vadovavimas (41).	34
35. Kortelės perdavimo duomenų tvarkytojui data 200 _ m. _____ d.	
36. Kortelę užpildė ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras, teisėjas _____ (pareigos, vardas, pavardė, parašas)	

(Ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovas, vadovo įgaliotas asmuo,
prokuroras, teisėjas)

(parašas)

(vardo raidė, pavardė)

200 _____ d.

SANTRAUKA

Šiame magistro darbe kriminalistiniu požiūriu analizuojama nusikalstama veika, pateikiami pasiūlymai, kokios analizės rūšys yra svarbiausios, siekiant sudaryti kuo išsamesnę kriminalistinės nusikalstamos veikos charakteristiką, kuri yra kriminalistinės nusikalstamos veikos analizės rezultatas. Nusikalstama veika nagrinėjama panaudojant struktūrinės, sisteminės bei statistinės analizės rūšis. Lyginamasis metodas pasitelkiamas siekiant apibendrinti įvairių mokslininkų pateikiamas kriminalistinės nusikalstamų veikų charakteristikos išaiškinimo sąvokas. Kriminalistinė charakteristika, kaip tam tikra mokslo kategorija, nagrinėjama keliais lygiais: kaip kriminalistinė nusikaltimų charakteristika, bendra visoms nusikaltimų rūšims ir kaip atskirų nusikaltimų grupių ir rūšių kriminalistinė charakteristika. Analizuojami kriminalistinės nusikalstamos veikos struktūrą sudarantys elementai bei jų koreliaciniai ryšiai. Darbe išskiriami ir nagrinėjami šie kriminalistinės nusikalstamos veikos charakteristikos elementai: nusikaltimo subjektas, nusikaltimo būdas, nusikaltimo dalykas ir (ar) nukentėjęsysis ir nusikaltimo aplinka. Žinant struktūrinius kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos elementus, jų tarpusavio ryšius, formuojami teoriniai ir metodologiniai nusikaltimų tyrimų pagrindai. Pateikiama praktinė kriminalistinės nusikalstamos veikos charakteristikos reikšmė, siūloma taikyti nusikaltėlio profilio sudarymo metodą, sukurti kriminalistines informacines sistemas. Be to, magistro darbe atlikta nužudymų kriminalistinė analizė ir pateikta nužudymų kriminalistinė charakteristika bei jos struktūra. Nagrinėjant nužudymų oficialius statistinius duomenis, pateikiama naujausia informacija apie 2004-2006 metais padarytus nužudymus, apibūdinami šio nusikaltimo bendrieji požymiai ir ypatumai, turintys svarbią reikšmę tiriant šios rūšies nusikaltimus.

SUMMARY

The criminalistic crime act analysis

In this Master thesis criminal act is analysed, the suggestions on the relevance of types of analysis are made for the purpose of drawing up as comprehensive characteristics of criminalistic criminal act as possible, where this characteristics is the effect of criminalistic criminal act, on the basis of criminalistic approach. Structural, systematic and statistic analysis is applied for the examination of criminal act. Comparative method is used in order to generalise concepts of interpretation of criminalistic criminal acts proposed by different scientists. As a certain scientific category criminalistic characteristics is analysed on several levels: as criminalistic characteristics of offences common to all types of offences and as criminalistic characteristics of individual groups and types of offences. The elements constituting the structure of criminalistic criminal act and their correlation ties are also analysed. The following elements of criminalistic criminal act are singled out and analysed in this thesis: subject of offence, type of offence, object of offence and/or victim and setting of offence. When aware of structural elements of criminalistic characteristics of offences, their interconnections, theoretical and methodological bases for the analysis of the offences are formed. Practical meaning of the characteristics of criminalistic criminal act is given, the application of offender profiling method and the development of criminalistic information systems is proposed. In addition, criminalistic analysis of homicides is performed and the criminalistic characteristics of homicides and its structure are presented in this Master thesis. On the basis of the official statistical data the latest information on murders committed in 2004-2006 is submitted, general features and peculiarities of this offence significant for the investigation of the offences of this type are described.

PANAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė medžiaga:

1. *Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas*, patvirtintas 2000 09 26 įstatymu Nr. VIII-1968. // V.Ž. Nr. 89 – 2741.
2. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas*, patvirtintas 2002 03 14 įstatymu Nr. IX-785.// V.Ž. Nr.37-1341.
3. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas*, patvirtintas 2000 07 18 įstatymu Nr. VIII-1864.// V.Ž. Nr. 74-2262.
4. Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 05 08 įsakymo Nr. 1V-160. “Dėl nusikalstamų veikų, jas padariusių asmenų bei nukentėjusiųjų asmenų centralizuotos apskaitos instrukcijos patvirtinimo” pakeitimo. // V.Ž. Nr. 79 – 3118.

Specialioji literatūra ir kitos publikacijos:

5. *Baudžiamoji teisė* (bendroji dalis) / Pavilionis, V., Švedas, G., Abramavičius, A, et al. – Vilnius, 2001.
6. Burda, R. *Nusikaltimai ekonomikai: sampratos modeliavimas ir šiuolaikinė tyrimo metodikos koncepcija*: daktaro disertacija. Vilnius, 2000.
7. Justickis, V. *Kriminologija*. I d. Vilnius, 2001.
8. Juškevičiūtė, J. Nusikaltėlio profilio sudarymas-naujas netradicinis nusikaltimų tyrimo metodas // *Jurisprudencija*, 2003, nr. 43(35).
9. Gorbatkov, A. *Kontrabandos tyrimas*: daktaro disertacija. Vilnius, 2005.
10. *Kriminologija*. Bluvšteinas, J., Bieliūnas, E., Justickis V., et al. Vilnius, 1994.
11. Kazlauskas, M., Kuconis, P., Rinkevičius J. *Nusikaltimų finansams tyrimas ir nagrinėjimas teisme sumarinio proceso tvarka*: metodinės rekomendacijos. Vilnius, 1996.
12. Kuklianskis, S., Matulienė, S. Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos samprata // *Jurisprudencija*, 2002, nr. 29(21).
13. Kurapka, E., Malevski, H., Palskys, E., Kuklianskis, S. *Kriminalistikos technikos pagrindai*. Vilnius, 1998.
14. Malevski, H. *Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: naujos kriminalistinės koncepcijos modelis*: daktaro disertacija. Vilnius, 1997.
15. Matulienė, S. *Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika nusikaltimų tyrimų metodikoje: teorinių ir praktinių problemų šiuolaikinė interpretacija*: daktaro disertacija. Vilnius, 2004.

16. Novikovienė L. Kriminalistikos profilaktinė funkcija: kai kurie teoriniai aspektai // *Jurisprudencija*, 2001, Nr.22(14).
17. Palskys, E., Kazlauskas, M., Danisevičius, P. *Kriminalistika*. Vilnius, 1985.
18. Piesliakas, V. *Mokslas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį*. Vilnius, 1996.
19. Tidikis, R. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius, 2003.
20. Uscila, R. *Viktimologijos pagrindai: mokslinis-metodinis leidinys*. Vilnius, 2005.
21. Vaitkevičiūtė, V. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius, 2001.
22. Burne, P., Messerschmidt, J. *Criminology*. 2nd edition. New York: Hartcourt Brace college publishers, 1995.
23. *Council Framework Decision oh March 2001 on the standing of victims in criminal proceedings*. 24. 2001/220/JHA. // Official Journal L082, 22/03/2001.
24. Абельцев, С. Н. *Личность преступника и проблемы криминального насилия*. Москва, 2000.
25. Белкин, Р. С. *Криминалистика* : краткая энциклопедия. Москва, 1993.
26. Белкин, Р. С. *Курс криминалистики: учеб.пособие для вузов 3-е изд., дополненное*. Москва, 2001.
27. Васильев, А. Н., Яблоков Н., П. *Предмет, система и теоретические основы криминалистики*. Москва, 1988.
28. Волчецкая, Т. С. *Криминалистическая ситуалогия*. Москва, 1997.
29. *Криминалистика* /под редакцией И.Ф. Герасимова, Л.Я. Драпкина. Москва, 1994.
30. *Криминалистика* / под редакцией В.А. Образцова. Москва, 1997.
31. *Криминалистика* / под редакцией Н.П. Яблокова. Москва, 2005.
32. *Криминалистика* / под редакцией Н.П. Яблокова,. В.Я. Колдина. Москва, 1990.
33. *Криминология* / под редакцией А.И. Долговой. Москва, 1997.
34. *Курс криминалистики* : общая часть. / ответственный редактор В.Е. Корноухов. Москва, 2000.
35. Пантелеев, И. Ф. *Методика расследования преступлений: учебное пособие*. – Москва, 1975.
36. www.e-biblioteka.org/resursai/Konferencijos/KTU_01/IT_2004/Sekc.12pdf/

Praktinė medžiaga:

37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-564/2003
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-567/2003
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-592/2003

40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-760/2003
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-781/2003
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-6/2004.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-171/2004
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-306/2004
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-486/2004
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baužiamoji byla Nr. 2K – 639/2004.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-664/2004.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-693/2004
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K – 695/2004
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K – 709/2004.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-329/2005.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-605/2005
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-15/2005
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K – 53/2005.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-234/2005
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-237/2005.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-288/2005.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-552/2005
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-561/2005
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-604/2005
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K – 609/2005.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-728/2005;
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-17/2006
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-36/2006
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-170/2006
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla Nr. 2K-445/2006
67. Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos doumenys (www.vrm.lt).